

Naše planine

NASHE PLANINE

Uredništvo i uprava: Zagreb, Gajeva 2a, polukat, telefon 37-316

»Nostre Montagne« — Rivista della Federazione Alpina Croata

»Unsere Berge« — Zeitschrift des Kroatischen Bergsteigerbundes

»The Mountains« — Review of the Alpine Association of Croatia

»Nos Montagnes« — Revue de la Fédération Alpine Croate

Uredništvo i uprava: Zagreb, Gajeva 2a, polukat, telefon 37-316
Glavni i odgovorni urednik: P. Lučić-Roki, Zagreb, telefon 38-041

GODINA X.

1958

BROJ 1

SADRŽAJ:

Ante Grimanji: Bura i Dom na Dinari	1
Dr. Željko Poljak: Hrvatske planine	4
Stanislav Gilić: Kozjak	18
B. I.-Č.: Uvodićev »Manifest planinarske misli«	24
Vladimir Matz: U Alpama Wallisa	26
Ing. Ivo Gropuzzo: Na Matterhornu	32
Tibor Sekelj: Kroz čudnovatu dolinu Kapadokije	43
Uroš Zupančič: Lavina	48
Pioniri PD »Zagreb« u Krapini i Strahinščici	50
In memoriam	52
Vijesti	54
Planinarske vijesti iz svijeta	63

Naslovna strana:

Stijenje Kozjaka

Foto: Dr. Z. Poljak

NAŠE PLANINE

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

GODINA X.

1958.

BROJ 1

Ante Grimani, Split

Bura i Dom na Dinari

Odlučeni datum za posjetu Dinari nije baš najsretnije izabran, a pogotovo onako južnjački opremljeni još topli od ljetnog sunca. Ali nastupajuća tri dana praznika i »sigurna« vremenska prognoza nas eto povukoše i prevariše. Bilo i prošlo, pa i navikli smo na to.

Poslije obilnih dogovora s »Dinarašima« iz Knina osvanuo je lijep sunčani dan, 29. novembra, i na splitskoj željezničkoj stanci sastala se je probrana grupa »prekaljenih« (»jer to ni za svakoga«). Svugdje metež putovanja po uskom peronu prokopanom kanalima. Među nogama nam se motaju lovački psi, što su od nedavna »digli rep« otkako im je rod svršio u satelit, pa ne će ni da tih se maknu u vagonu. Gazde im se koče što ubijaju i ono malo divljači što je ostalo u golom kršu, a još kažu da su i oni ljubitelji prirode.

Voda dočekuje i dijeli weekend karte izletnicima, a čuju se i uobičajena gundanja što između »vilkendice« i »plaminarskog« popusta nema skoro nikakve razlike. Čuju se i čut će se gundanja, ali za to nitko ne haje.

Vlak kreće ravno. Zamiče nam Mosor i Klis, a bližimo se Kozjaku. Počukavamo na njemu prostim okom otkriti te njegove staze što ih mi zovemo »putevi«, ali teško, a ipak ih ima. Dogovaramo se kako će trebati markirati još jedan put isto zanimljiv kao i onaj »Splitov« sa klinovima i užetima..... Na drugoj strani vagona drugi gledaju kako se diže magla sa uspavanog mora posutog malim barčicama i ribičima, koji će se danas veseliti kojoj dobroj ribi. Zamičemo teško uzbrdo među tunele dublje u kopno, a plavetnila mora nestaje, da ga ustupi monotoniji škrapa među kojima strše stabla sa požutjelim lišćem jeseni. Zamire i ono malo vegetacije. Zamiču male stanice sa pitkom bunarskom vodom, rezervnim tračnicama i pragovima i polako se približavamo Drnišu. U daljini na brežuljku bijeli se mauzolej Meštirovića u Otavicama. Kombiniramo kako bi u Drnišu trebalo pokušati osnovati planinarsko društvo. Sa malim uobičajenim zakašnjnjem eto nas u Kninu.

Na kninskoj stanci dočekaše nas drugarsi Dinaraši, članovi planinarskog društva »Dinare«. Oni su još bili u veselom raspoloženju od zabave prošle noći. Da bi nam bolje ručak išao u tek popeli smo se na Kninsku tvrđavu i zasjeli baš na jednom postolju protivuavionskog topa. Ručali i gledali Dinaru i puteve kuda ćemo proći. Vodič nam priča ukratko povijest tvrđave, staru i novu, priča o 36 bombardiranja onih »tepih«, o prelazu iz ruke u ruku i o konačnom oslobođenju. Rupe od bombi, prevaljeni zidovi, srušene kuće, to potvrđuju. Tvrđava je ogolila, a njezini fragmenti razneseni po drugim muzejima.

Ručak pod temperaturom od 14° C bio je završen. Mali odmor, zatim spust i sastanak sa ostalima koji su u dolini htjeli toplu juhu. Vođeni Dinarašima uputili smo se prema Dinari. Presijecali smo tvrdnu cestu gdjegod smo mogli te nastavismo uz briješ jednim ugodnim laganim putem, koji šteta što nije markiran. Svaki mali predah iskoristimo, da se okrenemo prema Kninu uživajući u sjaju sunca na zalazu. To su boje koje vide samo planinari i slikari koji ih prenose na platno, a ni jednima ni drugima »oni ostali« ne vjeruju. Priroda Western filmova-cinemaskopa tehnikolora je najbolja planinarska propaganda onima koji nam ne vjeruju, a tješimo se da će ipak jednom uvidjeti.

Hvata nas već mrak, a mjesec lagano plovi bistrim nebom. Prvi koji su na čelu i oni koji su malo zaostali daju džepnim baterijama znakove, veselo se dozivaju i ojkaju. Onda još nismo znali da ona tri drvosječe »nisu vidjeli ova dva-tri dana nijednog vuka«. Dinara je izgleda vučja, oni tu mirno šetaju.

Zadnji sat pred dolazak gazili smo po zemlji i sitnoj travici kao po mekim čilimima. Opet za nas »škrapare« neobični užitak. Temperatura je nešto pala, ali još uvijek smo u košulji sa kratkim puloverom.

Vučemo se dalje i pomalo počinjemo tražiti svijetlo kolibice. Odjedamput na rubu šume mjesec je obasiao mračnu kolibu sagradenu na jednom kamenu. To je bio taj »DOM« ili kako smo uspjeli pročitati na crnim neobojenim vratima crvenom markacionom bojom — »Planinarsko prihvatalište« — Brezovac 1100 m. Upadosmo u mračnu prostoriju osvijetljenu slabom vatrom, štednjaka otvorenih vratiju ispred kojeg čuće tri mrka Dinarca, drvosječe. Planinarski »zdravo«, odjeknu nekako teško. Sjede, puše i miješaju puru. Gola soba oko 20 metara površine sa 2 rasklimana kreveta, stolom i klupom. Vrata šupljikava, prozori bez počkog stakla, strop je ujedno i krov, a to su oblice na koje je nalijepljena betonska ploča. Pod je bukov, šupljikav i dolje je improvizirana neka staja. Sve »životinjice« bile su u zimskom snu.

Naučili smo se mi planinari na svašta, ali ipak ovdje nam je dah malo zastao. Dakle je to »Dom na Dinari«!? Ovu kućicu kako kaže jedan od ona tri Dinarca, sagradila je oko 1901. godine neka gospodarska ustanova stare Austrije. U ratu bila je porušena, te planinari i lovci je nekako zakrpiše, ali njome se služe još i više lugari, drvosječe, čobani — narod. Svi je svojataju, ona je svačija, a za ključ svatko zna u kojoj se rupi zida nalazi, a ako bi planinari to čestito uredili i zatvorili, kaže onaj Dinarac, da bi to »lako sjekira otvorila«. Dakle, nimalo zgodna situacija.

A voda Splićana stoji sa darom (uokvirena slika »Vickovog stup«) u rukama, da daruje i ukraši »Planinarski dom« na Dinari za dugo sjećanje na prvi posjet. I stade mu dah i nije znao kako da počne i što da govori, a inače ne fali mu jezika i uvjeravanja.

Žalosna je ovo slika domova u Dalmaciji. Nema ih čestito završenih, ima nešto započetih, ali mnogo porušenih i onih koji bi sa manjim troškom mogli biti osposobljeni. Takav je ovaj Dom na Dinari. Ovu bi zgradu trebalo napustiti, jer je na prometnom putu, a osposobiti jednu drugu koja već postoji, jer građevnog materijala ima, a i puta do nje sa seoskim kolima. O ovome bi trebalo ozbiljnije razmisliti, jer je planina Dinara gravitaciona točka okolnim mjestima i društвima — Knin, Sinj, Šibenik, Zadar, Benkovac, pa nikako ne dozvoliti da ova zamru ili od njih mnogo tražiti.

O ovome bi bili vođe dugo raspravljali i stvarali planove iako bez novaca, ali družini je bilo dosta »problema«. Nastao je metež oko grijanja jela, a oči

su od dima suzile po onu: tko se dima ne nadimi taj se ognja ne nagrije. Raspoloženje su povratile tople kalorije i vicevi na račun ovoga i onoga. Snašli smo se brzo od prvih utisaka. A spavanje? Neka tri Dinarca na krevet i klupu, na drugi krevet dvije drugarice, a mi u šumu pod lišće, jer pod nije ovaj put »meki« jelovi, već »tvrdi« bukovi. Lišća je bilo u izobilju, a pokrij se sa onim što si donio. Sviraj povečerje, a u jutro se ide na vrh (1831 m)!

Usred noći budi nas neki osjećaj, kao da se kula iz temelja ljudstva. Digla se bura, zavija oko kuće, puše sa svih strana. Pokušavamo ložiti vatru, ali ne uspijevamo je održati, jer nas san prevladava. Prevrćući se dočekujemo jutro da bi krenuli. Uz buru počeo je i snijeg, sitni igličasti. Vođa vrti termometar, u sobi je $+7^{\circ}\text{C}$, a vani -6°C , a jučer smo došli u košulji sa razlikom od 20°C .

Već u šumi bila je bura neizdrživa. Snijeg zasolio drveće. S mukom se probijamo naprijed skoro pod vrh. Na čistini je trebalo da se hvatamo jedan drugoga, a i četvoronoške vučemo se dalje. Vrh nije daleko, jedva još pola sata, ali dalje se ne može. Vjetar je pojačao, teški uzdasi i žalosni pogledi prema neosvojenom vrhu. Vraćamo se premrzli i izubijani, a drugovi nas dočekivaju sa »evo ih — zameo ih vjetar«.

Kratak odmor, ručak i pokret prema Kninu, da ne prođemo i gore. Bura ne popušta, već »nosi i prevrće«, držimo se jedan drugoga, posrćemo, padamo i pitamo hoćemo li stići cijeli natrag. U susret nam je dolazila druga grupa Dinarša ali stigla je samo do burom brisanog prostora i ne dalje. Eto uspjeli smo mi u buri rođeni da upoznamo kakva je to bura koja se formira na Dinari — pa je »formirala« i nas. U zavjetrini skupljamo se i liječimo razbijene noge i lakte. Fotograf nam je najviše stradao, pa ga pomalo i nosimo.

Dalje se vraćamo markiranim putem preko Vrpolja, ali ni izdaleka tako ugodnim kao onaj kojim smo jučer došli, iako i ovaj ima jedan mali romantični kanjon. Na planinarima Dinare je da markiraju što više puteva po ovoj divnoj planini.

U Knin smo stigli nekoliko sati prije vlaka i brzo pronašli tople kuteve, da očistimo ostatke iz naših torbi, ali pravo da kažemo tek smo se u vlaku odmrznuli i zagrijali, pa se i staro dobro raspoloženie povratilo. Svi smo opet bili raspoloženi — umor je brzo prošao, zadovoljstvo ostalo. Toliko je ostalo da smo rekli »opet na Dinaru prvom — toplo — prilikom«.

Izlet na Dinaru imao je mnogo pozitivnih strana. Jedna od najvećih je drugarsko povezivanje sa jednim malim planinarskim društvom koje mnogo želi i radi. Pogreška je što su se i dosada međudruštveni odnosi malo razvijali. Novootvoreni »Savjet planinara Dalmacije« stavio je tu međudruštvenu povezanost na prvo mjesto. Plenum ili bolje rečeno cijeli odbor Savjeta, sastajat će se svaka dva mjeseca u drugom mjestu, a usput organizirati izlete za članove koji ne zasjedaju.

Mi ćemo to i sprovesti, ali »naš« planinarski Dom na Dinari bez financijskih sredstava ne će se time podići. Neka ovaj članak posvećen uglavnom »Buri i Domu« ne ostane glas vapijućeg u pustinji.

Hrvatske planine

(Informativni pregled)

1. MOSOR

Kao siva, ozbiljna silhueta diže se duž jadranske obale bedem raspucanih stijena i oštrih kamenitih vrhova, Mosor planina. Ta neprobojna barijera osobitog smještaja pružila se kao osamljeni, dugi otok u centru stare rimske Dalmacije, na tlu stare hrvatske države, kao drevni svjedok kultura i civilizacija, koje su ovdje cvjetale i nestajale, kao nepokolebivi branič kulturnog i historijskog blaga koje je vjećkovima stvarano pod njegovim okriljem. Gledana iz tog aspekta, ta zastrašujuća pustinja bijelog, raspucanog kamenja vrijedna je naše pažnje. Svakom posjetiocu trud će biti bogato nagrađen dubokim proživljavanjima, zanimljivim zbivanjima i krasnim vidicima sa te osebujne planine srednje Dalmacije.

Prirodopis Mosora. Mosor se smjestio u velikoj okuci rijeke Cetine, pružajući se paralelno s jadranskom obalom u dinarskom smjeru u duljinu od oko 30 kilometara. Na sjevernu stranu Mosora, prema unutrašnjosti pruža se pusta i krševita dalmatinska Zagora. Tu se uz samo podnožje nanizalo nekoliko siromašnih sela poznatih pod skupnim nazivom Zagorskih Poljica. Dalje na sjever pruža se sve do Kamešnice planine velika krška ravan Sinjskog polja. Na južnu stranu Mosor se stepeničasto spušta prema Splitskoj ravni i selima Srednjih Poljica. Srednja Poljica i Mosor ograđeni su od mora paralelnim masivom strme i kamenite Poljičke planine, visoke prosječno oko 500 metara. Na zapadnoj strani hrbat Mosora naglo je prekinut oštro usječenim kliškim prijevojem, koji ga dijeli od Kozjak planine. Usred prijevoja smjestila se na okomitoj stijeni stara kliška tvrđava na putu iz rimske Salone za Sinj i Livno. Na istočnoj strani Mosor je isto tako odsječen od Biokova, najljepše planine Dalmacije. Između njih usjekla je duboki kanjon rijeke Cetina.

Grada. Mosor je izrazito vapneničke građe i ubrajamo ga među naše najkrševitije planine. Nestajanjem šuma koje su tu sigurno postojale u davno doba cvatućih civilizacija, izbio je vapnenac na površinu i sve pojave krša razvile su se u ogromnim razmjerima. Ovdje ćemo kao na rijetko kojoj planini vidjeti najraznije oblike vrtača, škrapa, srhova, pećina i ponora. Ponore u Mosoru nazivaju jamama. Splitski planinari koji ih istražuju već od početka ovog stoljeća nabrojili su ih oko četrdeset. Slojevi vapnenca na Mosoru uslojeni su vrlo pravilno i daju se lijepo uočiti. Geologiju Mosora opširno je obradio i izdao geolog F. Kerner 1904. godine u Beču na njemačkom jeziku. U Mosoru je do sada nađeno malo rudnog blaga. Na sjevernoj strani kod Kotlenica ima limonita, a u Donjem Docu asfaltnog kamenja. Pokušaji eksploatacije su propali zbog preskupog transporta. Tvrdrnje da na Mosoru mora biti zlata nisu mogle biti dokazane. Tu legendu pokušavalo se dokazati starim rimskim nazivom za Mosor (Mons aureus = zlatno brdo) od kojeg je potečlo i današnje naše ime planine. Zlata međutim do danas nije nađeno, a ime Mons aureus potječe vjerojatno od ilirskog naziva Massarom, a ne od latinske imenice za zlato.

Mosor je zbog vapnenačke građe u višim dijelovima bezvodan, pa se putnik prije uspona treba opskrbiti vodom, ili se prije dobro informirati o malobrojnim izvorima u planini.

Flora Mosora je interesantna i već odavno istraživana, no što se vegetacije tiče Mosor je siromašan, bolje rečeno pustinja. Ipak, sigurno je da je nekoć obilovao šumama. Dokaz za to su i drveni ostaci sojenice nađeni kod Dugog Polja. Glavni faktor uništenja šuma svakako je bio čovjek, a pomogle su mu koze, klimatske prilike i propusnost terena za vodu. Danas su nepregledne goleti Mosora najčešće pokriveni rijetkim šikarama. Zbog suhog i vrućeg ljeta nalazimo na podnožju zimzelenu vegetaciju i mediteranske kulture (smokva, maslina, grožđe), a tek u višim predjelima gdje je klima umjerenija ostatke malobrojnih šumica hrasta, graba i bukve. Sva pošumljavanja koja su godinama poduzimana vrlo su malo uspjela promijeniti izgled planine. Po goletima ćemo uglavnom naći dosta kadulje, smilja i pelina.

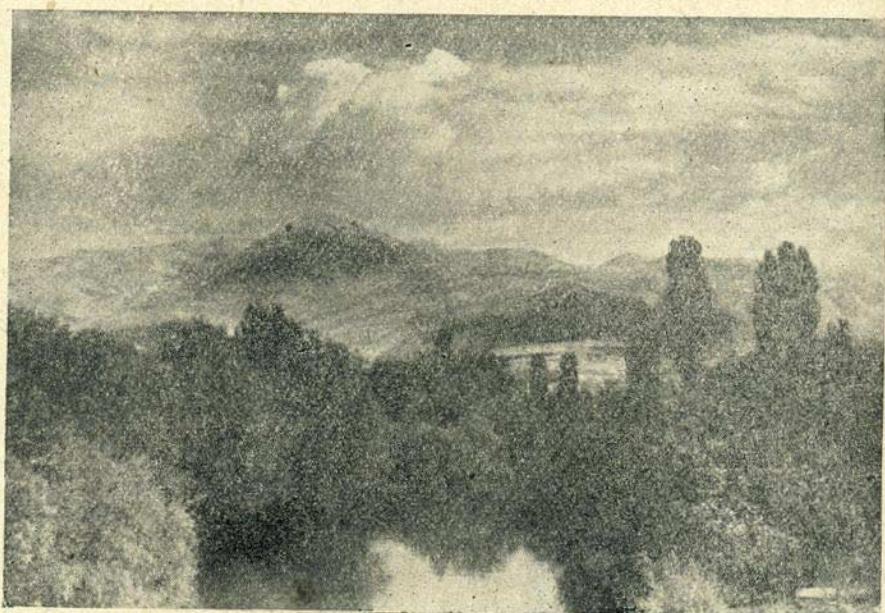
Za planinara je važno znati da ne postoji opasnost od divlje zwjeradi, premda po koji vuk zna zalutati i ovamo, no zato treba računati s opasnošću od poskoka, koji su vrlo brojni.

Za uspon na Mosor pogodnije je ljetno polugodište. Uspon treba poduzeti rano ujutro za hladu, da se stigne na visinu prije podnevne mediteranske žege, koja zna biti nesnosna na golum usijanom kamenju. Zimsko je doba manje pogodno, a naročito treba izbjegavati boravak na planini za vrijeme bure, koja zna biti i opasna po život. Burna kapa osim toga ovije vrhove neprozirnim plaštem i onemogućava vidik. Po mosorskim visovima i vrtačama napada zimi dosta snijega, no zbog konfiguracije terena i kvalitete snijega, skijanje se ovdje ne može udomaćiti.

Stanovništvo. Nakon ilirskog, grčkog i rimskega naseljenja doselili su u ove krajeve Hrvati. Njihova naselja oko Mosora imaju svoju osebujnu historiju. Okupljena su bila u originalnoj državnoj organizaciji republikanskog karaktera, poznatoj pod imenom »Poljičke knežije«. Osnovana je vjerojatno u XI vijeku, obuhvatala je 12 seoskih općina poredanih oko Mosora, imala je svoje zakone (poznati »Poljički statut«), veliko vijeće i kneza koji se birao na godinu dana. Službeni jezik bio je hrvatski, a kao pismo upotrebljavala se narodna »bosančica«. Poljička kneževina zadržala je svoju autonomiju pod vladavinom Mlečana i Turaka, sve do Novog vijeka. Uspjela je to postići ne samo vještom diplomacijom poput Dubrovnika nego i osobitim junaštvom u borbama. Poznat je i opjevan primjer ljepotice Mile Gojsalića iz 1530. godine, koja je žrtvujući sebe, posluživši se svojom ljepotom dignula u zrak tursku barutanu. Poljičku državu uspjela je slomiti tek Napoleonova vojska 1807. godine nakon krvave bitke kod Strožanca nedaleko Stobreča. Na slavna poljička vremena podsjećaju brojni historijski spomenici na koje nailazimo prilikom naših izleta po Mosoru. Stanovništvo koje danas tu susrećemo potomstvo je slavnih Poljičana. Te poštene i samosvjesne ljude, koje nikakva vojska nije mogla otgnuti od njihove zemlje, tjera danas siromaštvo od njihovih kuća. Vinogradarstvo i stočarstvo ne može ih prehranjivati, pa su primorani iseljavati i odlaziti u službe. Planinari su ovdje rado viđeni gosti. Iako siromašni, Poljičani su uvijek spremno pomogli svaku planinarsku akciju počevši od gradnje doma pa do pošumljavanja vrleti.

Kronika Mosora. Mosor je danas područje rada splitskih planinara. Već koncem prošlog stoljeća nikla je ideja o turističkoj vrijednosti planine. Godine 1899. osnovano je planinarsko-turističko društvo »Liburnia«, koje je doduše

nastalo odozgo, no zahvaljujući interesu za Mosor rođenog Poljičanina Alfonsa pl. Pavich-Pfauenthala, tadašnjeg podnamjesnika Dalmacije, ostavilo je ovo društvo trajnijeg traga svog djelovanja. »Liburnia« je 1907. izdala u Zadru Pavićevu monografiju »Mosor«, prvu planinarsku publikaciju o toj planini. Knjiga je štampana u Münchenu istovremeno na hrvatskom, talijanskom i njemačkom jeziku i u svoje doba izvršila veliku propagandu. Još dvije stvari vezane su uz Pavićevo ime. Jedno je lugarnica na Mosoru koju su njegovom zaslugom podigle šumarske vlasti. Ova je zgrada postala prvim skloništem pla-

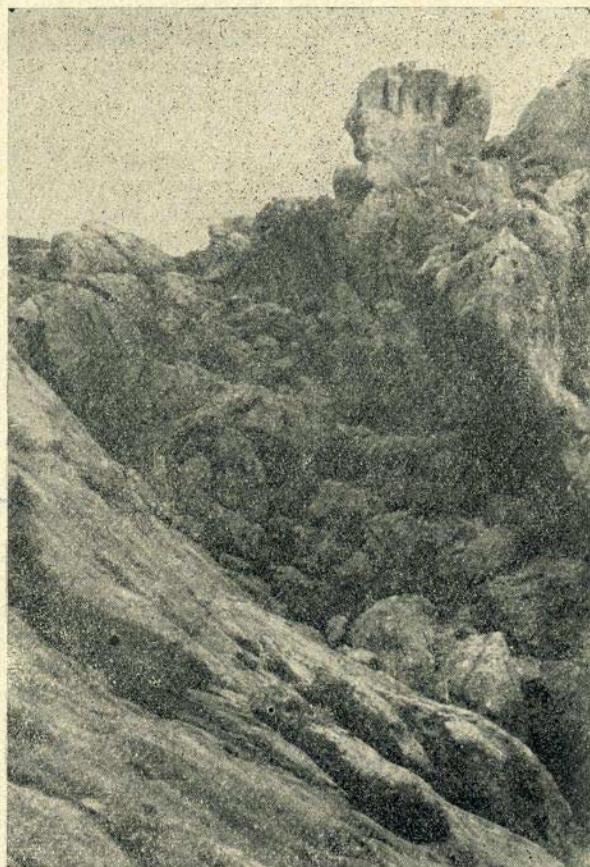
Mosor sa obale Jadra

Foto: Dr. Z. Poljak

ninara na Mosoru te još i današnjoj generaciji služi za istu svrhu. Treće Pavićevi djelo je dužinska staza hrptom Mosora, također izgrađena po njegovoj sugestiji. Ona je danas zapuštena, no dobrom dijelom još uvijek služi planinarkama na izletima. Od istraživača, koji su potakli interes za Mosor treba spomenuti geologa F. Knerera, zatim prof. E. Nikolića iz Zadra, koji je Mosorom botanizirao 1901. godine i opisao svoja putovanja u »Smotri dalmatinskoj«. Poljički župnik F. Ivanišević iz Jesenica u Primorskim Poljicama napisao je veliko djelo »Poljica« koje je još i danas zanimljivo čitati, a naročito je vrijedno za onoga koji želi posjetiti ove krajeve. Pisac je jednog dana sakupio kod sebe dvanaest staraca iz dvanaest poljičkih sela i gostio ih punih nedjelju dana skupljajući od njih podatke o životu i narodnim običajima za svoju monumentalnu knjigu. Izašla je najprije u Zborniku za narodni život Jugoslavenske Akademije u Zagrebu (VIII 2, IX 1 i 2, X 1 i 2), a kasnije ju je autor preštampao u posebnu knjigu. Ivanišević je zaslužan za još jednu akciju. On je inicijator planinarskog društva »Mosor« koje je osnovano prije I. svjetskog rata u

Poljicima. Godine 1925. fuzionirali su se »Liburnia« i »Mosor« u novo društvo »Dinara«, no njihovo je djelovanje ubrzo bilo zasjenjeno osnutkom i naglim usponom »Mosora«, nove podružnice HPD-a.

»Mosor« je osnovan 1925. godine, a njegov rad je ponajviše vezan uz marjančnu pojavu splitskog profesora Umberta Giromette (1883—1939). Girometta se još prije I. svjetskog rata specijalizirao u istraživanju krša i to osobito ponora i pećina. Djelatnost njegovih »jamara«, kako ih je nazvao narod dalmatinske

U kršu Mosora

Foto: Dr. Z. Poljak

Zagore, započela je još u okviru splitske realke, a u »Mosoru« se nastavila dvostrukim žarom. Da spomenemo samo najvažnija dostignuća »Mosora« između dva rata. Uređeno je deset planinarskih kuća u dalmatinskim i dinarskim planinama, organizirano na stotine velikih izleta, istražen velik broj jama i ponora a rezultati publicirani, izvršena brojna pošumljavanja goleti (»Šumski dan« organiziran dva put godišnje), uređenje i elektrifikacija poznate špilje Vranjače, veliki kulturno-prosvjetni rad te uspješna propaganda u sredini gdje je interes bio dosta mlak.

Posljednji rat uništilo je sve teško stečene tekovine i moralo se krenuti ispočetka. Godine 1948. osnovano je PD »Split«, no već 1950. uzeto je staro tradicionalno ime »Mosor«. Iz ruševina su ponovo podignuti planinarski domovi na Mosoru, na Vidovoj gori (Brač), markirane su mosorske staze, nastavlja se pošumljavanje goleti, počinje radom i Alpinistička sekcija. Uz »Mosor« osnovane su još neke planinarske grupe. Naročitu su aktivnost na Mosoru pokazali planinari SD »Arsenal«, koji su uz pomoć splitskog brodogradilišta na vrhu Mosora podigli toranj »Vickov stup«. Danas na Mosoru imamo tri planinarska objekta: veliki planinarski dom na Ljuvaču, Omladinski dom (bivša lugarnica) i »Vickov stup« na vrhu Mosora. Mnogobrojne mosorske staze često se obnavljaju. »Mosor« u Splitu ima svoje društvene prostorije u centru grada (Mar-montova ulica), gdje su planinari koji prolaze kroz Split uvijek srdačno dočekani.

Planinarski izleti po Mosoru. Sa geografskog gledišta Mosor predstavlja jednu izrazitu cjelinu, no mi ćemo ga s planinarskog gledišta podijeliti na tri dijela: zapadni, centralni i istočni. Svaki dio ima svoje prilaze i uporišta, pa je ta podjela opravdana iz praktičkih razloga. Pod uporištem razumijevamo planinarske domove ili mjesa gdje se može prenoći, a to su za zapadni dio »Lugarnica«, za centralni »Dom na Ljuvaču« a za istočni gradić Omiš. U istočnom dijelu danas nema objekta za noćenje, i zato taj lijepi dio Mosora ostaje planinarima nepoznat. Prije rata služila je u tom dijelu kao uporište lugarska kućica na Lišnici, no danas su od nje ostale samo ruševine. Opisat ćemo najprije pristupe do spomenutih uporišta, a zatim izlete koji se daju iz njih poduzeti. Na kraju ćemo opisati dužinsku turu hrptom Mosora, te posebno izlet u špilju Vranjaču.

2. Zapadni Mosor

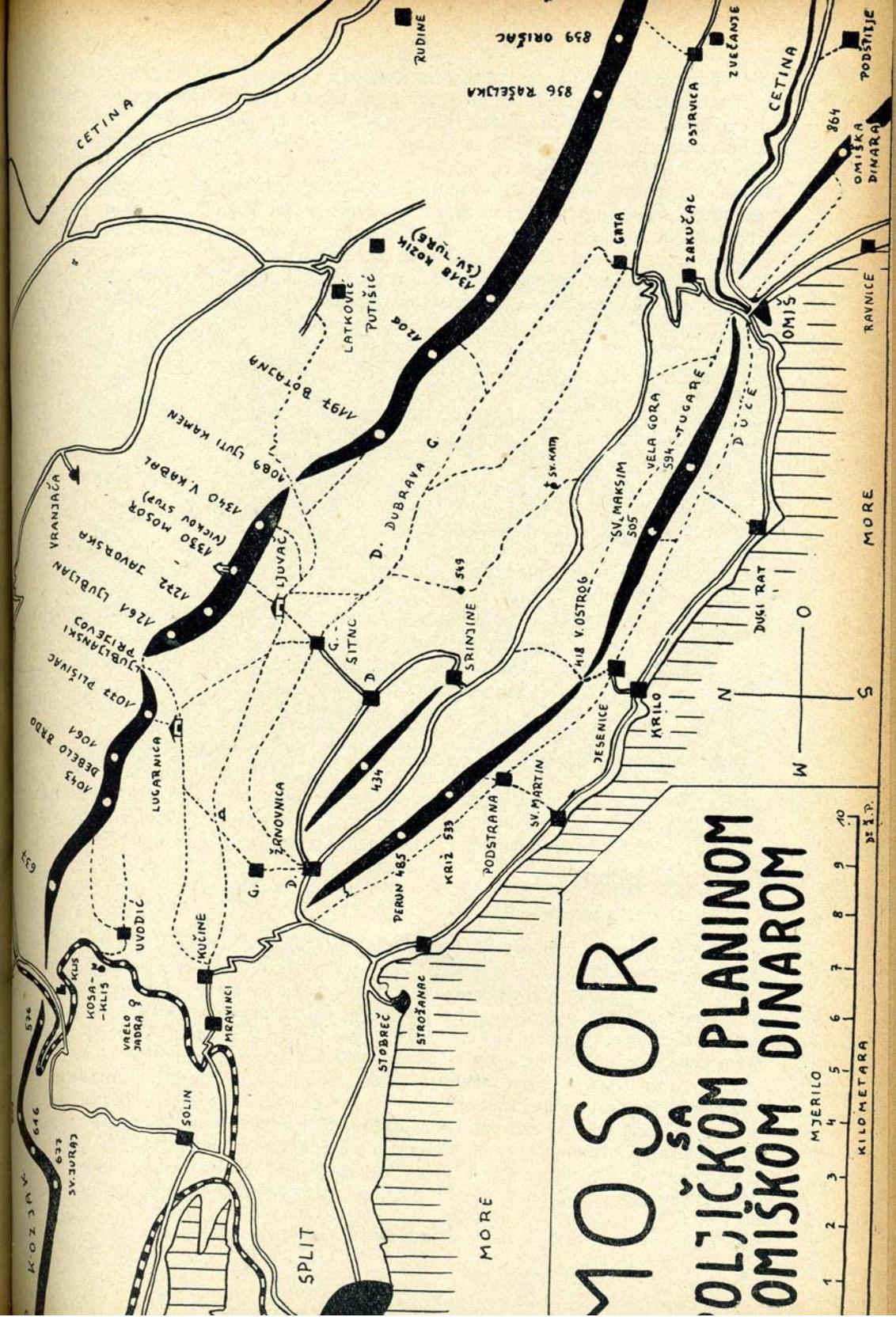
Ovaj dio Mosora proteže se od Klisa do Ljubljanskog prijevoja. Najviši su mu vrhovi Debelo brdo (1071 m) i Plišivac (1077 m). Uporište za izlete u tom dijelu je »Lugarnica« pod Kunjevodom na Uzničkoj (ili Uzinačkoj) kosi. Danas ta planinarska kuća nosi ime »Omladinski dom«, no jer to ime kod stanovništva još nije udomaćeno ni poznato, zadržat ćemo staro uvriježeno ime »Lugarnica«.

Pristupi do »Lugarnice«. Najkraći i najlakši je pristup preko Žrnovnice, no ipak se preporuča uspon preko Kučina, koji je lijep i zanimljiv, dok je put preko Žrnovnice pogodan za povratak iz centralnog Mosora. Put preko Debelog brda je interesantan, ali vrlo naporan zbog stalnog strmog uspona, nije dovoljno utrta i rijetko se upotrebljava. Dolazi u obzir kod dužinske ture, naročito kod eventualnog prijelaza na Kozjak planinu.

1. Split—Mravinci—Kučine—Lugarnica. Do Kučina saobraća iz Splita redovna gradska autobusna pruga. U Mravincu se može stići i uskotračnom sinjskom prugom (6 km od Splita). Kod Mravinaca na vrh Mravinskog gaja iskopano je veliko starohrvatsko groblje iz IX i X vijeka sa bogatim nalazima raznovrsnog nakita. Iz Mravinaca ima pola sata hoda krateći cestu do sela Kučina, gdje se treba opskrbiti vodom. Na kraju sela nalazi se raskršće markiranih putova, odakle do lugarnice vode dvije varijante. Ravno naprijed vodi staza obroncima šest do sedam gorskih rebara siječući ih po izohipsi. Nakon sat i pol hoda kroz travnati i grmljem obrasli teren stižemo do raskršća kod Milićevića pećine (desno nizbrdo u Žrnovnicu, ravno mimo Milićevića pećine do doma na Ljuvaču, a lijevo uzbrdo na lugarnicu). Naš put vodi strmo uzbrdo

MOSOR SA OLJČKOM PLANINOM OMIŠKOM DINAROM

MIJERILO
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
KILOMETARA
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

u sedam oštrih zavoja do ruba visoravni gdje se sastaje s drugom varijantom iz Kućina. Ta varijanta vodi iz Kućina najprije strmo uzbrdo a zatim položito preko Lokava i Bubića dolaca. Na mjestu gdje se obje varijante sastaju, na rubu visoravni, nalazi se ulaz u jednu kratku špilju, koja planinarima služi kao sklonište od iznenadnih vremenskih nepogoda, a ujedno i kao orientaciona točka, jer je njen otvor vidljiv nadaleko. Zadnja trećina puta ide najprije preko visoravni lagano se uspinjući kroz kameniti teren obrašten niskom bukvom. Prešavši jednu blagu kosu, sa koje nam se prvi put pruža pogled na lugarnicu stižemo u malu ravan Dolac, odakle do kuće vodi oštar uspon u 7–8 zavoja. Od Kućina ima oko tri sata hoda (800 metara uspona na 8 km hoda).

2. Split—Žrnovnica—Lugarnica. Od Splita do Žrnovnice, prvog poljičkog sela ima cestom 11 kilometara (redovita gradska autobusna pruga). U Žrnovnici ostavljamo poljičku cestu i prelazimo preko dva mosta na drugu stranu rječice Žrnovnice odakle u lugarnicu ili lijevom varijantom preko Gornje Žrnovnice, kapele sv. Fabijana i raskršća kod Milićevića, pećine spomenutog pod 1., ili desno nešto kraćom varijantom preko komšiluka Amižići. Obje su varijante markirane, a traju približno dva i pol sata hoda.

3. Split—Kosa Klis—Debelo brdo—Lugarnica. Iz Splita uskotračnom sinjskom prugom do ž. st. Kosa Klis (9 km od Splita), odakle vrlo strmim, dugim i napornim usponom preko komšiluka Uvodići i krševitog Korita na vrh Debelog brda, odakle grebenskim putom preko Plišivca i Kunjevoda na lugarnicu. Čitav put traje oko 4 i pol sata. Pet minuta iza vrha Debelog brda nalazi se desetak metara lijevo od puta pitka voda, no jer ju nije lako naći treba uzeti vodu prije uspona.

»Lugarnica« ili »Omladinski dom« (940 m) na Uzničkoj kosi pod Kunjevodom jest planinarska kuća koja je podignuta na ruševinama nekadašnje lugarnice. Ovu zgradu sagradila je još 1903. god. šumska uprava, ali od samog početka više je služila planinarima i turistima. Nakon I. svjetskog rata lugarnica je ponovo uređena, i 1926. prepuštena planinarima na upotrebu. Za poslijednjeg rata kuća je uništena. Ponovo su je obnovili članovi Omladinske sekcije »Mosora« i svečano otvorili 19. V. 1957. Kuća je prizemnica, izgrađena od kamena. Ima kuhinju sa cisternom i spavaonu sa skupnim ležajevima za desetak osoba. Postoji mogućnost za proširenje jer je jedna oveća prostorija ostala do sada nedovršena. Ispred doma nalazi se mali zaravanak, odakle je lijep pogled na Split, otoke i Kozjak planinu. Kuća nije opskrbljena, a ključ treba potražiti u PD »Mosor« u Splitu.

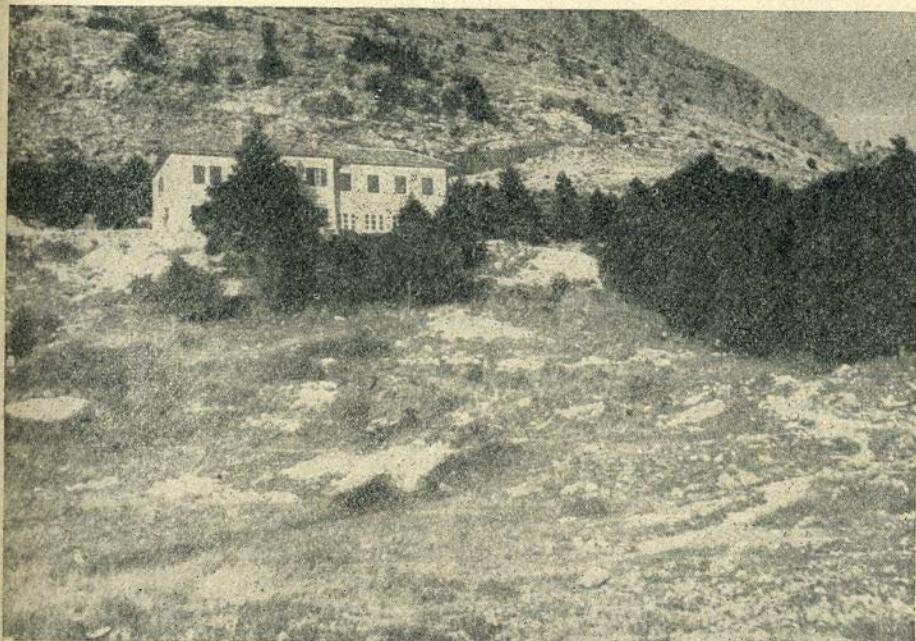
Izleti iz »Lugarnice«.

1. Kunjevod—Plišivac—Debelo brdo (2 sata). Od kuće vodi na sjever staza koja se probija kroz krš i grmlje i nakon pola sata dovodi do glavice Kunjevod, sa lijepim vidikom. Za dalji sat laganog uspona u istom pravcu stiže se do Plišivca (1077 m), najvišeg vrha zapadnog dijela Mosora. Odavde se za daljih pola sata laganog hoda prema zapadu preko golih kamenih ploča stiže na kamenu grbinu Debelog brda (1061 m), također lijepog izgledišta.

2. Ljubljjan—»Vickov stup« (3 i pol sata). Od »Lugarnice« preko malog prijevoja iza kuće markiranim putem prema istoku u smjeru doma na Ljubljancu. Nakon 5 minuta stižemo do raskršća, gdje se nalijevo uzbrdo odvaja staza za Ljubljjan (natpis na kamenu). Stazom ima oko sat i pol sa tri jača uspona do Ljubljanskog prijevoja. Odavde vodi nizbrdo na drugu stranu nogostup do špilje Vranjače (3 sata hoda), a prema istoku se penje staza na vrh Veliki

Ljubljan (pola sata). Uspon na Ljubljan je lijep i poučan izlet. Dalje na istok u masiv centralnog Mosora vodi grebenska staza usjećena u kamen, preko vrha Javorska (1272 m) do »Vickovog stupa« (1330 m) na vrhu Mosora za sat i pol hoda. Odavle je moguć nastavak grebenske ture ili silaz u dom na Ljuvaču (1 sat).

3. Dom na Ljuvaču (2 sata). Od »Lugarnice« stazom u smjeru istoka krškom visoravni obrasлом grmljem i zakržljalim stablima tri četvrt sata do Vickovih koliba. Ovo izvanredno zaklonjeno mjesto u labirintu krša idealno

Planinarski dom na Ljuvaču

Foto: Dr. Z. Poljak

je za konspiraciju, tako da je za vrijeme posljednjeg rata ovdje mogao boraviti partizanski štab »Mosorskog odreda«, te dapače organizirati štampariju i tvornicu bombi. Nekoliko minuta dalje stižemo na rub visoravni. Staza se strmo spušta u Zagrade, travnati i cvijećem išarani dolac, niz koji vodi put u Žrnovnicu i Kućine. Naš put penje se strmo iz Zagrade (dvije varijante) naličje prema vrhu doline kroz izvanredno divlji teren sa slikovitim kamenim blokovima orijaških dimenzija do table na raskršću. Desno se ide u Gornje Sitno, a lijevo kroz krasnu borovu šumu do doma na Ljuvaču.

Centralni Mosor

U ovoj skupini nalaze se najviši vrhovi Mosora Ljubljan, Javorska i Kabal. Najviši vrh ustvari nije kota Mosor sa »Vickovim stupom«, već je to Veliki Kabal, pola sata istočnije, koji na specijalnoj karti nosi pogrešno ime Ljuto Kame. Ljuti Kamen je ustvari prijevoj istočno od V. Kabla. Ovaj dio Mosora

proteže se od Ljubljanskog prijevoja do Ljutog Kamena. Kao uporište poslužit će nam veliki planinarski dom na Ljuvaču.

Prilazi do doma na Ljuvaču. Najkraći je put pod 1. od Žrnovnice, bilo pješački, bilo cestom preko Donjeg Sitnog. Markacija se redovno održava, vodi kroz naselja, mimo izvora. Put pod 2. može služiti kao varijanta za povratak. Put pod 3. dug je i naporan.

1. Split—Žrnovnica—G. Sitno—Dom na Ljuvaču. Od Splita 11 kilometara cestom do Žrnovnice (redovita gradska autobusna linija) mimo starog grčkog, kasnije rimskog naselja Stobreč (ostaci starih zidina). U Žrnovnici lijevo preko dva mosta, a zatim strmo uz brdo iznad vrela potoka Žrnovnice. (Putem se odvajaju lijevo dvije staze za »Lugarnicu«.) Nakon dva sata uspona stižemo do oveće visoravni gdje prolazimo uz nepresušivo vrelo. Odavle ima još desetak minuta po ravnom terenu kroz poljoprivredne kulture do sela G. Sitno. Ovdje je vrijedno pogledati staru crkvu Sv. Luke koja je već dosta zapuštena. Njena osmorokutna forma pokazuje utjecaj Dioklecijanovog mauzoleja u Splitu na arhitekturu seoskih crkvica. G. Sitno, selo sa crkvom i školom okruženo je zelenilom i kulturama, pa nam izgleda kao oaza u krševitom kraju. Dovle se može stići i cestom preko D. Sitnog (21 km od Splita). Cesta se penje dalje prema domu još koju stotinu metara, a tada prestaje u kršu, čekajući na dovršenje. Planinarski put penje se odmah od sela preko strmih litica (tri varijante) te za 45 minuta vodi do doma na Ljuvaču. Put od Žrnovnice traje tri sata hoda.

2. Split—Mravince—Kućine—Milićevića pećina—Zagrađe—Dom. Ovaj nešto dulji put planinari dosta često upotrebljavaju kao varijantu za povratak. Iz Kućina se ide kao za »Lugarnicu« (prilaz br. 1.) do raskršća nedaleko Milićevića pećine, odakle ima do pećine nekih 200 metara. Špilja je duboka oko 60 metara, u njoj ima nešto špiljskog nakita, ali je za posjet potrebna rasvjeta. Od špilje se put uspinje preko Mihanovića i Lolića do Zagrađa, gdje se spaja s putom iz lugarnice za dom. Od Kućina do doma ima tri i pol sata hoda.

3. Omiš—Tugare—Dubrava—Dom. Iz Omiša preko mosta na Cetini i odmah strmo uzbrdo do komšiluka Naklić u Tugarima. Iz Naklića desno na poljičku cestu, a zatim preko nje postepenim usponom po obronku kose do prijevoja na njenom hrptu, odače po ravnom terenu do poljičkog sela D. Dubrava. Iz D. Dubrave može se u dom ili preko G. Sitnog ili izravnim kraćim putem, koji se od prvog odvaja nadesno uzbrdo. Put od Omiša traje oko 4 i pol sata hoda.

Planinarski dom na Ljuvaču (900 m). Dom je smješten na maloj uzvisini iznad jednog dolca uz nepresušivi izvor, na raskršću planinarskih putova, a zaštićen od bure i sjevernih vjetrova, tako da predstavlja idealno uporište za mnoge izlete po Mosoru. Ljuvač je prekrasan dolac sa nekoliko nepresušivih vrela poznatih već pjesniku Andriji Kačiću koji ih spominje kao vrutak hladne vode u svom »Razgovoru ugodnom«. Voda je bistra, temperatura joj je stalno 14 stupnjeva, bogata je karbonatom, a javlja se na granici manje propusnog dolomita. Ideja za gradnju doma nikla je 1927. godine, mjesto je izabrao iškusni poznavalac Mosora prof. Girometta i kamen temeljac je postavljen 1929. godine. Dom je građen 2 godine, dovršen 11. X. 1931. i toga dana je uz veliko slavlje okolnog naroda, uz gruvanje mužara, izvršeno svečano otvorenje. Uoči otvorenja izgrađena je i cesta do G. Sitnog (21 km od Splita), čime je prilaz znatno olakšan. Cesta će u budućnosti biti produžena do samog doma, što će znatno umnožiti njegove posjetioce. Marom planinara pošumljena je okolina pa je samo do početka gradnje doma posađeno 40.000 borovih sadnica. Za vrijeme

rata dom je srušen, ali je već 1949. ponovo stavljen pod krov, a 1952. i otvoren. Borova šumica koja je ranije oko zgrade posađena izrastala je u čitav gaj, tako da taj kraj danas izgleda kao prava oaza u kršu. Dom je jednokatna masivna zidana zgrada sa prostranom blagovaonom u prizemlju i dvije spavaće sobe u I. katu. Vodovod je uveden sa obližnjeg izvora, a u kupaonici instalirani tuševi. Kuća je stalno opskrbljena, jer u njoj stanuje stalni čuvar. Od 1953. godine služi dom i kao visinska meteorološka stanica. Pedeset metara južno od kuće nalazi se termometrijska kućica, odakle je lijep vidik prema Koziku, Omiškoj Dinari i Biokovu.

Izleti iz doma na Ljuvaču.

1. »Vickov stup« na vrhu Mosora (sat i pol hoda). Od doma strmo uzbrdo pet minuta do prijevoja između dviju kamenih glavica. Na desnoj glavici je Društvo Istrana i Primoraca 1934. godine izvelo akciju pošumljavanja, pa je od tada planinari nazivaju Istarskom glavicom. Lijeko od staze nalazi se druga glavica na čijem je tjemenu pokojni prof. Girometta dao urediti vidikovac. Mali zaravanak na vrhu ogradien je kamenom ogradom, a unutar njega postavljene klupe od kamena za odmor planinarima. Ovaj vidikovac planinari zovu »Giromettina vidilica«. Staza dalje vodi preko Šipačkih dolaca istim smjerom, a iza njih sve strmije preko glatkih kamenitih ploča i ljudog krša do »Vickovog stupa« na koti 1330 m. Sagradila ga je planinarska sekcija SD »Arsenal« uz pomoć splitskog brodogradilišta. Stup ima oblik deseterokuta, promjera oko dva metra. Sastavljen je od željeznih ploča sa šiljatim krovom, postavljen na kamenobetonsku podlogu i pričvršćen čeličnim stegama. Vrata i prozori su u brodskom stilu, a unutar stupa su postavljene klupe za odmor i upisna knjiga. Iako nije postavljen na najvišem vrhu Mosora, stup predstavlja vrlo privlačnu točku za posjetioce, jer njegov dominantni položaj omogućava krasne vidike na sve strane. Unutrašnjost stupa pruža dobar zaklon u slučaju nagle promjene vremena, no nažalost, pastiri koji ovdje prolaze često ga oštećuju. Od »Vickovog stupa« vide se ovi vrhovi:

1. Triglav	1913 m	50 km	0 st.	6. Vidova gora	778 m	27 km	180 st.
2. Cincar	2006 m	64 km	61 st.	7. Kozjak	780 m	18 km	285 st.
3. Vran. pl.	2074 m	90 km	76 st.	8. Vaganski vrh	1758 m	130 km	318 st.
4. Čvrsnica	2228 m	90 km	86 st.	9. Svilaja	1509 m	30 km	338 st.
5. Biokovo	1762 m	52 km	127 st.	10. Dinara	1831 m	64 km	344 st.

(Prvi broj označava visinu vrha koji vidimo, drugi udaljenost, a treći kut računajući od sjevera.) Od »Vickovog stupa« može se poduzeti izlet do Ledenice. To je ponor dubok oko 50 metara na zapadnom podnožju Jabukovca u visini od 1150 metara. Jabukovac (1250 m) je najviši vrh u krševitom grebenu koji se paralelno s Mosorom pruža na njegovoj sjevernoj strani. Do Ledenice ima jedan sat hoda po bespuću izrazitog krša. Orientacija nije lagana i put se preporuča samo iskusnijim planinarima. Povratak od stupa u dom može se kombinirati sa usponom na V. Kabal (1340 m), najviši vrh Mosora, koji je od stupa udaljen oko pola sata laganog hoda hrptom planine na istok.

2. Veliki Kabal (dva sata hoda). Od doma vodi na istok kroz ogradu mimo termometrijske kućice staza, kojom se naškon 100 metara dolazi do raskršća

(lijevo V. Kabal, Ljuti Kamen, a desno Dubrava). Par minuta kasnije odvaja se kod napajališta nalijevo markirana staza koja vodi krševitim putem sa stalnim usponom na V. Kabal, najviši vrh Mosora. Lijevo od puta, kojih 20 minuta od doma vrijedno je pogledati Veliku Gajinu jamu, ponor dubok 107 metara, a već blizu vrha Malu Gajinu jamu, koja ima oblik pukotine duge 20 a široke oko 2 metra. V. Kabal je na specijalnoj karti pogrešno imenovan kao Ljuto Kame. Ljuti Kamen je prijevoj istočno od vrha.

3. Ljuti Kamen (dva sata). Prijevoj Ljuti Kamen (1089 m) dijeli centralni Mosor od istočnoga. Preko njega prelazi prastara staza do sela D. Dolac u Zagorskim Poljicama. Put od doma ide prema istoku preko raskršća spomenutog pod 2. Što dalje okolina postaje sve pustija i kamenitija, a staza se provlači među šrapama i kamenitim pločama, koje se na žarkom suncu bjelaju poput istrunulih kostura. Tko želi vidjeti pravu kamenu pustinju treba posjetiti Ljuti Kamen. Narod mu nije dao to ime bez razloga. Odavle se može za jedan sat stići na V. Kabal, ili nastaviti dužinskim putem u istočni Mosor.

4. Kozik ili Sv. Jure (4 i pol sata). To je najviši vrh u istočnom Mosoru, a istovremeno i najljepši vrh u čitavoj planini. Njegova ogromna i slikovita piramida privlači već izdaleka na sebe pažnju i pobuduje želju za usponom. U zadnjoj trećini puta na Ljuti Kamen odvaja se nadesno staza koja vodi preko velike vrtače do vrha Botajna (1197 m), a zatim grebenom na vrh Kozika (1318 m). Kod naroda je taj vrh poznat i pod imenom Sv. Jure zbog prastare kapelice sagrađene na njegovom vrhu. Sa Kozika se može ili nastaviti grebensku turu ili se spustiti niz jaku strminu do južnog podnožja odakle se može preko sela Dubrave natrag u dom (sat i tričetvrt) ili pak u Omiš (2 i pol sata).

5. Na »Lugarnicu« (2 sata). Taj je put opisan među izletima sa »Lugarnice« pod br. 3.

Istočni Mosor

Pruža se od prijevoja Ljuti Kamen na istoč sive do rijeke Cetine. Najviši su mu vrhovi Kozik (1318 m) i Lišnica (950 m). Na Lišnici je prije rata postojala lugarska kućica, koja je planinarima služila kao uporište u tom dijelu Mosora. Danas se ona nalazi u ruševinama i planinarima ne preostaje drugo već da kao uporište za istočni Mosor koriste dom na Ljuvaču za Kozik (izlet br. 4.) a Omiš za Lišnicu. Oboje predstavlja prilične udaljenosti, pa je razumljivo da je istočni Mosor izvan dometa običnog planinara.

1. Omiš—Gata—Lišnica. Omiš je gradić na ušću Cetine u more, sa nekoliko hotela, i plažom za kupanje. (Opširnije o Omišu i izletima iz njega u članku o Omiškoj Dinari.) Iz Omiša prelazimo preko mosta na Cetini u zaselak Priko. Tik uz most nalazi se nekadašnje »Ilirsко sjemenište« popova glagoljaša, osnovano 1746. godine, a u koje je 1912. uselila poljička općina. Uz samu zgradu nalazi se historijska crkvica Sv. Petra, gdje je 1074. godine hrvatski kralj Slavac donio povjelju u kojoj je prvi put spomenut Omiš. Od mosta idemo cestom desno i prošavši kroz zaselak Zakučac stižemo na kon 7 i pol kilometara zavojite ceste u selo Gata. Nešto prije Gata odvaja se nalijevo cesta sagrađena 1886. godine, koja vodi kroz Srednja Poljica u Split. Nedaleko raskršća ispod kapelice Sv. Jure nalazi se u pustom kršu historijsko mjesto Gradac, gdje se nekad vršio izbor poljičkog kneza. Iz Gata produžujemo Poljičkom cestom na istok kroz pitomi kraj i brojna naselja do sela Ostrvice (4 km), gdje cestu ostavljamo i penjemo se nalijevo strmom stazom prema hrptu Mosora. Put je izведен u samoj stijeni i često prelazimo preko stepenica uklesanih u kamen. Nakon tri-

četvrt sata uspona stižemo na zaravanak Doce, odakle nam se već pruža lijepi pogled na vrh. Iako je vrh vidljiv pred nama treba dobro paziti da se ne izgubi staza jer je vrlo lako zaći u bespuće kamenja i guste šikare. Nekad su stazu rabili lugari, no danas se o njoj ne stara više nitko. Nakon sat hoda stižemo do jedne male uvale pod samim vrhom, gdje se nalaze ostaci nekadašnje lugarske kućice. Odavle ima još pet minuta preko škrapa i raspucanih stijena do Lišnice (950 m), najvišeg vrha u najistočnijem dijelu Mosora. Sa vrha se pruža lijep pogled na Omišku Dinaru, Mosor, Biokovo i Cetinu.

Kuća na Uzničkoj kosi

Foto: Dr. Z. Poljak

2. Omiš—Gata—Kozik. Na gigantsku piramidu Kozika, najljepšeg vrha Mosora ide se kao i gore cestom do Gata, gdje cestu ostavljamo i krećemo lijevo pod greben Mosora stazom koja vodi mimo kapelice Sv. Ivana prema selu G. Dubravi. Nakon sat i pol hoda stižemo do komšiluka Čotići i G. Dubravi, odakle vodi desno uzbrdo strma pastirska staza, jednim dijelom kroz šumu, na hrbat Mosora sjeverozapadno od vrha Kozika. Odavle grebenskom stazom do razvalina kapelice sv. Jure na samom vrhu Kozika. Uspon na Kozik s ove strane dosta je naporan, a ukoliko se zade s puta i opasan zbog jakih strmina. Na obronku brijege nalazi se jedna velika pećina u koju može stati do 500 ljudi. Sa Kozička se može grebenskim putem sići prema domu na Ljuvaču (oko 3 i pol sata hoda).

3. Omiš—Tugare—Dubrava—Dom na Ljuvaču. Ovaj je put opisan među prilazima na dom pod brojem 3.

Dužinski put hrptom Mosora

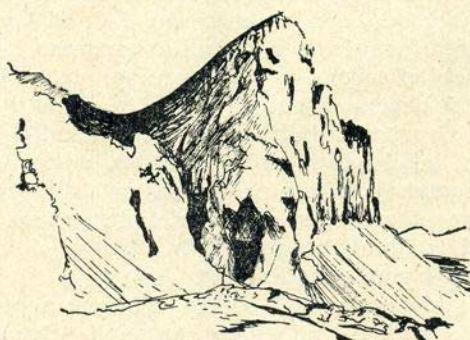
Još početkom ovog stoljeća zalaganjem prvih mosorskih planinara izvedena je hrptom Mosora dužinska lugarska staza duga oko 30 kilometara. Ta staza obilazi sve najviše vrhove i planinaru može pružiti maksimum od onoga što se na Mosoru može doživjeti. No na taj put mogu se odvažiti samo ustrajniji planinari, koji su sposobni za noćenje u planini i nošenje hrane i vode, jer od doma na Ljuvaču prema istoku nema više planinarskih objekata. Staza osim toga nije u dobrom stanju, jer se o njoj ne vodi briga, a markirana je samo manjim dijelom. Počinje na Debelom brdu, ide preko Plišivca i Kunjevoda do »Lugarnice« (2 sata), odakle se penje na Ljubljanski prijevoj (sat i pol), pa preko vrhova centralnog Mosora (Ljubljjan, Mosor, Kabal) vodi do prijevoja Ljuti Kamen (2 i pol sata). Ovdje nastavlja hrptom u istočni Mosor na Kozik (3 sata) te dalje grebenom preko Rašeljke do nekadašnje lugarske kućice na Lišnici (3 sata). Za čitav taj put uračunavši uspon i silazak potrebno je računati sa oko tri dana vremena. Jedan dio te staze je već opisan među izletima iz »Lugarnice« i iz doma na Ljuvaču.

Izlet u Vranjaču

Vranjača je prekrasna špilja na sjevernom podnožju Mosora kod sela Kotlenica. Špiljari iz predratnog »Mosora« u Splitu uredili su ovu pećinu za pristup širokim masama. Izgradili su špiljske staze i stepenice, uredili pristupni kolnik, pošumili okolinu, špilju elektrificirali, a ulaz u nju zatvorili željeznom ogradom radi zaštite špiljskog nakita. Nažlost, za vrijeme rata šuma je posjećena, a elektrifikacija uništena, tako da je danas potrebno rasvjetu nositi sa sobom. U planu je ponovno uređenje špilje i obnova elektrifikacije. Pohod Vranjači predstavlja lagani jednodnevni izlet. Postoji pogodna željeznička veza, a u Kotlenicama se može dobiti vodič. Do Kotlenica vodi 6 kilometara duga cesta od Dugog Polja, ž. st. na uskotračnoj sinjskoj pruzi (25 km od Splita). U Kotlenicama se od glavne ceste odvaja na jug kolnik dug nekoliko stotina metara. Prolazi kroz pusti i krševiti kraj mimo mnogobrojnih vrtača i škrapa do samog ulaza u podzemlje. Ulaz je impozantan, velik 6×4 metara, okrenut prema jugu. Od ulaza silaze stepenice u atrij dug oko 65 metara. Na desnoj strani atrija otvara se okno, koje je 1903. godine otkrio jedan pastir tražeći izgubljeno jagnje. To je ulaz u najljepši dio pećine, i njega su »Mosoraši« zatvorili željeznim vratima. Kratkim hodnikom stižemo u ogromnu prostoriju dugu stotinu a široku oko šezdeset metara. Ova je dvorana stupovima podijeljena na više prostorija sa gornjim i donjim katom. Glavna atrakcija ove špilje je bogati špiljski nakit, čitava šuma stalagmita i stalaktita, razne sigaste tvorevine u obliku zastora, kaskada, orgulja i žrtvenika. Naročito imponiraju svojom arhitekturom golemi stup i okamenjeni vodopad. Temperatura špilje je oko 16 stupnjeva. U špilji ima pitke vode. Pokusnim kopanjima koja je vršio pokojni prof. U. Girometta nađeno je u špilji kostiju špiljskog medvjeda i keramike za koju se smatra da je iz mlađeg kamenog doba. Od Vranjače ima nogostup koji vodi preko Ljubljanskog prijevoda do »Lugarnice« za 5 sati hoda, no put je naporan, nije markiran i potreban je vodič.

Literatura o Mosoru. Planinarska literatura je prikazana nešto obilnije, dok je od stručne navedeno samo nekoliko kapitalnih djela. HP je kratica za »Hrvatski planinar« a NP za časopis »Naše planine«.

Nikolić E. Između mora i Mosora. Smotra dalmatinska br. 31, 36 i 37. — Nikolić E. Na Mosoru. Smotra dalmatinska br. 63, 66, 68, 69. — Kerner F. Geologische Beschreibung der Mosor planina. Wien 1904. (340 strana) — Hirc D. Prirodni zemljopis Hrvatske. Zagreb 1905. (str. 538.) — Ivanišević F. Poljica (Narodni život i običaji). Zagreb 1903-6 (639 strana) — Pavich A. P. Mosor. Zadar 1907 (62 strane) — Girometta U. Vranjača. HP 1926 str. 33. i 1930 str. 20. — Girometta U. Ledenice u srednjodalmatinskom kršu. HP 1927 str. 93. — Girometta U. Mosor planina. HP 1930 str. 96. — Sinović S. I. Crtice iz prošlosti Mosora. HP 1930 str. 86. — Bognolo E. S Englezima na Mosoru HP 1930 str. 115. — Mosoraš: Dan Vranjače HP 1930 str. 261. — Pasarić J. Planinarski dom na Mosoru. HP 1930 str. 342 i 1931 str. 314 — Bognolo E. Šumski dan na Mosoru. HP 1931 str. 120. — Stahuljak V. Planinarska slava na Mosoru. HP 1932 str. 337. — Cvjetišić V. Sunčani dan na Mosoru. S planina i gora IV. knj. str. 73. Zagreb 1933. — Horvat L. Izlet na Mosor. HP 1934 str. 194. — Regner B. Pioniri planinarstva u Splitu. HP 1935 str. 82. — Girometta U. Špiljski nalazi u srednjoj Dalmaciji. HP 1935 str. 289. i 323. — Vrdoljak S. Na Ljutom Kamenu. HP 1936 str. 353. — Vrdoljak S. Naš šumski dan. HP 1938 str. 33. — Vrdoljak S. Veselje u kršu. HP 1938 str. 362. — Soljan dr. T. Prof. U. Girometta kao prirodoslovac. HP 1939 str. 170. — Rubić dr. I. Prof. U. Girometta kao speleolog. HP 1939 str. 179. — Regner B. Planinarstvo u Dalmaciji i prof. U. Girometta. HP 1939 str. 183. — Ivanišević F. »Mosor« i prof. Girometta. HP 1939. str. 191. — Banovec Ž. S puta na Mosor. HP 1939 str. 225. — Lučić R. P. U splitskom kraju. HP 1941 str. 18. — Vrdoljak S. Prvi posjet Mosoru nakon oslobođenja. NP 1949 str. 205. — Grimani A. Vranjača i Biševo. NP 1950 str. 6. — Planinarsko društvo »Mosor« 1926-1951 (zbornik). Split 1951. — Grimani A. Naši splitski izleti. NP 1951 str. 168. — Kirigin I. Visinska meteoroška stanica Ljuvač-Mosor. NP 1953 str. 185. — Grimani A. Vickov stup na Mosoru. NP 1952 str. 233. — Ferencina J. Lugarevom stazom na strmi Mosor. NP 1953 str. 202. — Vrdoljak S. Kroz prošlost do sadašnjice. NP 1954 str. 351. — Peružović S. Pioniri na Mosoru. NP 1956 str. 247. — Specijalne karte 1:100.000 Split (1933), Makarska (1933) i Omiš (1933).

Kozjak (780 m)

(primorski)

Nad Kaštelanskim zaljevom uzdiže se planina, koja po svojoj nadmorskoj visini možda i ne zaslužuje taj sinonim, ali zbog svog izgleda, te dojma kojega ostavlja na promatrača, ona to potpuno opravdava. Tim više što planinari, pa čak i turisti, koji se zateknu na ljetnom odmoru u jednom od Kaštela uz obalu, tako često odlaze na njene vrhove da se osježe od ljetne zapare u nizini, ali još više da se naužiju pogleda na prostrano more i 'krševite bregove Zagore. Planinari iz Kaštel Sućurca možda najbolje znaju pravu vrijednost Kozjaka, pa nije ni čudo što sa velikim marom grade svoju, a ujedno i prvu planinarsku kuću na njegovim blagim padinama, podno strmih stijena.

I. Općenito

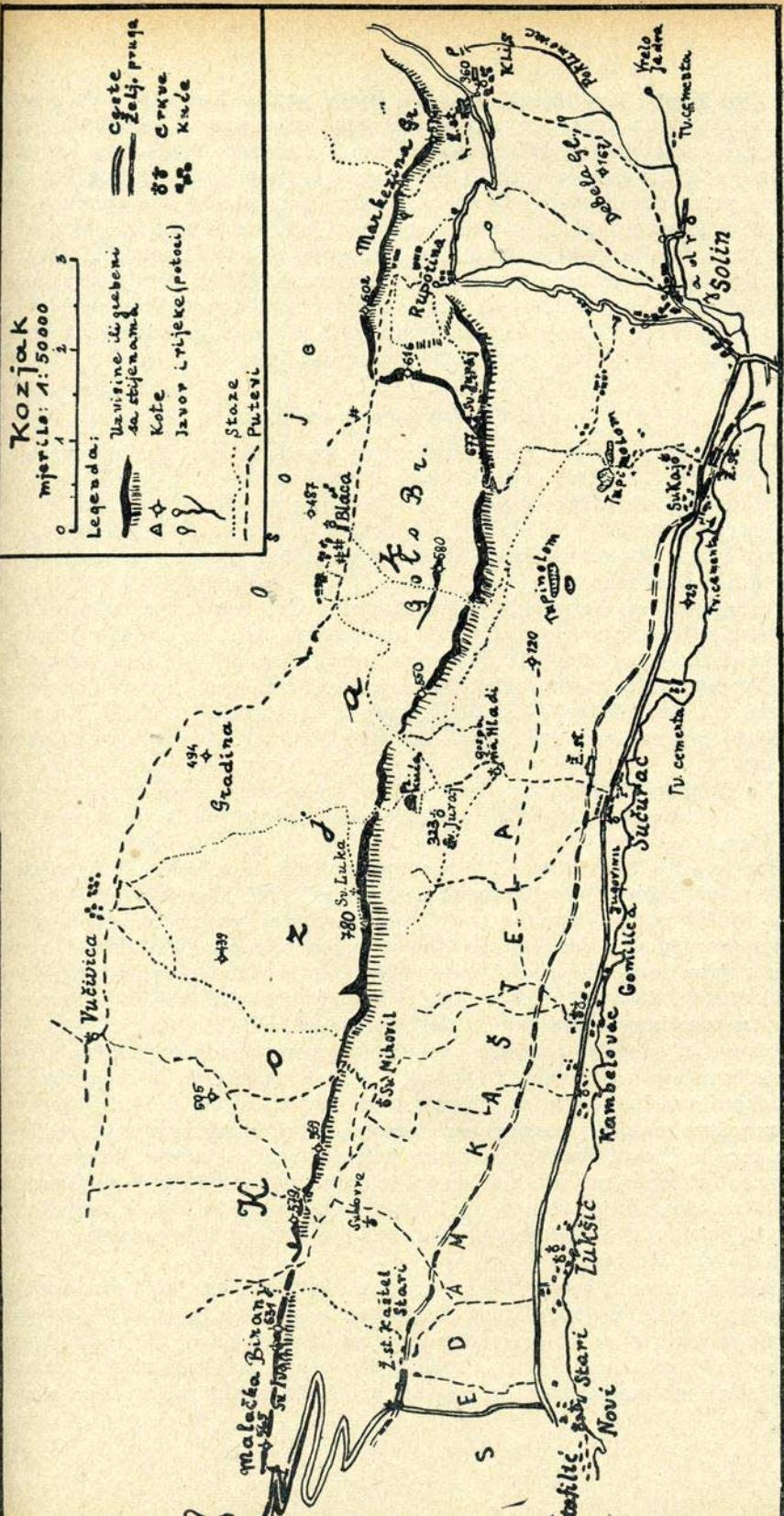
Ime Kozjak, preuzeto je u davnim vremenima od grčke riječi *Tragos* (koza!), a kod naroda u nekim Kaštelima čuje se s naglaskom Kozjak.

Granice. — Zapadna granica Kozjaka, prema Crnom Krugu je prijevoj (488 m) između Malačke (565) i Češminovca (529 m), preko kojega prelazi cesta iz Kaštel Starog u Dalmatinsku Zagoru. Istočnu granicu čini kliški prijevoj između Markezine Grede (576 m) i planine Mosor, preko kojeg također prelazi cesta (Split—Sinj i dalje za Bosnu). Na sjeveru se, zbog blagog nagiba terena, ne bi mogla točno odrediti prava granica, no ona uglavnom teče naseljima od Vučvice do Konjskog. Južnu granicu čini sama obala Kaštelanskog zaljeva. Ovako omeđen Kozjak dug je dobrih 16 km, a širok 5—6 km. Najviši vrh je Sv. Luka (780 m), na zapadu je najmarkantniji Biranj (631), a na istoku Sv. Juraj (677 m).

Reljef, odnosno pružanje Kozjaka nešto je različitije od ostalih primorských planina. Smjer pružanja mu nije dinarski, već većim svojim dijelom Z—I. Geološki je sastavljen uglavnom od kretacejskih krečnjaka koji leže na krečnjake i lapore Eocena (Cvijić). U nižim rajonima postoje velike naslage laporanja. U poprečnom presjeku greben je nesimetričan: prema sjeveru je pad postepen, a prema jugu odsječen, mjestimično i do 250 m, tako da, u gotovo čitavoj dužini pružanja, pravi niz stjenovitih barijera.

Vode. — Krški oblici terena u višim predjelima, uvjetuju totalnu nestaćicu vode. Jedino u istočnom dijelu, u području Rupotine, na dodiru propusljivih vapnenaca i nepropusljivih fliša, izbija nekoliko vrela. U »tupinolomima«, iskopavanjem laporanja za tornice cementa, došlo se do žive vode. Inače čobani, kako na primorskoj, tako i na zagorskoj strani, mogu koristiti jedino nakupine vode u kamenicama, i to ne kroz cijelu godinu. Na zagorskoj strani opskrbљuje se narod iz javnih ili privatnih zdenaca, dok u primorskim mjestima postoje česme sa živom vodom.

Klima. — Zbog male nadmorske visine, a i zbog neposredne blizine mora, nema većih razlika u podneblju, jedino što nagli stjenoviti pad, od vrhova prema primorskoj strani uvjetuje za zimskih dana jake bure. Zaleđe planine ima donekle ipak oporiju klimu, pa tamo ne uspijevaju one tipično sredozemne kulture, koje na južnoj strani dopiru skoro do samih stijena gorskog grebena.

Biljni život i životinjski svijet. — Blage padine Kozjaka, koje se pružaju od strmih stijena gorskog grebena do same obale mora, dobrim dijelom su obrađene i zasađene sredozemnim biljnim kulturama: maslinom, lozom, smokvama, kao i drugim voćem, što čini glavni izvor privrednog bogatstva kaštelskog primorja. Postoji i lijepi broj parcela zasađenih sredozemnim borom, naročito u istočnom dijelu, a pod središnjom barijerom prostire se veliki kompleks guste visoke makije u kojoj je zabranjena sjeća (Sućurački Gaj). Inače su gornji dijelovi planine pusta golet, prošarana niskim grmljem, tipičnim za primorski krš. Na južnim padinama, iznad obrađenog terena, po planinskim rudinama, pasu malobrojna stada ovaca, dok je na zagorskoj strani stočarstvo jednakovo važna privredna grana kao i zemljoradnja.

II. Planinarstvo i alpinizam

Kozjak, kako je već naprijed rečeno, gotovo u čitavoj dužini pružanja, čini niz stjenovitih barijera, orientiranih uglavnom prema jugu. No ova stijena nije svugdje podjednako cijelovita, a i relativne visine variraju od 50—250 m, ili se čak i potpuno gube. Poradi svega toga, a radi lakše orientacije, podijelili smo čitavu stijenu na nekoliko karakterističnih barijera ili posebno odvojenih dijelova stijena.

Biranj (631 m) najzapadniji vrh Kozjaka. Čini tek jednu malu, možda 100 metarsku stijenu, ali vrlo cijelovitu i kompaktnu, koja do danas nije bila alpinistički obrađivana, donekle zbog veće udaljenosti od Splita, a i zbog blizine viših i prostranijih stijena. Ishodišta mjesta za uspon na ovaj vrh su sva donja Kaštela, t. j. od Lukšića do Štafilića. Ipak je najpovoljnija želj. st. Kaštel Stari, odakle se putem, koji vodi desno od vrha, te po grebenu na vrh lako dođe za 1 sat.

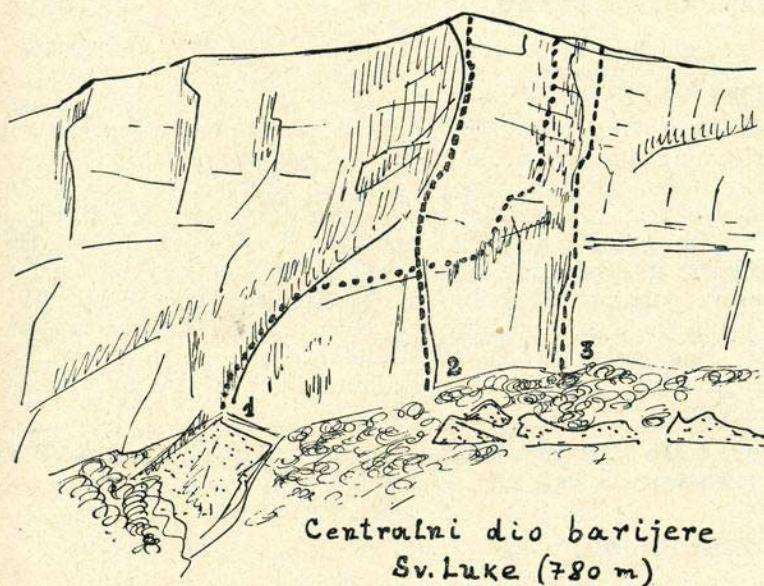
Dio Kozjaka od Birnja do barijere Sv. Luke, nema većih stjenovitih odsječaka, već je planinsko bilo prilično zaravnjeno, kuda prolazi više staza iz Zagore u Kaštelle.

Barijera Sv. Luke (780 m) je najimpozantnija, te ujedno i sa najvišom nadmorskog visinom. Mjesto, kuda prolazi staza Kaštel Kambelovac — Sv. Mihovil — Vučivica, čini zapadnu, a Vrata (prirodni prolaz u samom grebenu) istočnu granicu ove barijere, te tako u dužini ima punih 2,5 km. U najvišem dijelu stijena je visoka nešto preko 250 m, gdje pravi najvišu točku Kozjaka sa 780 m n/m. Za ovaj vrh, po crkvici koja je u blizini, uobičajio se naziv Sv. Luka, po tom imenu alpinisti su dali ime i barijeri.

Visina stijene nije podjednaka, već postepeno opada prema istoku, sa blžim uzdignućem u Orlovači, a još većim prema zapadu, pa je zbog toga, u čisto penjačkom smislu, jedino zanimljiva u svom središnjem dijelu. Stijena posjeduje mnoštvo manjih jaruga, rebara i polica, no najmarkantnije je središnje desno rebro, te lijeva, središnja i desna (njaprostranija) jaruga, koju narod zove Zabranu. Taj toponim vuče korijen još iz onih vremena, kada je ta jaruga imala vjerojatno zbog bujne vegetacije i privredni značaj a bila u posjedu crkve. Kroz tu jarugu vodi zanimljiv ali zapušteni put, koji je ujedno najkraći za uspon na vrh Kozjaka.

Osim navedenih rebara i jaruga stijenu karakteriziraju i prostrane gredine jedna iznad prve, a druga iznad druge trećine stijene. Lagani pristupi na ove gredine mogući su iz svih navedenih jaruga. Šetnja preko ovih gredina, polica i njihovih okrajaka, vrlo je zahvalna, jer pruža niz užitaka; od raznolikosti morfoloških oblika stijena, do pogleda na Kaštelski zaljev. Već odavno su

pastiri i lovci prošli ovim gredinama, a planinari iz Sućurca uspeli su se i do pećine koja se nalazi u gornjoj trećini stijene, između središnjeg i desnog rebra, a kuda otprilike vodi i Rokijev smjer, ispenjan još god. 1937. Nakon ovog uspona nije bilo alpinističkog djelovanja u ovoj barijeri sve do god. 1954. kada su Božidar Kanast i Stanislav Gilić sišli sa vrha niz lijevu jarugu. No taj se silaz, zbog kratkoće stijene, ne može smatrati pravim smjerom, pa prvo značajnije penjačko rješenje ove barijere pada tek godinu dana kasnije.

Za uspon na vrh najpovoljnija je staza koja vodi od Kaštel Sućurca, mimo Gospe na Hladi do planinarske kuće (zasada još u gradnji) i od kuće gore prema gorskom grebenu, kroz prolaz zvan Vrata. Od Vrata staza produžuje na sjever spuštajući prema Zagori, a od nje se lijevo odvaja staza koja vodi na vrh, svega 2—2,30 h. Moguć je uspon i sa zapadne strane od Kaštel Kambelovca, mimo sv. Mihovila, te gore na greben i desno po njemu na vrh, također za 2 h, kao i već spomenutim putem kroz Zabranu, (nešto napornije ali najbrži uspon na vrh!).

Tehnički opis penjačkih uspona

1. ROKIJEV SMJER

Prvi penjači Petar Lučić-Roki i Uroš Menegelo-Dinčić 14. veljače 1937. (vidi N. P. br. 12/49, str. 348.). P r i s t u p : Od Kaštel Sućurca postoje dvije staze, jedna koja se odvaja od glavne ceste, između sela i tvornice »Jugovinil«, a prolazi pored sportskog stadiona i vodi direktno do pod stijenu, lako za 1 h, ili od auto. st., odnosno želj. st. markiranim putem prema plan. kući, te od Gospe na Hladi skrenuti sa staze ulijevo, ili do same plan. kuće. U oba slučaja traverzirati padine prema zapadu do najvećeg sipara, podno centralne jaruge, lako za 1,30 h.

Opis: ulaz iznad najvećeg sipara (trapezoidnog oblika) u centralnu jarugu. Njom do prve gredine, te gredinom desno u manju neizrazitu jarugu, između centralnog i desnog rebra. Gore do dobro vidljive pećine, mimo nje desno i ravno gore na vrh stijene kakvih 100 m istočno od glavnog vrha.

Ocjena: srednje teško (II—III); orijentacija teška, visina stijene 250 m, vrijeme penjanja 2 h.

2. CENTRALNO REBRO

Prvi penjali Jelaska Vladimir i Gilić Stanislav 20. rujna 1955.

Pristup: kao pod br. 1.

Opis: ulaz u desni rub stijene, koja se proteže od centralne jaruge pa do početka sistema malih sipara. Po bridu, te nakon par metara klin. Dvije duljine po bridu, a zatim nešto udesno po glatkim pločama, te gore preko kršivog mjesto na vrh brida. Po gredini pravo gore do ploče (čovječuljak na polici). Preko ploče na polici i preko kamenog bloka na slijedeću. Policom udesno, preko prevjesa u žlijeb, koji u gornjem dijelu završava kaminom. Sa vrha kamina pravo gore preko gredine na obrasle platoe do pod izrazite stropove. Njih običi ulijevo i gore na kršjem posutu polici. Sa nje 6 m gore i lijevo preko prevjesne ljske, ili niže traverzirati pod prevjesom ulijevo, preko ruba u plitki žlijeb i njim na lakši teren, te lako na rub stijene, točno jednu duljinu istočno od vrha.

Ocjena: teško (III), mjestimično kršivo, orijentacija teška. Visina stijene 250 m, vrijeme penjanja 3 h.

3. DESNO REBRO

Prvi pokušaj 21. rujna 1955. (Jelaska — Gilić), drugi pokušaj 24. lipnja 1956. (Kambić — Gilić), uspon izveli Kambić Boris i Gilić Stanislav 30. rujna 1956 godine.

Pristup: kao pod br. 1., ali ne do velikog sipara, već od sredine malih sipara kroz grmlje do izrazitog stupa kojim počinjemo desno rebro (na stupu penjački znak).

Opis: po pukotini koja sijeće donju trećinu stupa sa malim ali čvrstim hvatištima (k, k, k) jednu dužinu do prvog osiguravališta (3 IV). Odavle nešto ulijevo gore pola dužine, obilazeći veliki kameni blok do osiguravališta (stabil!). Preko labilnih blokova na krajnji desni brid stupa i po njemu na njegov vrh (V). Gredinom pravo gore (prema markantnom stropu) i po dobro razvedenoj stijeni do čovječuljka na široj polici. Od njega 10 m gore do druge, nadsvodene police, te preko prevjesa (k) u plitki kamin i njim na gredinu. Preko sistema skokova i polica dvije duljine po širokom neizrazitom rebru te na posljednju polici pred 20 metarskom okomitom stijenom. Od grma po plitkoj pukotini do kline pod prevjesom. Od njega priječnica (V) u desno (k) na kosu trokutastu policu. Sa police ne gore plitkim žlijebom, već koso ulijevo gore pa priječnica do izrazitog nosa. Desno gore preko ljske (kršivo) na lakši teren i njim u više mogućnosti na rub stijene.

Ocjena: teško (III), sa tri dužine vrlo teško (IV). Visina stijene 180 m, vrijeme penjanja 4 h.

Središnja barijera

To je najrastrganije područje stijena Kozjaka. U velikim razlikama relativne visine, kao i morfoloških osobina, proteže se ova barijera od Vrata pa do amfiteatralnog udubljenja, kojeg narod zove Nugal. Od Ripina, postepeno se suzuje na svega 50 m iznad Klina. Klini su četiri velika (cca 80 m), monolitna kamena bloka koja su ledima vezana za barijeru. Zapravo su to tri kama zuba, u kojem je srednji, najviši, rasječen plitkim žlijebom po sredini, a u vršnom dijelu račva se u dva vrha. Po sjenama koje Klini bacaju, stariji ljudi znaju približno točno odrediti jutarnje satove.

Desno od Klina postoji kosa travnata padina, zvana Stubica, koja sa kratko odsječenom stijenom ulazi u Sućurački Gaj. Preko Stubice vodi put iz Blaca kroz Gaj u Sućurac.

Od Stubice pa do Nugla ova barijera po pružanju čini izuzetak od ostalih u Kozjaku, jer se više približila dinarskom smjeru pružanja. Lice joj je orijentirano prema J—Z, pa je radi toga u jutarnjim satima, za vrućih ljetnih dana, najpovoljnija za planinarenje. Vrlo zahvalna tura je od Sv. Kaje putem prema Bovanu, ali ne do njega, već produžiti stazom prema S—Z, traverzirajući padine nešto niže stijena. Na nekoliko mjesta staza se gubi, ali se ipak, bez većih teškoća stigne do pod Stubicu, te preko nje stazom na gorsko bilo. Staza vodi za Blaca, no može se skrenuti i na istok po golom kršu prema Škrabutini, odnosno, u produženju i do Sv. Jure, ali taj put nije preporučljiv, zbog jednolikosti terena. Zanimljivije je otići na zapad prema Sv. Luki, ili se niz Vrata spustiti do plan. kuće. Smjeliji planinari mogu sići policom iznad Klina u Gaj, koji je u vršnom dijelu vrlo gust i dosta neprohodan, te stazom kroz Gaj lako doći do Gospe na Hladi i dalje u Sućurac.

Od Sv. Kaje do iznad Stubice oko 3 h laganog hoda, od Stubice na Sv. Luku oko 1 h, a kroz Gaj u Sućurac isto 1 h.

Zbog naprijed navedene rastrganosti, odnosno necjelovitosti ova je barijera najmanje zanimljiva za penjanje. Klini bi možda značili kamenkušnje za svakog alpinista, ali ih do danas nitko nije pokušao penjati sigurno zbog njihove male relativne visine. Izuzetak čini markantni stup desno od Crvenica a iznad dva najveća sipara ove barijere. Stup ne počinje od dna stijene, već sa omanje gredine do koje se dođe preko izrazite ploče što se uzdiže iznad dvaju sipara. Stup je odvojen od ostale stijene, a vezan je za nju samo svojim desnim krajem u blagom luku prema gore tako da smjer po ovom stupu ne izlazi na vrh barijere već na vrh stupa koji je nešto niži od ostalog dijela stijene.

Tehnički opis

4. SMJER KULIĆ — JELASKA

Prvi penjali Kulić Boris i Jelaska Vladimir 11. kolovoza 1957.

Pristup: od Bovana traverzirati padine prema S—Z do prvog velikog sipara 0,30 h, odnosno od Sv. Kaje 1,30 h.

(*Nastavak slijedi*)

Uvodićev »Manifest planinarske misli«

U povodu otkrivanja spomen-ploče planinaru, borcu i pjesniku Ljubi Uvodiću - Razinu (1920—1942) na Uvodićevoj omladinskoj kući pod Uzničkom kosom u zapadnom Mosoru. Ploču su otkrili omladinci PD »Mosor«.

*U vrletnom kršu za kojeg pade,
mogilu borci zgradиše,
u živicu uklesaše
dvije riječi zbijene vjetrom,
isprane kišom:*
KOMANDANT RAZIN

U klipi pored rastvorene knjige poznaješ druga kao samog sebe — misliš tako. Kad naiđu časovi iskušenja i kad je životu cijena malko olova ili sićušan pokret, tek tada otkriješ čovjeka, i mnogi tih, nezapaženi postaju drugovi — veličine. Tada što misliš — stvarnost je.

Razin — miran, tih, povučen, čudak za okolinu s almanasima pjesama odlazi u njedra planini, proživljava je i izgara u njoj. Razin — pročelnik omladinske sekcije, jedan od tisuća što šaraju školske klupe. Razin — mladić koji sazrijeva, neznatan i neznan.

Mladić s bombom u lijevom i Jesenjinom u drugom džepu lunja naoko bes ciljno okupiranim gradom maštajući o danima poput mosorske vedrine za bure..., o ubavim selima, žuljevitim rukama, o znoju i krvi kroz stoljeća što prospipahu bijeli kamen purpurom nenaplative životne tekućine. Iz hapsa bježi s dva vatrena željeza i ostavlja povaljene crnokošuljaše za sobom. Zbilja — ne legenda. I to je Razin — drug i čovjek, pjesnik i borac.

Ova proza pjesnika — planinara ostavština je njegova, možda jedina. Forma: samoispovijed sekcije kojoj bijaše pročelnikom. Apstraktna ali figurativna u razlaganju pojmove. Alegorija: čistoća shvaćanja svijeta bitan je osnov života, rousseauovsko pročišćavanje čovjeka prirodom, nada u savršeniji oblik ljudskih odnosa. Sve je to nama dobro poznato, ali uzimimo u obzir mladost autorovu (šesnaesta godina) i vrijeme pisanja. Nakon jednog od njegovih brojnih samotnih posjeta planini, nakon smrti prof. Giromette prenesena je na papir. Razin je poginuo četrdesetidruge u ljeto. Gdje? Ne zna se.

— Evo čujte što priča omladinska sekcija. Iz vremena prije obnove ničega se ne sjećam. Maglovitost i neodređenost obavijahu moj duh. Opstojala sam ali ne i živjela. Veliki dio mojih udova obavijaše mrak posljednjih satanovih tvrdava. Izjedale su me nevolje koje su generacijama stajale ukotvljene u mojem tijelu. Misli koje izazivahu kužna isparivanja sredine u kojoj sam boravila probadale su moj mozak prljavim oštricama. Ja sam, onesposobljena za let u plava prostranstva, paralizirane snage i zamaha ležala kao umrтvlijeni dio organizma, trunula sam, raspadala i nestajala u besciljno Ništa. Mnogo sam trpjela žudeći za nečim većim, svjetlijim, svježim, ali neodređenim. Tada se pojавio prof. Giometta. Ne znam iz kojih se prebistrih prostranstava spustio u gradove u kojima me našao. Učitelj me je ne gubeći vremena podizao svojom blagom rukom i hrabrio živom riječju. Svjetlo njegova lika mi je pokazalo put u prirodu. Tamo me je vodio i liječio. Na plamenu gorskoga sunca izgorio je svu moju trulež i tjerajući je planinskim vjetrovima poslao ju je u daleki

Nepovrat. I kada su zacijelile moje rane naučio me je radu. Sada je moje tijelo očvrslo kao klisovi gorski i ne boji se napora i pogibelji. A onda je dao mojoj duši osnovni temelj — dao joj je ljepotu. Naučio me je pronaći i pročutjeti, zanositi se njome i njegovati kraljicu života — dušu. Učio me kako će više ljepote upiti i svoju bit prožeti njom. Dugo smo bili zajedno i ja sam svakim atomom moćne materije upijala u sebe njegove ideale.

*Ljubo Uvodić Razin
1920-1942*

Najednom ga je nestalo. Ostala sam nedovršeno djelo. Lutala sam po mraku i umorna spustila svoju napuštenu Nepotpunost na tamne grudi Prirode. Slušala sam joj otkucaje bila. Nagonski se uputih tražiti svoje Potrebno. Stupala sam po stazi od mjesecčevog kamena i došla do ulaza u prirobinu utrobu. Stupila sam u dvoranu popločenu gorskim kristalima. Zidovi obloženi jaspisom i hrizoprozom, a sjajni azuritni svod nosi devet bazaltnih stupova. U sredini stajaše On — moj učitelj. Jednom je rukom kovao dobro, stavljao ga u izvor olujnih vjetrova i naredio im da natovare tim dragocjenim teretom bijesne

hatove i da ga prospu u gradove. Drugom rukom tkao je predu bijelih, crvenih i plavih niti, prekaljuje ih poljupcima sunaca i šalje ih na nauk cvijeću, pticama, ribama i životinjama i nijemoj stvari, a zatim ih vraća natrag i urezuje u srca ljudska.

Pristupila sam k njemu. Izvadi dio snage iz njedara prirode i uli tu neiscrpnu snagu u moja prsa. Položi me među eterično gorsko bilje i izloži tajanstvenim fluidima prirode. Otpoče govoriti: »Kad ti ponestane snage, omladino moja, dodi k meni u planinu i šumu i ja će te obnoviti...«

Poslije sam se vratila u gradove da radim na iscjeljenju svojih udova. Jer otkad posjedujem vlastitu snagu, o vi, moji udovi — momci i djevojke —, osjećam želju da vas povedem u prirodu, da i vi osjetite harmoniju i radost životnog užitka. Priroda vam daje puni užitač, gradske radosti ostavljaju izvjesnu prazninu i splasnuće u duši. Zajedno ćemo zaploviti u barci na plavim valovima radosti i pjevati:

*Iskrcat ćemo na novu se obalu
I naći zemlju boljih uređenja
I ljude zdušne viših ubeđenja,
Živjet ćemo na bazaltnom igalu.
Zora će nam našu sreću jačati,
Sunce spržiti svaku klicu razdora
Izdizat ćemo iz prljavog ponora
Svu braću ljude s onu stranu ostale.
Tako govoraše Šun-Ho, tome nas učaše Učitelj, tako ćemo činiti.*

Priredio B. I.—Č.

Vladimir Matz, Zagreb

U Alpama Wallisa

Bilo je to negdje koncem kolovoza prošle godine. Dobro se sjećam svog zadnjeg poslijepodneva u Walliskim Alpama, tog tihog i sunčanog, planinskog poslijepodneva.

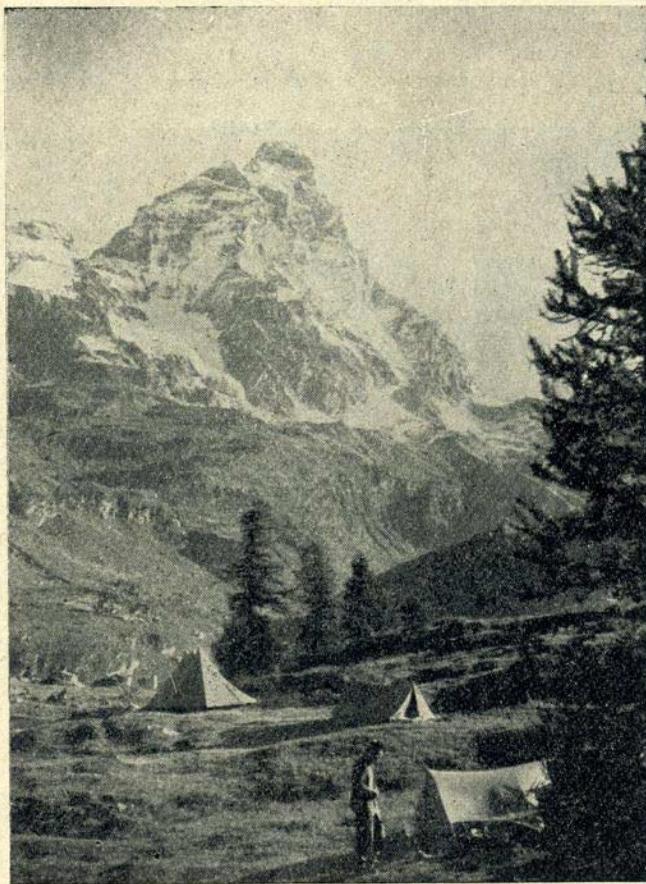
Naši pogledi bili su uprti u impozantnu piramidu Matterhorna, čije su zasježene stijene blještale na suncu. Koje li razlike od onih pogleda, kojima smo tu istu piramidu promatrali još prije nekoliko dana. I tada smo joj se divili, ništa manje nego danas, no tada su naši pogledi bili prožeti nekom neizvjesnošću, koja nas je silno privlačila, onim osjećajem, koji nas obuzima prije svakog uspona u nama nepoznatoj planini. A sada? Pogled sigurno klizi po ovim crnim kaminima i pločama, po bijelim snježnim plohama i zasnježenim policama, koje su nas jučer dovele sa tog visokog vrha opet ovamo, u naš mali logor u Breuilu. I sada, kada je to sve prošlo, izgleda mi, kao da je to bio samo jedan veliki san, san kakvog još nikada nisam sanjao, niti će ga vjerojatno ikada sanjati o bilo kojem usponu.

Kako je to sve počelo?

Sjećam se sada tih vrućih ljetnih dana, kad smo imali pune ruke posla sa pripremama za našu turu u Italiju. Sve je već davno bilo isplanirano i izračunato, no mnoge je stvari tih dana trebalo još obaviti. Mene, kao studenta, koji ima najviše slobodnog vremena, zapala je dužnost da kupujem hranu, nabavljam logorski i penjački materijal, da se brinem za vozne karte i obavim

tisuću drugih sitnica. Te sam dane proboravio uglavnom na biciklu, obilazeći trgovine i prijatelje, prve da u njima štošta pokupujem, a druge da od njih mnoge stvari posudim.

No i te pripreme su nekako prošle. Sve je bilo pokupovano ili posuđeno i zapakованo. I kad smo se te subote našli Mirko, Siniša i ja na zagrebačkom kolodvoru, uspostavilo se, da naše dvije putne vreće, jedan kofer i tri ogromne naprtnjače teže tek nekih 250 kilograma.

Naš logor u Breuilu

Foto: V. Matz

Svaka tura i izlet ima svojih veselih zgoda, koje nam omogućuju, da se poslije šalimo na račun kojeg od učesnika ture. Nama je Mirko već na kolodvoru pružio tu mogućnost, jer ga je obilnim rječnikom »blagoslovila« čistačica vlaka kad mu je pri ulasku u vagon ispala iz naprtnjače na peron boca džema. Za nas je to značilo početak dobrog raspoloženja, koje je potrajalo, sve dok nas nije svladao san.

Na talijanskoj granici nas budi ulazak neke Talijanke u naš kupe, za njom su brzo stigli i carinici. No jedan pogled na zbrku naših vreća i naprtnjača bio im je dovoljan, da odustanu od svakog pregleda.

U Trstu nam se priključuje Ivo, koji je već sinoć doputovao iz Rijeke. Sada je naša ekipa kompletna. Vlak nastavlja svoju vožnju prema Milanu. Nas trojica pomalo dremuckamo, dok Ivo neumorno priča s našom suputnicom — jasno samo radi vježbe u jeziku. U Milanu presjedamo za Chivasso, ovaj vlak je tako prenatrpan da nas podsjeća na naša domaća putovanja. Kao u svim sličnim slučajevima vožnja izgleda neobično duga. U Chivassu presjedamo ponovo i sada nas vlak vozi do Chatillona a dalje, već zaista umorni, produžujemo autobusom kroz dolinu Tournanche.

Nešto poslije devet sati navečer konačno stižemo u Breuil, turističko mjesto na visini od 2050 m, koje smo izabrali za svoju bazu u Walliskim Alpama. Hladan vjetar i lepršanje snježnih pahuljica upozoravaju nas, da smo već zaista

Hotel Oriondè

Foto: V. Matz

daleko od sparnih zagrebačkih ulica, i mi smo prisiljeni na brzinu zamijeniti svoje kratke hlače dugima i obući potpunu zimsku opremu. Sada tek gledamo oko sebe i vidimo, da se nalazimo pored ceste, koja je obasjana fluorescentnim svjetiljkama. Oko nas se nalaze sami hoteli, od onih najluksuznijih na desetak katova, pa sve do sitnih pansiona, stisnutih u prizemnice. Ne tragajući mnogo za prikladnim mjestom, razapinjemo naša dva mala šatora desetak metara od najbližeg pansiona, koji nam svojim neonskim natpisom »Firggen« osvjetljava logorište. I dok se posjetioci Breuila, uglavnom turisti, još neko vrijeme šeću između hotela, trgovina i barova, mi se umorni uvlačimo u svoje šatore na spavanje.

Jutro je svanulo tmurno i hladno. Debeli, sivi oblaci sakrivali su snježne visine i pogled je mogao obuhvatiti samo malu dolinu, u kojoj se nalazi Breuil. Razgibavali smo pospane udove i uzalud gledali prema sjeveru, tamo, gdje se u oblacima skrivaće Matterhorn. No nije bilo nade, da bismo danas mogli vidjeti prekrasnu piramidu, koju tako dobro poznajemo sa slika.

Tek sada smo vidjeli da se nalazimo gotovo u centru Breuila i da tu uz hotele i golf igrališta zaista ne mogu ostati naši šatori. Zbog toga Mirko i Ivo polaze u potragu za boljim logorištem, a Siniša i ja dobivamo u zadatku pripremu doručka. To ne bi bio problem, da za kuhanje nije potrebna voda, a naše čuturice više nisu sadržavale ni kapi te tekućine. Osjećali smo da u svojoj skromnoj planinarskoj odjeći nikako ne spadamo u ove luksuzne hotele, pa tog časa nismo ni pomisili da idemo tamo potražiti vode. Nigdje u blizini nikakvog izvora, a najbliži je potočić tekao sredinom golf igrališta. Neodlučno smo stajali pred brižno njegovanom tratinom, no skupivši svu svoju hrabrost zagazili smo ipak u svakodnevno košenu i zaliđevanu travu i otišli po vodu. Na naše veliko čudo nitko nas u tome nije omeo.

Naša grupa pred skloništem L. A. di Savoia

Foto: V. Matz

Mirko i Ivo vraćaju se i izvještavaju nas, da u Breuilu nema nekog određenog mesta za logorovanje, no da im je neki čiča pokazao mjesto, gdje se mogu postaviti šatori. To se mjesto nalazi ispod samog Breuila, a između ceste i potoka.

Nakon doručka Ivo, koji nije bio točno upućen u naš sistem pakovanja, hvata prvu čuturicu, koja mu je pala pod ruku i lijeva njen sadržaj u svoju i Mirkovu porciju, da ih opere. No kako je to slučajno bila čutura s petrolejom, to Ivi za taj uspješan pothvat dodjeljujemo »prelaznu zihericu«. Mirko se idućih dana bunio da mu jelo ima nekakav čudan miris, a Ivo je sasvim sigurno osjećao to isto. Moram odmah napomenuti, da je Ivo uspio »prelaznu zihericu« čvrsto zadržati u svojim rukama do kraja ture, iako smo mu je u nekoliko navrata pokušali oteti. Tako smo na primjer Mirko i ja bili vrlo blizu osvajanja »ziherice«, kad nam je petrolejska svjetiljka pala u večeru, ili kada je jedan između nas prevrnuo kod kuhanja lonac sa tjestom. No Ivo nas je ipak uvijek uspio nadmašiti svojim djelima, pa je »zihericu« dobio u trajno vlasništvo.

To prijepodne prenosimo šatore i opremu do novog logorišta, koje jasno temeljito uređujemo, ravnamo teren ispod šatora, pravimo zaklon za kuhanje, a od starih sanduka za voće, koje nalazimo uz potok, uređujemo »blagovaonicu« i »smočnicu«. Nastojimo da nam logor bude što ugodniji jer će nam on biti baza za onih nekoliko uspona što smo ih nakanili izvesti u ovim Alpama.

Oko podneva krećemo na prvu kratku šetnju na Colle di S. Teodulo (3303 m). Iako se vrijeme od jutros nije ništa popravilo, mi se uspinjemo krasnim pašnjacima, po kojima mjestimice pasu stada krava sve do visine od kojih 2800 metara. Tu počinje kameniti teren, koji je prema većim visinama sve više i više pokriven snijegom. Što se više približavamo sedlu, osjećamo sve jače oštiri vjetar, koji nisko nad našim glavama goni tmurne oblake. Hladno je. Osjećamo da nam uspinjanje ide sve teže, jer nismo navikli na ovu visinu. Ipak nakon tri sata hoda stižemo na samo sedlo i planinarski dom, u kojeg nismo ni ušli, jer nam se žurilo, da prije mraka stignemo natrag u dolinu. Odmah uz dom je i talijansko-švicarska granica, no to u ovim krajevima ne znači stranu granične linije, tek toliko da možemo kazati, da smo bili u Švicarskoj, ali se odmah vraćamo i započinjemo silaskom, jer nam vjetar tjera hladnoću u kosti. Silaženje nam ide brzo i lako, pa se uskoro nalazimo opet ispod oblaka i magle, a negdje u sumrak stižemo i do naših šatora. I opet ono ubičajeno: kuhanje večere, kratka šetnja do barometra u izlogu turističke agencije, a onda ono najavljenje — san.

Ujutro me bude drugovi svojim dozivanjem. Još bunovan izlazim iz šatora i ostajem zapanjen tako naglom promjenom vremena, pogleda, svega. No ono što je prikvalo naše poglede bilo je samo jedno: Matterhorn. Bio je to moj prvi pogled na njegovu divlju piramidu, pogled, koji će mi vječno ostati u sjećanju. Snježni div me je upravo ushitio, oduševio. Iako je pogled kojiput odlutao lijevo do grebena Grandes Murailles i prekrasnog glečera di Cherillon u njegovom podnožju ili pak desno snijegom pokrivene grebene Forca, S. Teodulo i dr., on se ipak uvijek ponovo vraćao na Matterhorn, njegove stijene, na snježni i sunčem obasjani vrh. A kada smo se osvijestili od prvog, tako dubokog oduševljenja, koje nam je oduzimalo i riječi, uzeli smo u ruke fotoaparate i nastalo je neumorno »škljocanje«.

Najradije bismo svima odmah pojurili na Matterhorn, no znali smo, da nam je ipak potrebno još neko vrijeme, da se naviknemo na ove visine. Još u Zagrebu smo odabrali u tu svrhu ture na Mali Matterhorn i Breithorn. Žurno se spremamo i oko osam sati krećemo iz našeg logorišta prema žičari. Unatoč visokoj cijeni odlučili smo se koristiti tom tekočinom tehnikom, koja će nas za manje od pola sata prebaciti na Plateau Rosa, i na taj način prikratiti nam tri sata uspinjanja na visinu od 3500 m. Nekako smo sami sebi čudno izgledali u kabini žičare, no vjerojatno smo mnogo čudnije izgledali onim elegantno obučenim suputnicima - skijašima, koji su čudno promatrali nas i naše naprtnjače.

Nakon kratkog, ali dosta brzog putovanja zrakom, stižemo na gornju stanicu žičare. Izlazimo na malu betonsku terasu, na kojoj se nalazi stup sa ucrtanim smjerovima prema okolnim vrhovima uz naznaku imena i visine vrha. Pred nama se nalazila velika snježna ploha, ispunjena mnogobrojnim skijašima, koji su obilno koristili onih nekoliko ski-liftova, što su stalno bili u pogonu. Nešto sjevernije od te za naše oči neobične slike (neobične barem za mjesec kolovoz) vidio se vrh Malog Matterhorna, iza njega se uzdigao prostrani vrh Breithorna, a još dalje divni vrhovi Monte Rose. Na lijevoj strani vidjela se skupina Weisshorna, a zapadnije od nje oštra piramida Matterhorna, tamo

u daljini, iza grebena Grandes Murailles nazirala se skupina Mont Blanca. Duboko dolje ispod naših nogu vijugala je živopisna dolina Tournanche. Nalazimo se u srcu Walliskih Alpa.

Prolazimo pokraj graničnih stupova, pokraj žičara, skijaša — onih koji se skijaju, kao i onih, koji se samo sunčaju, a zatim se uspinjemo prvo dugačkim, blagim grebenom, a zatim preko kamenitih blokova, zasutih snijegom, na vrh

Solvay Hütte

Foto: V. Matz

Malog Matterhorna. Sjedimo na visini od 3850 metara i uživamo u suncu i pogledu. Na snježnim padinama Breithorna kreću se crne točkice: naveze dvojke ili trojke, koje hodočaste na taj vrh.

Lagano se spuštamo s vrha te krećemo i mi u smjeru Breithorna po već ugaženom tragu, iako se redovito usponi na oba vrha ne vrše u istom danu. Povremeno susrećemo naveze, koji se već vraćaju s Breithorna. Prema pozdravima vidimo, da je skoro svaka grupa druge narodnosti. Sam uspon po strmoj padini koja nas vodi na vrh ne predstavlja neke tehničke poteškoće, dok sa disanjem ide već nešto teže. S vremenom na vrijeme se zaustavljamo, da bismo

se nadisali zraka i da bismo se naužili ovih pogleda i prostranstava. Oči neprekidno klize po susjednim vrhovima. Promatramo oštре bridove Matterhorna, koji ne djeluje na nas ni najmanje blago. Da li ćemo se za koji dan uspeti na taj vrh? Stajali smo već i pred težim stijenama, no ovo nije bio naš poznati, suhi kamen sa Triglava, Velebita ili Durmitora. Da li ćemo uspjeti?

Na vrhu Breithorna (4172 m) dočekuje nas oštar vjetar, pa se zato sklanjamo u zavjetrinu, nešto ispod samog vrha i grickamo čokoladu promatrajući vrhove Monte Rose, sve tamo do njenog najvišeg vrha Dufour Spitze 4638 m. Teško nam je rastati se od ove divne panorame bijelih velikana, no vrijeme je povratku, i mi žurno silazimo preko snježnih prostranstava Breithorna i Malog Matterhorna na sedlo S. Teodulo, a odavle se spuštamo od jučer poznatim putem k našim šatorima.

Te noći dugo nisam mogao zaspasti. Pred očima su mi se pojavitivale slike s današnje ture. U mislima sam se penjao Leon grebenom, kojim bi sutra trebao početi naš uspon na Matterhorn, i osjećao, kako kroz me struji topli osjećaj: očekivanje nepoznatog.

Slijedeće prijepodne bilo je određeno za odmor. Ustajemo nešto kasnije, a onda započinjemo pripremama za uspone, koji slijede idućih dana. Sastavljamo jelovnik, materijal za penjanje, pomno odabiremo sadržaj naših naprtnjača, a pogledi nam neprestano putuju prema kući na l'Orionde, i dalje prema Testa del Leone, Cole del Leone i Leon grebenu, koji vodi prema tako željenome vrhuncu.

Hoćemo li uspjeti?

Mi smo vjerovali da hoćemo!

Ing. Ivo Gropuzzo, Rijeka

Na Matterhornu (4.492 m)

Matterhorn je zaista lijepo brdo! Možda jedno od najljepših u Evropi. To ne tvrdim samo ja, s time se slažu mnogi od onih, koji su ga vidjeli u naravi ili na slikama. Nije zato niti čudo da se mnogi na njega želete uspeti. Nekim se sreća nasmije pa se bez neprilika uzveru na njegovu glavu i onda pričaju okolo da je to ustvari najobičnija šetnja. Drugi pak imaju gadnih okapanja prije nego što ugledaju križ na njegovom oštrom vrhu...

Ja spadam u red onih drugih! Nije tome baš niti tako davno, otkako sam, mokrih nogu i praznoga želuca, pobjegao sa »plećke« na grebenu Hörnli u dolinu. Tada sam ga i ja bio podcijenio, pa sam došao u svakome pogledu pre-malo spremam. Onda sam se zarekao da će se uskoro vratiti, ali ovog puta dolično pripremljen. Međutim, i Matterhorn se dolično pripremio da me po drugi put dočeka i da mi »zapapi« svaku stopu uspona! Evo kako se to odigralo...

Bilo je već dosta poodmaklo popodne. Prema podacima iz opisa uspona, imali smo još točno toliko vremena da stignemo na noćenje u sklonište. Nismo još pravo ni odmakli od hotela Oriondë (oprez: 1 šalica čaja = 150 Lira!), tek smo se uzverali uza prve skokove ispod Testa del Leone pokraj spomen-ploče osvajaču talijanskog vrha Jean Antoine Carrelu, kada smo se odjednom našli u hladnoj, vlažnoj magli. Smatrali smo to malim, prolaznim hirom vremena, pa smo uporno nastavili po mokrim, razlomljenim skokovima, pokritim kamenim drobižem što je ovamo napadao sa južne stijene Testa del Leone. Iznad

spomen-ploča, podsjećalo nas je da je ovo kamenje, prije nego što se ovako lijepo naslagalo po policama, zlokobno brenčalo kroz zrak te da bi isto tako i sada moglo nešto doletjeti odozgora i nekome od nas probušiti glavu. Zato se i nismo mnogo ogledavali, nego smo nastojali da čim prije nestanemo iz ovog »miniranog« područja.

Ne bih se usudio tvrditi da mi je ovo penjanje pružalo baš naročitih užitaka. Odozdo su me još boljeli noge od nedavnih »aklimatizacionih« i »kondicijnih« tura, a odozgo me pritisla zamašna naprtnjača. Sitna kišica šibala me u lice i vlažila moju staru, pohabanu opremu. Ustvari to je bila velika šteta jer,

Vizija

Foto: Ing. I. Gropuzzo

u normalnim prilikama, ovaj dio puta, izuzev opasnosti od »bombardiranja«, može biti veoma priјatan: nekoliko laganih stepenica uz t. zv. »Croce Carrel«, jedan snježanik, zatim duboki, lagani kamin koji dovede do neizrazito razvedene, ne prestrme stijene, kojom se čovjek doslovce prošeće u zig-zagu do podnožja prostranog, snijegom pokrivenog ledenjaka (»Vedretta del Leone«), ispod vrha Testa del Leone. Niza stijenu, kroz žlijebove i udubine, za toplih dana stalno šume potočići i vodopadi, koji se u hladnim noćima i olujnim danima pretvore u opasne i podmukle ledene tobokane.

Na podnožju ledenjaka odvojio sam se od grupe i produžio jednim dugačkim jezikom od krupnog sipara, u nadi da će manje smočiti noge što se dulje budem uspinjao kamenjem. Međutim, kada sam stigao do vrha tog jezika i htio presjeći ledenjak udesno da bih se sastao sa ostalima, pokrenula se u njegovoj sredini masa mokrog snijega u dugačku, usku lavinu, koja je počimala negdje ispod vršnih stijena Testa del Leone, a završavala u jednom zaleđenom žlijebu, dno kojega nije bilo moguće zagledati zbog strmine. Nije ova lavina bila naročito obilna niti brza, ali je klizala upravo nerazumljivom upornošću, tako da

se čovjek u čudu pitalo odakle pristigu stalno nove mase snijega. U početku sam se zanosio mišju da pokušam pretrčati preko te snježne struje, no prvi koraci po mokrom, tvrdom, skliskom ledu i pogled na zaledeni žlijeb potpuno su me »ohladili«, pa sam odlučio da na oltar sigurnosti žrtvujem teško stecenu nadmorsku visinu! Nije mi bilo teško dostići ostale: oni su se dobrano namučili dok su, sa druge strane ledenjaka, u snijegu i ledu ugazili stazu i usjekli stepenice.

Što smo dalje odmicali, sve se više pojačavao vjetar. Kišica se postepeno pretvorila u susnježicu, pa u fini suhi snijeg. Stigli smo do podnožja okomitih stijena, odakle do sedla između Testa del Leone i Pic Tyndalla treba u dugoj prečnici svladati strme snježne i ledene padine, što se kroz jedan dugački ledeni žlijeb produžuju na stotine metara u dubinu, sve do Matterhorn-ledenjaka (Matterhorn Gletscher).

Navezali smo se i nastavili usponom kroz sumrak koji se, pojačan maglom, nesmiljeno spuštao na stijene. Žurili smo koliko smo više mogli, no mrak je bio brži: kada smo stigli na sedlo (»Colle del Leone«), jedva su se nazirali obrisi stijena u najbližoj okolini. Prvi dio uspona sa sedla nije težak, pa nam je dao nade da ćemo prije potpunog mraka stići do skloništa...

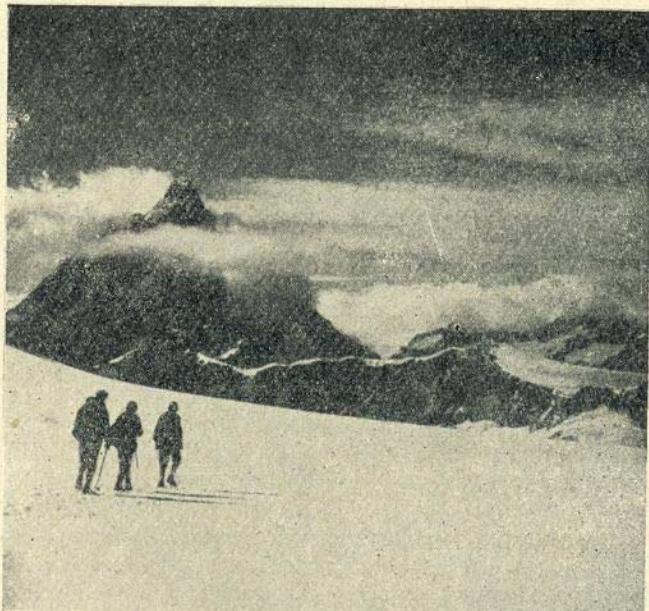
Rijetko mi se kada dio nekog uspona toliko oduljio kao ovaj. Hladnoća naglo raste, snijeg prši, stijena zaledena. Korak po korak napredovali smo kroz žlijebove i preko skokova, čistili stijenu od snijega i stalno očekivali da ćemo u slijedećem trenutku ugledati zidove skloništa »Luigi Amadeo di Savoia«, što se smjestilo na uskom grebenu ispod okomitog »Velikog Tornja« (»La grande Torre«), na visini od 3.840 m. Vrh Testa del Leone davno je već nestao u magli i mraku, pa smo izgubili svaki osjećaj i orientaciju o visini do koje smo stigli.

Situacija je postala ozbiljna. Da bismo pojačali osiguranje i da se ne bismo u mraku izgubili, navezali smo se svi zajedno. Stižemo na malu zasnježenu policu, iznad koje se dižu strme ploče, zaledene i odbojne. Iz snijega proviruje spomen-ploča nekom alpinisti, koji se pred više godina odavde strmoglazio u dubinu. Na polici leži oveći komad rastrganog debelog užeta što je nekada vjerojatno ovdje negdje bilo fiksirano da olakša prelaz preko teških ploča. Sve nam to svjedoči da smo do sada na pravome putu. Ali kamo dalje?

Uzalud pokušavamo baterijama probiti gustu maglu. Zabijamo klin za osiguranje, pokušavamo desno, pokušavamo lijevo, no bez uspjeha. Premda je to neizbjježivo, svaki se od nas boji prvi spomenuti odsudnu riječ: bivak!... Ne sjećam se tko se prvi na to odlučio, no uskoro smo započeli pripremama da koliko-toliko uredimo svoju »spavaču sobu«. Očistili smo snijeg, poravnali policu, složili pod sebe cipele, cepine, ono staro uže, jedan od naših »nylonaca« — i krevet je bio gotov. Malo pretjesan za svu četvoricu, ali na ovoj visini i u ovakvim prilikama čovjek postaje znatno manje obijestan pa, ako ima već i samo par suhih čarapa, osjeća da mu se životni standard uzdigao pod oblake (u konkretnom slučaju ni oblaci nisu bili baš previsoko, no to bitno ne mijenja stvar!).

Kada smo bili gotovi sa svim pripremama, već je davno bila prošla ponoc. Zavalili smo se u »naslonjač«, pokrili preko glave stolnjakom od jugovinila, upalili benzinsko kuhalo da pripremimo vruću limonadu — i strpljivo čekali jutro. Ovdje smo prvi put osjetili svu blagodat »vestona« (prsluka ispunjenih perjem), koje nam je posudila naša GSS. Od brade do pojasa osjećao sam se baš izvrsno. Kako i ne bih, kada sam na sebi imao kilo i po najfinijeg perja. Od pojasa naniže bilo je znatno slabije. Ispalo je po onoj narodnoj: »kratak jor-

gan — duga noć...» i mi smo se uspjeli dobrano nacvokotati. Premda sam obično priličan pospanac, priznajem da mi ovog puta nije bilo ni najmanje krivo kada je počelo svitati! Ja i nemam mnogo prava da se tužim: Siniša i Vlado su cijele noći spavali sa kraja, pa ih je vjetar hladio znatno više nego li Mirka i mene. Namjeravali smo se u toku noći izmjenjivati, no kasnije se nikome nije dalo dizati. Začljučili smo na kraju, ukoliko budemo prisiljeni negdje još na koji bivak, da ćemo tada Mirko i ja spavati sa vanjske strane. Nažalost, nije prošlo mnogo dana a mi smo ponovo bivakirali no, zahvaljujući posebnim okolnostima, sva četvorica sa vanjske strane! O tome kasnije!

Trojka

Foto: Ing. I. Gropuzzo

Jutro je osvanulo ledeno, olujno. Desetak metara iznad sebe ugledali smo debelo, zaledeno uže, kako visi u kutu među dvjema okomitim stijenama. To je t. zv. »La Cheminée«, u normalnim prilikama prva ozbiljna poteškoća na usponu do skloništa. Sam uspon zahtijeva pomalo gimnastičkih sposobnosti, jer popeti se uz vertikalno, zaledeno uže, sa derezama na nogama i debelim rukavicama na rukama, više je nego naporno. Brzo smo odustali od pokušaja da se penjemo sa naprtnjačama na leđima. Morali smo ih izvući užetima.

Svega sto metara iznad našeg bivaka nalazilo se sklonište, maleno ali prijatno, sa pravim pravcatim madracima i impozantnom hrpom toplih deka. Unutra smo našli četvoricu alpinista: dvojicu iz Torina, a dvojicu Slovenaca iz Trsta! Ugodan je to osjećaj, kada daleko u stranome svijetu, pa još u ovako divljim brdima, odjednom čuješ domaću riječ. Veoma prijatni ljudi. Brzo smo se sprjateljili i ostali sa njima u vezi gotovo do završetka našeg boravka u ovome kraju.

Iznad skloništa strmo se uzdižu stijene Velikog Tornja, preko kojih vodi daljnji put. Nekoliko debelih užeta olakšava prolaz. No jedan pogled bio je

dovoljan da se uvidi, da prilike nisu povoljne za nastavak uspona: sve se caklilo od leda i snijega, debele ledene sige visile su niz prevjese, a hladni vjetar bacao je u oči fini suhi snijeg. Preostalo nam je jedino da skuhamo nešto za jelo i zavučemo se »u krpe«. Nije to bilo baš niti tako neprijatno!

Kada sam se probudio, bila su već tri sata popodne. Začudilo me što se ne čuje vjetar i što je tako svijetlo. Izvukao sam se ispod hrpe deka i provirio kroz vrata. Prekrasne li slike: nebo bez oblačka, sunce prži, na sve strane, kud god oko segne, bezbroj vrhova, oštih i oblih, ledenih i stjenovitih. U daljini Gran Paradiso, Grivola, Mont Blanc, Grand Combain...; gotovo na dohvati ruke Dent D'Hérens, Zinalrothorn, Obergabelhorn, Weisshorn... Niza stijene šumi voda od snijega što se topi, ledene sige otkidaju se i uz štropot ruše u dolinu...

Bio sam uzbudjen. Konačno lijepo vrijeme! Sutra ćemo, još prije izlaska sunca, naskočiti vrh i spustiti se niz Hörnli-greben u Švicarsku. Imao sam osjećaj, onako dobro odmoren i ispavan, da trebam samo malo jače ispružiti ruku da dohvatom Pic Tyndall. Cijeli ostatak dana plandovali smo pred kućom i uživali na toplome suncu. Legli smo rano, da bismo se što bolje pripremili za predstojeće napore...

Nije još ni svanulo, kada me je probudila čudna buka. Imao sam osjećaj da se nalazim pod nekim podvožnjakom, preko kojega prelazi brzi vlak. Upalio sam bateriju i imao što vidjeti: kroz pukotinu pod vratima nanio vjetar u sobu masu pršića, stakla sva u ledu, a zidovi kuće »cvjetaju« od inju. Snijeg pada gusto kao usred januara. Propadoše nade! Zavukao sam se ponovo pod deke i nastavio — sanjati o usponu na Matterhorn!...

Kako vrijeme nije počazivalo namjere da se popravi a naše su se zalihe bližile kraju, odlučili smo da se popodne spustimo u dolinu. Bojali smo se da ne zapadne još više snijega, pa da nas kasnije ne ugrose lavine. U dugoj koloni pošli smo sva osmorica niza stijene, kojima smo se prošlih dana s tόliko napora uspeli.

Bio je to silaz naporan, težak i opasan. Praćeni ledenim vjetrom i snijegom, korak po korak probijali smo se u dolinu, stalno navezani i sa derezama na nogama. Tek kod Oriondē smo se konačno mogli raskomotiti. Ustanovili smo da je snijeg pao gotovo sve do Breuila! (Cervinie).

Kada smo stigli do našeg logora u dolini, bila je već noć. Onako promočeni i umorni nismo mogli mnogo dobra očekivati od noćenja u vlažnim malim šatorima, bez »luftmadrac« i vreća za spavanje. Međutim, našli smo rješenje: malo smo dublje zagledali u flašu sa šljivovicom, pa nam je naš položaj uskoro izgledao veoma ružičast. Malo je manjkalo pa da Vlado prevrne lonac sa večerom i na taj način meni oduzme »prelaznu zihericu«, što sam je osvojio odmah prvog dana kada sam, poslije doručka, oprao porcije — benzinom!

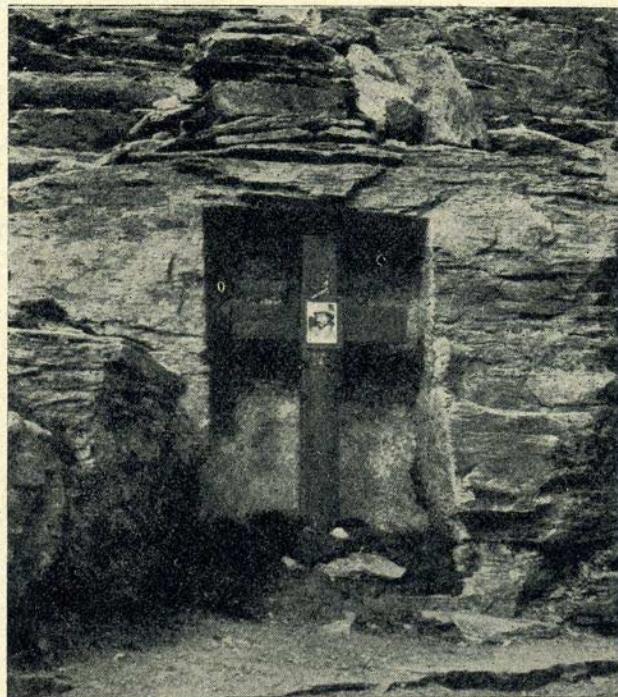
* * *

Vrijeme i dalje nije obećavalo mnogo dobra i mi smo pomalo počeli gubiti nadu da ćemo se popeti na vrh, koji je inspirirao ovu našu »ekspediciju«. Da bismo iskoristili svaku i najmanju mogućnost za uspon, odlučili smo da se dobro snabdijemo hranom i prebacimo preko sedla Colle della Force (Furggenjoch) u Švicarsku, pa da opsjedamo greben Hörnli, koji je kraći i pregledniji, pa daje više vjerojatnosti za uspjeh i u slučaju manje povoljnog vremena.

Rečeno — učinjeno! Dne 24. augusta, kasno naveče, stigli smo do kuće »Belvedere«, (Matterhornhütte), na samom podnožju vitke piramide Matter-

horna. Cijela ta »šetnja« sa teškim naprtnjačama i lutanjem u magli, sa 1.300 metara uspona, 500 metara silaza pa opet toliko uspona, nije bila baš najbolja priprema za predstojeće napore. Osjećao sam se prilično iscrpljenim, tako da sam bio skoro veseo, kada se noću digao snažan vjetar sa snijegom. Nadao sam se u podsvijesti da će imati prilike da se dobro odmorim, prije nego što se upustim ponovo u borbu sa strminama...

Rano ujutro probudila me opskrbnica. U cijeloj kući osjećala se užurbanošć. Grupa Engleza spremala se da krene na uspon sa vodičima, koji su mi svi

U spomen Jean Antoine Carrelu

Foto: V. Matz

nekako naličili jedan na drugoga, sa svojim crvenim džemperima, značkama i vunenim kapama. U blagovaoni su već bili postavljeni stolovi i narod je »tamanio« kakao, kavu, puter, džem... Uskoro su sve grupe bile spremne za polazak — samo od Mirka i Vlade ni traga ni glasa! Nije mi preostalo drugo, nego da idem od sobe do sobe u ovoj velikoj kućerini i potražim »izgubljene sinove«. Našao sam ih gdje u prepunoj sobi na madracima spavaju snom pravednika! Neki njihov »sustanar« pogledao je ujutro kroz prozor i izjavio da je vani oluja i da nikome i ne pada na pamet da pokuša uspon. Cijela soba je to primila bez rezerve i uskoro su svi ponovo utečeni u san...

Užurbano smo se pripremali za uspon, da što je moguće više smanjimo zakašnjenje. Oprali smo želuce zakiseljenom »Teewasser«, pojeli nešto suhe hrane, obukli se i — platili račun! Taj nam je odstranio svaki ostatak pospanosti i učvrstio nas u odluci da preko Matterhorna prenesemo svoje teške naprtnjače i da se više ne vraćamo u ovu »apoteku«.

Bilo je već osam sati kada smo stali pod prvim zaledenim skokom. Uskoro prelazimo prve poteškoće i stižemo na dobro razvedenu, ne pretešku istočnu stijenu. Zaobilazimo žlijeb kojim smo se prije tri godine uspinjali Nino i ja, penjemo se sa police na policu, preko pukotina i žljebova. Uže smo namotali oko prsiju pa idemo odmah jedan za drugim. Vjetar se gotovo potpuno smirio, sunce ugodno grijе. Krasno slobodno penjanje — samo da nema naprtnjača. Svači čas, poslije svakog težeg detalja, zastajkujemo da bismo došli do zraka. Prelazimo strme snježnike u kojima su prethodne grupe dobro ugazile trag. Ispod Solvey-Hütte moramo razmotati uže da se osiguramo, jer je strmina i suviše velika. Žurimo koliko više možemo — no vrijeme nesmiljeno odmiče. Kada smo stigli do kuće već je bilo prošlo podne.

Naprtnjače su učinile svoje i mi smo prisiljeni da se dobro odmorimo prije nastavka uspona. U skloništu je hladno i vlažno. Mislim da bi veoma teško bilo sagraditi neprijatniju zgradu nego što je ova. Naprosto čovjeka čudi zašto je tako visoka, kao kakva starinska palača, kada je svaku dasku, svaku gredu trebalo donijeti na ledima. Sa ugodnim čuvstvom sjećamo se prijatne tople »kutijice« na talijanskom grebenu, u kojoj je svaki detalj izrađen sa skrajnjom štedljivošću, a opet pruža čovjeku daleko više od ovog »frižidera«. Još mi je svježa uspomena na ono noćenje u Solvey-hütte prije tri godine, na kojemu sam se naužio zime više nego na nedavnom bivaku.

Teška srca uprtili smo ponovo naprtnjače i nastavili usponom. Teren postaje znatno strmiji, mjestimično zaleden. Vjetar se ponovo pojačava, remeti nam ravnotežu na izloženom grebenu, pa smo ponovo prisiljeni da se mjestimično osiguravamo. Uskoro stižemo, preko »plećke«, do prvih užeta na Matterhornovoj »glavi«, do visine do koje smo se pred tri godine uspeli Nino i ja, gdje smo prije povratka tužno promatrali kako nas oblijeću avioni. I ovog puta nije moglo proći bez njih: cijelog dana već nadlijeću vrh srebrni dvotrupni »mlaznjaci«.

Susrećemo prve grupe što se vraćaju sa vrha. Vodiči klimaju glavom i uvjeravaju nas da smo zakasnili i da ne ćemo prije noći stići do skloništa »Luigi Amadeo di Savoia«. Mi se ne damo smesti i mirno nastavljamo svoj posao. Prolazi su oskudni pa nas mimoilaženje znatno zadržava i stvara zbrku užeta svih boja i kvaliteta. Sreća da nisu svi spavači iz kuće pošli na uspon; onda bismo vjerojatno bivakirali već negdje prije vrha!

Ispod vršnih snježnih padina, na jednoj uskoj polici, teškom mukom pričvršćujemo dereze. Prsti se od hladnoće lijepe o željezo, vjetar nesmiljeno brije. Da nemamo vestona, loše bismo se proveli. Još nekoliko dužina užeta i eto nas na vrhu!

Uski snježni greben sa blagim sedlom u sredini, koje dijeli švicarski od nešto nižeg talijanskog vrha. Na ovom drugom veliki željezni križ. Konačno smo na cilju, na mjestu radi kojeg smo se izložili tolikim naporima i troškovima!

Da li osjećam veliko zadovoljstvo? Teško je to reći! Pravo zadovoljstvo najčešće dolazi tek kasnije, kada čovjek postane svijestan da mu se konačno ispunila davna želja. Možda i tek par dana nakon uspona, kada se podsjeća na sve protekle doživljaje. Sada uglavnom osjećam umor, ramena mebole a noge me »oštro« zebu. Jedina mi je želja da se čim prije izgubim sa ovog propuha! Ni danas još ne mogu sebi oprostiti što sam bio lijep čak i da raskopčam vjetrovku i veston, pa da »okinem« nekoliko snimaka na vrhu. Međutim, danas mi se lako prekoravati, kada nisam ni umoran, a nije mi niti zima!

Na vrhu nalazimo četvoricu Nijemaca što su upravo stigli talijanskim grebenom. Oni su optimisti i vjeruju da ćemo prije mraka stići do skloništa, pa se i naše raspoloženje znatno popravlja. Ako ništa, imat ćemo ugažene tragove, što će nam olakšati orientaciju. I to znači mnogo!

Oko pet popodne počinjemo silaziti. Naprijed su Mirko i Vlado, iza njih Siniša i ja. Odmah na početku dolazimo na veliku strminu. Treba se gotovo okomito spustiti trista metara sa »glave« na greben koji vodi do Pic Tyndalla. Niza stijenu visi veći broj debelih, skliskih nylon užeta. Spuštanje po njima vrlo je naporno i opasno: ako čovjeku samo na čas popuste šake, nesreća je neizbjegljiva. Sve skupa ide nekako znatno sporije nego što smo očekivali ...

.... gotovo na dohvata ruke Dent d' Hérens

Foto: Ing. I. Gropuzzo

Na tridesetmetarskoj glatkoj okomitoj ploči, niz koju visi uže i kratka ljestva (t. zv. »Scala Jordan«) dolazi do gužve. Najprije dugu čekamo da se spuste Mirko i Vlado, pa za njima krećem ja. Siniša pač propušta pred sebe Nijemce koji su, bez naprtnjača, znatno pokretljiviji od nas. Baš na najnespretnijem mjestu! Užeta su nam se splela, prošao je cijeli vijek dok se konačno nismo sredili. Mirko i Vlado su nam već odmakli skoro za pola sata hoda.

Sunce se polako spustilo za vrhove. Stižemo na uski, zasneženi greben što vodi na Pic Tyndall. Savladavamo prve tornjiće. Poznata škrbina (»L'Enjam bée«) uopće se ne vidi, potpuno je zatrpana snijegom. Vjetar šiba tolikom snajgom, da nas ni vestoni ne mogu zagrijati. Nigdje ni malo zavjetrine ... i tada je odjednom Siniši pukla nova dereza za »Avčinka«. Na ovoj zimi u sumraku nemoguće je izmijeniti veznu pločicu i sve opet uskladiti sa cipelom. On nastavlja šepesajući samo sa jednom derezom.

Pred nama se i dalje proteže ostri snježni greben, sve do Pic Tyndalla, kojeg jedva naziremo u mraku. Jasno nam je da više ne ćemo dostići Mirka i

Vladu, jer i oni negdje glavom bez obzira žure da se dočepaju skloništa. Kod njih su pak čekić, klinovi, sponke. Nas dvojica nemamo baš ništa! Još bismo mogli neko vrijeme napredovati, no što će biti ako budemo moralni noćiti negdje jašući na izloženom grebenu, ili neosigurani na kakvoj polici ili snježniku? Nismo to smjeli riskirati! Sjećao sam se da smo malo prije prošli pokraj nekog kamenog šiljka što je stršio iz snijega. Još je bilo nespretno provući se kraj njega. Iza njega ćemo sigurno naći bar malo zavjetrine...

Siniša odmah prihvata prijedlog. Vraćamo se pedesetak metara i prebačujemo uže oko šiljka, koji je nešto veći od poštenog ormara. Ispod nas se, u

... a zidovi kuće »cvjetaju« od inja

Foto: Ing. I. Gropuzzo

svoj svojoj ljepoti, ruši južna stijena Matterhorna, dno koje se gubi u mraku. Svega desetak metara ispod sebe naziremo neku bijelu mrlju. Vjerovatno neki snježnik! Dolazim na ideju da se spustimo na njega i tamo ukopamo. Južna stijena je u zavjetrini, pa će nam svakako biti toplije.

Spuštam najprije Sinišu, a zatim sam silazim po užetu. Situacija je bolja nego što smo se nadali: nije ovo snijeg, već čisti led, ali malo postrance nalazimo udubinu, zaštićenu sa svih strana. Uz svjetlo baterija pripremamo se za noć: u drobivoj škriljavoj stijeni iskopali smo cepinima »udobnu« policu te na nju smjestili sve što nam nije potrebno za odjeću. Noge zamatamo u jugovinski platu, pa zatim obojica u jednu naprtnjaču. Glavno je da se sačuvaju stopala, ona redovno najprije stradavaju.

Nalazimo se na visini od kojih 4.100 metara. Noć je vedra, ledena, iako smo u zavjetrini. Muči nas žeđa jer nemamo vode. Da bude ironija što veća, u naprtnjači imamo benzinsko kuhalo, ali su šibice i lonac kod Mirka i Vlade! Uviđamo ovog puta da i pušenje katkada može biti korisno: jednom poštenom pušaču ovakav se slučaj ne bi nikada dogodio!

Opet jedna duga, běskonačna noć, u kojoj čovjek lebdi između sna i jave... Časom se želje pretvaraju u stvarnost — i mi stižemo u sklonište, spuštamo se u dolinu, udobno se protežemo u toploem krevetu... Tada odjednom nestane svega i mi se vraćamo u krutu stvarnost. No, ne za dugo...

Pokušavam, bez uspjeha, o nečemu razmišljati da bih skratio vrijeme. Misli su mi spore, zbrkane, stalno im gubim nit te uskoro opet padam u polusan, pun svakojakih besmislenih snova... Odjednom mi nestaje uporišta, propadam u bezdan... U slijedećem trenutku ponovo sam budan. Leđa me bole, pa se pokušavam nagnuti na boč. Nakon svakog pokreta hvata me drhtavica i zubi

Na prečnici sa Colle del Leone

Foto: Ing. I. Gropuzzo

mi cvokoću. To je sve zbog koljena i butina, drugi su dijelovi tijela bolje zaštićeni.

U neko doba noći, ne znam točno kada jer od mraka nisam mogao razabratи kazaljke sata, potpuno sam se razbudio. Nikako da mi san ponovo dođe na oči! Skidam sa glave pokrivač i zurim pred se u mrak. Duboko dolje, u maglici, blistaju svjetla Cervinie. Čudan raspored: pravi pravcati svijetli križ, vrhom okrenut prema nama.

I nehotice misao mi se navraća na »Carrelov križ«, na spomen-ploču prvom osvajaču ovih ledeni visova. Potpuno jasno vidim izbrazdano, bradato lice i kočatu figuru, poznatu mi iz davno pročitanih knjiga. Pred očima, kao u kakvoj slikovnici, redaju mi se i dalje likovi pionira alpinizma, muževa koje su planine privlačile tako silno, da su smogli snage i hrabrosti da probiju sve barijere predrasuda i vjekovnog straha pred nepoznatim, te da se upute u ove ledene strmine...

Vidim Carrela, u zgužvanim dugim hlačama, prsluku, kaputu, sa nezgrapno okovanim cipelama, dugačkim cepinom i užetom sumnjive kvalitete, kako oštrim pogledom mjeri stijenu i traži prolaz k nepoznatom vrhu. Vidim Taugwaldere, Croza... Komaca, Tožbara...

... Bez »vibrama«, nylon užeta, vjetrovki i vestona, bez vreća za spavanje i »luftmadrac«! Davno prije nego što je gospodin Dülfer patentirao svoju tehniku penjanja i spuštanja, kada još nikome nije padalo na pamet da pošalje uže na tehnički fakultet i dobije uvjerenje da smije mirno pasti dvadesetak metara a da mu se, uz malo sreće, ništa ne dogodi. Prije nego što su vodići sagradili skloništa i objesili užeta ili žice po kojima se čovjek može uzverati preko okomitih skokova...

Koliko je ipak u biti manje vrijedno ovo naše današnje alpinističko dje-lovanje! Imamo klinove i sponke, imamo tablicu teškoća. Prelazimo prevjese i stropove o kojima oni nisu niti sanjali... Ali imamo i međunarodno prihvaćeni zov u pomoć, na koji se možemo nadati da će dohrliti gorska služba spasavanja sa svojim »Wastl Mariner« uređajem, pa će u kratko vrijeme izvući iz »sosa« neopreznog dečka! Samo čvrstine i prekaljenosti nemamo toliko, koliko su je oni imali! Ili možda stvar leži u tome, što su onda u planine zalazili jedino »oni pravi«...

Siniša se također trza! Ni njemu ovaj nagnuti krevet ne daje naročiti osjećaj sigurnosti. Tko zna kakvi ga zbrkani snovi muče.

Pokrivam se ponovo preko glave i nastojim zaspati. Da mi noć brže prođe...

Pred jutro vrijeme se opet počelo kvariti. Sa zebnjom promatram tamne oblake što se navlače sa juga. Ne bi bila baš velika sreća da nas sada uhvati oluja, na najtežem dijelu puta. Lako bi se moglo dogoditi, da u magli izgubimo put, a nemamo klinove da se osiguramo. Zato nam se žuri da čim prije nastavimo dalje.

Svitanje nas je zateklo već na grebenu. U želucima nam krči: večerali smo svaki po jedan bonbon, doručkovali isto tako. Vjetar divlje puše i tek sada smo svijesni toga, kako smo krasno mjesto bili našli za bivak. Teren je zaleden a mi umorni, pa penjemo polako i stalno se osiguravamo. Na »Kravati« susrećemo četvoricu vodiča sa klijentima, kako žure prema vrhu. Mnogo su pristupačniji od Švicaraca. Jeden čak govori par naših riječi: za vrijeme rata bio je kao alpinac u Albaniji i Crnoj Gori.

Iz »ptičje perspektive« promatramo »Plahtu«, »Crête du Coq« (»Pijetlova kresta«), »Veliki Toranj«. Tamo negdje ispod tornja je sklonište. Mirko i Vlado su već sigurno zabrinuti da nam se nije štogod dogodilo. Možda će nam doći ususret sa vodom... Odjednom začujemo glasove i ugledamo ispod sebe dvije poznate prilike, kako se olako spuštaju prema podnožju Velikog Tornja. Znači da su i oni bivakirali! Vičemo im, no oni nas zbog vjetra ne čuju.

Kasnije smo saznali njihovu sudbinu. Ni oni, a niti Nijemci nisu stigli toga dana do skloništa. Spuštali su se po mračku sve do deset i po sati tražeći pogodno mjesto za noćenje, te su na kraju prenoćili iznad »Plahte«, privezani za križ, pribijen o stijenu u spomen nekom alpinisti što je odavde pao prije par godina. Nijemci su noćili malo niže, osigurani klinovima i umotani u Zdarskyjevu vreću, koju su bili ponijeli za svaki slučaj sa sobom, računajući na »mušičavost« ovogodišnje sezone.

Bilo je već blizu podne, kada smo se svi sakupili u skloništu. Vrijeme se kvarilo i uskoro je opet počeo padati snijeg. Sve me to nije više zanimalo. Za mene je uspon praktički bio završen. Sada mogu početi padati i sjekire, nekako ćemo se već, poznatim putem, dovući u dolinu! Gore nego prije par dana valjda ne će biti!

Zavukao sam se pod deke, sa divnim osjećajem topline i sigurnosti...

Kroz čudnovatu dolinu Kapadokije

Kapadokija je pokrajina u središnjem dijelu Turske, smještena geografski u sredini Male Azije. Njeno glavno mjesto je Kayseri, **Caesarea Capadociana** rimskih vremena, oko tri stotine kilometara istočno od Ankare. I prema tom slikovitom gradiću vozimo se automobilom. Prate me dvije jugoslavenske studentice koje su posjetile Tursku, i vi, dragi čitatelji.

Nakon što smo prenoćili u spomenutom gradiću, bogatom spomenicima starog Turskog carstva, s mnogim ženama s feredžom, običaj, koji je u drugim dijelovima Turske već uglavnom nestao, krećemo prema jugu. Naš cilj je dolina Göreme. O njenim ljepotama svatko je čuo u ovoj zemlji, no rijetko su oni, koji su je vidjeli. Ona leži 80 km od Kayseri, započinjući se kod gradića Urgüp, čiji zanimljivi smještaj izaziva naše divljenje. Gradić počinje u dolini s više-manje ravnom ulicom, te se penje zatim na padinu, prikazujući čitavu izložbu kuća i kućica položenih jedna iznad druge u slučajnom neredu. One su se priljubile na vertikalnu klisuru, a mnoge od njih izlažu pogledu samo pročelje, dok je kuća sama izdubina u stijeni.

Nestrpljivo nastavljamo vožnju. Na svega nekoliko kilometara odavle razotkriva se pred nama prostrana dolina s neravnom površinom, s bezbrojnim šiljatim stijenama raskuštranim i obojenim opsežnim žutim, smeđim, ljubičastim i sivim prugama. U dnu doline vijuga se jedva zamjetljiva rječica Kizilar-mak. Ona je stvorila sebi tokom tisućljeća ovo veličanstveno korito. Prostranost panorame impresionira od početka, no prvi put smo se iznenadili zbog veličine šiljatih stijena, kad se dvije od njih pojave iza zavoja u neposrednoj blizini puta. One su oko 60 metara visoki prekrasni tornjevi, a na vrhu obaju počiva po jedan široki plosnati kamen oblika tamnosive kape.

Put vodi između vinograda, a zatim se krivuljavo usjekao duboko u srce žutog kamenitog brda. Tu zastanem da bi porazgovorio s ljepuškastom seljanicom, koja se hitno zastrla i odmaglila kad je ugledala muža koji se približavao na magarcu.

Put postaje sve više loš. Konačno se uspinje na malenu platformu, gdje zastajemo bez predaha pred veličanstvenim prizorom. Odjednom smo se našli posred kanjona, okruženi stijenama piramidnim i koničnim, sablasnim zamcima i gigantnim košnicama. Göreme je ime mjesta. Tu ćemo se vratiti da bi prenoćili. Ali najprije nastavimo put kroz kanjon.

Sablasni svijet

Naš put sada vijuga između klisura. Veliki konusi, koji su čas grupirani čas izolirani. Na kraju se pogled ponovo proširuje. Sučelice nas selo Nadera zauzimlje šiljato brdo, koje naš automobil usopljeno i dašćući osvaja, slijedeći vijugave popločane ulice, na zaprepaštenje i čudenje seljaka.

Ponovo u dolini, u pomanjkanju boljeg puta, vozimo se kroz suho korito rijeke. Kod sela Čavuš In naša pojava je oduševljeno pozdravljena od mnoštva djece. Sigurno rijetko automobil stigne u ovo mjesto. Selo leži u podnožju visoke žute litice okrunjene širokim svjetložutim kamenim kornišem. Čitava stijena tvori luk, koji kao da u svom krilu štiti selo. Njena visina je oko osamdeset metara.

Nastavljamo put prema istoku,iza Čavuš In, u pravcu mjesta Zilve. No na pola puta prisiljeni smo napustiti kola i nastaviti pješke. Prolazimo pokraj velikog broja šiljatih stijena s ukrasnom kamenom kapom na vrhu, koje su nalik ljudskim figurama u svečanoj procesiji. Slijedi špalir kukuljica gorostasnih Ku-Klux-Klana koji nas dočekuju s kamenim muškom. A zatim imamo priliku da sagledamo u uzanu sutjesku, među vrlo visokim okomitim stijenama. Sutjeska se podvostručuje i umnogostručuje dozvoljavajući uvid u tajanstvene raspukline brda.

Konačno stižemo u Zilve. Ovdje se pokazuju posebni novi oblici. Na ogromnim kolonama smjestile su se kamene figure s oblicima malenih seljačkih kuća s tamnim piramidalnim krovovima. Mnoge takve figure grupiraju se, ostale su izolirane. Neki od stupova se prema vrhu udvostručuju ili potrostručuju, te se završavaju s dvije tri kućice na vrhovima.

Idući dalje eto novih skupina kamenih figura, koje sliče kaluđerima koji se žure na molitvu, drugdje pak tornjevima začaranog dvorca. Krećemo se u čudnovatom svijetu sablasti, nailazeći svakog časa na nova iznenadenja. Ova dolina sablasti pruža se oko dvadeset kilometara uzduž a deset poprijeko. Nitko ne zna koliko šiljaka ukrašuje dolinu, ali seljaci su pripravljeni tvrditi, da je njihov broj stotinu ili petsto tisuća. Nemojmo im protusloviti.

Nekoć su ove figure predstavljale čudesnu, neobjašnjivu pojavu čak i najobrazovanijim putnicima. Današnji geograf znade, da je ova dolina rezultat erozije. Za vrijeme davnih vremena erupcije sada ugašenog vulkana Agre obasule su okolicu s mnogim uzastopnim slojevima lave. A zatim je rječica — u stanovitim razdobljima moćna rijeka — probila sebi put kroz meku supstanciju. Taj vodenih put postao je sve dublji i dublji, a mnogi postrani vodenih tokovi razmnožili su pukotine i sutjeske, te istaknute stijene i tornjeve među njima. Za vrijeme tog procesa vode i njenog pomagača, vjetra, koji se odvijao tokom više tisuća godina, otrgali su se brže slojevi mekšeg kamena, ostavljajući tvrde slojeve kao široke korniše ili velike kape na zašiljenim podnožjima.

Uostalom da bi se upoznao proces, nije potrebno odveći se udubljivati u prošlost. Gledajući oko nas, možemo iznenaditi prirodu u svim fazama stvaranja čudnovatih forma, počev od rascijepane površine do već savršeno zašiljenih konusa.

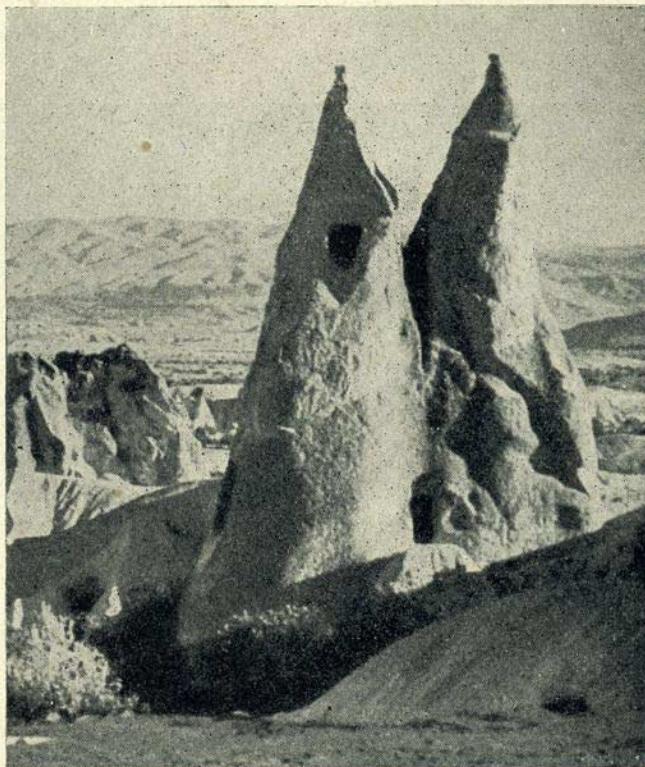
Prirodni stanovi

Francuski putnik Paul Lucas bio je prvi Evropljanin, koji je posjetio ovo mjesto, pred skoro dva stoljeća. On je smatrao čitavu dolinu ruševinama nekog velikog grada. Pa, iako znamo, da nije imao pravo, moramo priznati, da je njegov dojam imao ponešto realnog temelja. Jer mnoge od stijena predstavljaju jedna ili više vrata i prozora, čak savršeno rezanih vrata s ukrasima, a na nekim većim stijenama nižu se prozori čak u više katova.

Zagledajući u neke od tih rupa možemo vidjeti više ili manje prostrane vještačke udubine, s ravnim zidovima, ravnim ili svodastim plafonom. Zidovi sadrže četverouglaste udubine, a iz poda se dižu dugi stolovi i klupe isklesane iz stijene same pećine. Nalazimo se u stanu troglodita od prije tisuće godina. U predjelu bez šume i ostalog građevnog materijala do kojeg bi se lako moglo doći, prstanovnik ove pokrajine lako je strugao s pomoći tvrdog kamena površinu nekog vulkanskog kamena, stvarajući ili povećavajući udubine prema svojoj potrebi i prema veličini same stijene.

Takovu sklonost čovjeka ne trebamo tražiti u tami pradavnih vremena. Već smo napomenuli da u Urgüp u današnji stanovnici često radije izdubljuju

svoje stanove u padini brda nego da ih grade na podnožju brda, uz ravnu ulicu. Ista takva težnja opaža se u obližnjim selima Čavuš In, Mađera i dr. Lakoća dubljenja u mekom materijalu pozivlje na takav rad. Često je jedan stan vezan s drugim tenelom, a omiljela dječja igra u toj pokrajini je trčanje i skrivanje u starim labirintima ili dubljenje novih radi igre.

Konične prirodne tvorevine u dolini Kapadokije

Foto: T. Sekelj

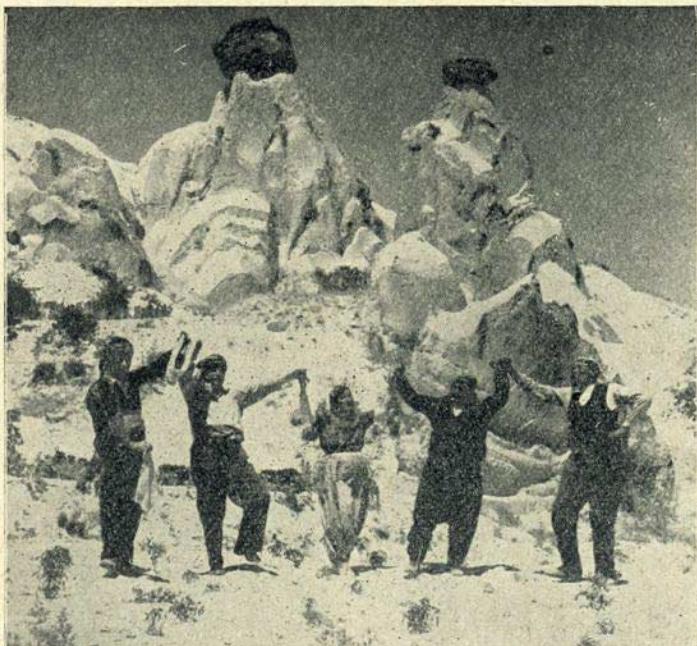
Ulazimo u poneki od tih stanova, u kojima suvremeni čovjek živi svojim normalnim životom, u ugodnoj svježini, koja vlada u unutrašnjosti čak i za najvrucih dana. Ipak, objašnjavaju nam, da su u zimi ti stanovi mlaki. U Göreme i Zilve ulazimo u više takvih prastarih stanova, penjemo se iz jednog kata u drugi kroz uzani otvor na tankom plafonu, da bi se spustili s najvišeg kata vanjskim, jedva prolaznim puteljkom. Graditelji tih šupljina bili su dobri arhitekti svoje vrste.

Vierski centar

Dosada smo prešutjeli nešto zanimljivo. Neki od ulaza pećina su veći, s pravilnim svodom, koji je ponekad i ukrašen, nalik vratima i prozorima; nalazimo i na predoblje ili balkon sa stupovljem. Kad smo ušli u jednu od takvih prostorija, otvara se pred nama prostrano, visoko svetište, sa stupovljem koje podržava dvostrukе i trostrukе svodove. Lukovi s obje strane dijele prostoriju u tri dijela. Naprijed, ponešto uzdignuti dio, odvojen niskim, ukrašenim

zidom, predstavlja oltar, koji je jednako kao i stupovi, lukovi i balkoni, izduben iz stijene pećine.

Očito je, da smo ušli u pravu kršćansku crkvu. Tim više smo u to uvjereni, jer njeni zidovi, svodovi i stupovi prikazuju veliko mnoštvo fresaka sa svecima, pojedinim i skupnim prizorima iz Biblije. Većina tih slikarija sada je sasvim ili djelomično uništena, s iskopanim očima ili licima. Ipak u ostacima tih ikona jasno se dade zamijetiti bizantinska škola prvog tisućljeća kršćanstva. Linije i boje su plašljive u početnim crtama, a iznad tih, možda na koncu više stoljeća,

Susret pod tornjevima

došao je novi stil, smjeliji, više pun boja, no sačuvavši istu ukočenost karakterističnu za tu školu.

Dvanaestak prilično dobro ohranjenih crkava nalazi se u okolini, i više desetaka »privatnih« kapelica, posvećenih pojedinim svecima. I nekoliko samostana ima tu, počev od višespratnih, u kojima je vjerojatno stanovalo do stotinjak kaludera, do sasvim malenih samica samostalnih pustinjaka.

Prema istraživanjima kompetentnih stručnjaka, za vrijeme 4. i 5. stoljeća mnogi kršćani su se morali seliti iz Palestine prema sjeveru zbog progona. Oni su našli utoчиšte u ovoj pokrajini, gdje su zauzeli najprije već postojeće, odavna napuštene pećine prastanovnika, a tek kasnije stvorili svoj vlastiti pećinski grad. Tadašnji spisi često spominju mjesta u ovoj dolini, jer su u njoj djelovale tri biskupije, u raznim vremenima. Vjerske općine su prosperirale u ovoj jedinstvenoj dolini sve dok i tome nije došao kraj. Razni muslimanski narodi, te konačno Turci upali su u ovu pokrajину i u 12. ili 13. stoljeću definitivno protjerali stanovnike pećine iz doline Göreme, te koliko su mogli porušili njihova djela.

Smrkava se. Moje dvije pratiteljice spavat će u automobilu, dok ću se ja popeti strmim puteljkom do ulaza u veliku stijenu, koja je nekoć bila, prema mišljenju mjerodavnih, ženski samostan.

Teškom mukom nastojim da se verem iz jedne sobe u drugu osmerokatnog trogloditskog dvorca, i jedva mogu da zamislim nježne sredovječne opatice kako

Kraj osamljenog tornja

rade to isto. Na trećem katu prelazim u skupnu blagovaonicu s dugim kamenim stolom i sličnim klupama, te uz nju nalazim manju ali lijepu prostoriju. To je po svoj prilici bila soba glavarice. Tu ću ostati spavati... ako će emocija tog časa to dozvoliti.

Sa širokog balkona mog bastiona pogled se širi kroz dolinu, u kojoj me gorostasne sablasti s mnogim praznim očima posmatraju. Dugo ću ostati ovdje stojeći. I dok se siluete malo po malo gase na smračenom nebu, povjetarac fijuće kroz prošupljeni kameni instrumenat melodiju u kojoj pomnjiva duša prepoznaje simfoniju sa širokom glazbenom ljestvicom. Pruža se ta ljestvica počev od geoloških epoha, kroz prahistoriju, do naših dana.

(S esperanta preveo: Marinko Gjivoje)

L a v i n a

Već tri dana i tri noći gorom vije snježna vijavica i vjetrovi; Gera, Polonca i Klemen su zatočenici planina. Raslinje na Prevali teško se opire udarima vjetrova, korijenje se jedva održava pod navalom te snage. Vjetrovi dovlače sve veće gomile oblaka, a snježni kristali lijepe se po stijenama i mijenjaju konture.

Zatočenici su se sve više pripajali uz ognjište na kojem se plamen postepeno smanjivao, goriva je preostalo jedva još za tu noć, a petrolejka je slabo osvjetljavala skroman prostor, koji je prošlih dana bio pun svjetlosti, radosti i bezbrižnoga smijeha.

Ali tada je u brdima carevalo sunce i prelivalo svojim sjajem sve stjenovite vrhove od Trikotne do Razorenog i Škrlatne gore.

U smjelim su spustovima prelazili bijele padine, a za njihovim maglo izvedenim lukovima zavijorile bi snježne zastave. Svi troje su zaboravili na svakidanje brige, na redovni rad i učenje, bili su sami u zasnježenim i od sunčane svjetlosti tako bogato obasjanim gorama. Vrijeme im je prolazilo brzo, prebrzo. Iza sunčanih zora slijedili su dani puni nepomućenog veselja, i tek što bi se snašli, a već bi se posljednje sunčane zrake gubile u zapadnom rumenilu i napuštale vrhunce.

Uveče jednoga dana vrijeme se promijenilo; postalo je turobno mirno, dovukle se magle, a na južnim grebenima su se pojavili olovno sivi oblaci i počeli se pripajati uz stijene i uvlačiti u klance.

Klemen je odlučio, da još ovu noć provede u drvenjari, a rano ujutro da krenu u dolinu i na vrijeme umaknu prijeteočoj opasnosti.

Preko noći je zapalo skoro metar snijega, i sada su bili zatočenici pobježnjeli prirode. Već treći dan ne mogu nikuda. Šala i dobra volja ih napuštaju, umuknuli su, svaki se bavi svojim mislima; traži izlaz iz položaja, koji od sata do sata postaje sve više turoban i beznadan. Klemen se je trudio i pokušavao, da razvedri djevojke. Silio se na dosjetke, zasvirao na usnu harmoniku, ali briga se stalno povećavala i sve ubitačnije ispunjavala kuću i svakoga od njih.

Klemenu je bilo jasno da ne može očekivati nišakovo dobro kraj tolikoga snijega i mećave. Vrata i prozori drvenjare bili su zatrpani, snijeg je dopro do krova. Osjećali su se kao pravi zatvorenici. Bilo je tjesno i kao da žive u ledenom grobu. U sve rijedim razgovorima, sve su češće spominjali strahote lavina. U mislima je svak za sebe ponavljao znanje iz prve pomoći pred lavinom, o velikoj opasnosti suhih i mokrih lavina, pokušavali su da nađu sve što bi im pomoglo da se izvuku iz neprijatnog položaja. Petrolejki je ponestajalo goriva, a morala je svijetliti i dan i noć jer danja svjetlost nije više prodirala u bajtu. Goriva je preostalo još za nekoliko sati, a zalihe hrane se naglo smanjivale.

Kako bi rado izvršili Klemenov plan; ali ujutro je sniježilo još više, udari vjetrova bili su još jači, a magle i oblaci gušći, teži i tamniji. Pobjeći su htjeli i morali. Četvrtoga dana ujutro priroda se zamorila, oblaci su sasuli obilje snijega, magle su se povukle preko Prevale u kotlinu sa sjeverne strane, a olovno sivilo prešlo je u bliju jednoličnost. Priroda im je otvorila vrata i dovela ih u veliku napast.

Klemen je bio navikao na planine, dobro ih je poznavao u ljetnim žegama i u ledenim snježnim vjetrovima; ovaj put je, u velikoj želji da osloboди djevojke i sebe, izgubio iz vida glavno pravilo u snježnim planinama: da nije sigurno kretati se iza snježnih oborina po dubokom snijegu, osobito na travnatim padinama iznad rubova šuma; da lavine nemaju stalnih zakona, da se spuštaju u svako vrijeme od rane jeseni i prvih snjegova pa sve do kasnoga proljeća. Ovo i još koješta je ovaj puta zaboravio Klemen, a Polonci i Gera nisu htjele učiti i opominjati dobrog učitelja.

Dobro je Klemen poznavao put ispod Strmih stijena do Debelog kamena, a dalje preostaje još lijep i prijatan spust kroz Hudu ravan do Lepe i Tihe doline. Samo da im je sretno prisjeti do Debelog kamena; ali dotle, do tog mjesto je svalki metar puta krajnje opasan.

Klemen je znao da svaki vjetar, svako prekomjerno opterećenje, svaki zvuk divokoze, zov pomoć i svaki krik može prouzročiti otiskivanje snježnih gomila. Preko Strmih stijena moglo bi se rušiti lavine, i to suhe, koje su opasnije; one posijeku šume, zaguše živa bića i ne pružaju nade za spas.

Te su se slike rojile u glavi. Od pomisli na odgovornost postajalo mu je vruće, kosa mu se lijepila za čelo pred vratima drvenjare. Borio se u sebi, da li da čeka ledenu smrt u drvenjari ili da pokuša bijeg iz toga ropstva. Pobjedila je želja za životom. Osjećao se dovoljno snažan i iskusan, a Polonci i Geri nije htio pokazati zabrinutost i strah, koji ga je sve više obuzimao.

Vrata drvenjare su zacvijjela, i uskoro su svi troje zarezali duboki trag u snijeg cijelac. Gera i Polonca su slijedile kroz opasan teren za Klemenom, uvjereni, da idu na put oslobođenja. U mislima su bile već izvan svih opasnosti, doma među svojima, gdje pričaju o bogatim doživljajima, koje su upravo preživjele. Klemen im je ponovio sve što je znao o opasnostima suhih lavina, kako djeluju na ljudski organizam i kako se branimo i oslobađamo od njih. Stigli su do veće strmine od Prevale pod Strme stijene; prvi se spuštao Klemen, za njim Gera i na izvjesnom razmačku Polonca. Magla im je ometala vidljivost. Klemen je okrenuo prestrmo prema dolje, Gera ga je sa velikim znanjem slijedila u vještим zavojima, i pazila na padove, jer bi prekomjerno opterećenje moglo otisnuti snijeg, a Polonca je zaostajala u magli; možda je izgubila trag. Dozivanje može biti pogubno. Čekali su je na opasnom mjestu, na prirodnom prolazu za lavinu. Konačno se iz sivila izdvojio lik. Dalje su nastavili vožnju zajedno, najbrže što su mogli.

Klemenu je bilo jasno, da još nisu izišli iz opasnog područja, sve dok ne stignu do Debelog kamena. Vodio je, ogledao se za ostalima, stalno i napeto promatrao obzorje, snježne prilike, vjetrove, opažao svaku promjenu, šum i temperaturu. Bio je pažljiv koliko je najviše mogao, uz veliku brigu i odgovornost za djevojke.

U potpunoj tišini spuštali su se sve niže, zatim se Klemen naglo i odvažno surio pod okrilje Debelog kamena; tu je odahnuo našavši se izvan opasnosti.

S nestrpljenjem je tražio po mračnom sivilu, da se pojave likovi iz magle; čekanje mu je trajalo dugo, već se okrenuo i pošao uz strminu, kad su izmilile iz magle dvije prilike kao sa dalekog sjevera.

U zaklonu Debelog kamena bili su sigurni da su spašeni i radovali se izborenom životu.

Spuštali su se kroz Hudu ravan u Lepu i Tihu dolinu. Skije su ih nosile po dubokom i mekom snijegu. Ogledavali su se natrag prema vrhovima, zlostutnom zimskom suncu i maglama, gdje je sustajalo bjesnilo prirode. Smreke

i ariši već su blistali u suncu, grane su se rastajale sa teretima snijega koji se obarao na njih troje. Zastajali su i promatrali; sunce je tonulo u vrhove gorja. Gledali su tu ljepotu, a onda se nad Strmim stijenama snježna ploha raspukla na dvoje, rascjep se širio sve više, tamna zijevajuća pruga je rasla, gromade snježnih gomila su u strelovitom naletu doprle do ruba Strmih stijena, snježni slap se širio još dalje pod stijenama, kod Debelog kamena i preko Hude ravni, tu je sustajao a tragovi talasa dopirali su čak do njih u Tihu dolinu.

Klemen je bez riječi usmjerio skije na dolje i krenuo.

Dolje na rubu šume se zaustaviše, zahvalni zimskoj prirodi koja ih je poštovala i obdarila novim životom punim nezaboravnih doživljaja.

Polonca, Gera i Klemen su još mnogo odlazili u planine; u rano proljeće, kad je toplo sunce oživiljavalo pupoljke. Prolazili su Tihom i Lijepom dolinom, preko Hude ravni. Kod Debelog kamena su promatrali Strme stijene i dubinu u koju se survala ogromna lavina. Proljeće u drvenjari na Prevali bilo je ovog puta za njih troje još mnogo ljepše, punije i bogatije. Doživljaji u gorama su Geru, Poloncu i Klemenu bogato nagradili zadovoljstvom i srećom, koju su stalno i posvuda tražili i nalazili u planinama.

Pioniri PD »Zagreb« u Krapini i na Strahinšćici

PD »Zagreb« uspjelo je u nekoliko osmogodišnjih škola osnovati planinarske grupe pionira. Najbrojnija i najaktivnija grupa pionira članova PDZ-a postoji u VIII. osmogodišnjoj školi-Horvaćanska cesta.

Sa mnogo oduševljenja prihvatali su mladi planinari prijedlog da se priključimo izletu u Krapinu i na Strahinšćicu, koji je organizirala sekcija vodiča. Iako je vlak krenuo iz Zagreba u šest sati ujutro, nije zakasnio ni jedan učesnik te brojne grupe.

U igri i gledanju lijepih pejsaža kroz prozore vagona, vrijeme je neopazice prošlo i bučna mladost veselo je pozdravila dolazak na prvi cilj puta — centar Hrvatskog Zagorja — Krapinu.

Bili smo ugodno iznenadeni pažnjom planinarskog društva »Strahinšćica« iz Krapine, jer nas je na kolodvoru dočekao predsjednik društva drug Horvat.

On nas je poveo na razgledavanje Krapine i njenih znamenitosti. Najprije smo pogledali lijepu, novu zgradu gimnazije, zatim rodnu kuću Ljudevita Gaja, da bi se dulje zadržali kod spilje, gdje su nadene i pod rukovodstvom učenjaka Dragutina Gorjanovića iskopane mnoge kosti »krapinskog pračovjeka«.

Da su mladi planinari pažljivo saslušali izlaganja o krapinskom pračovjeku, svjedoči i priložena slika na kojoj se vidi kako su se radosno i »značajki« smjestili u otvor spilje, koja je nekoć služila kao nastamba njihovog pretka.

Na povratku od spilje, vidjeli smo i brdo iznad Strahinja. Čitaoci će sami prosludit, da li je narod imao pravo kad je tom brdu nadjenuo ime »Slon«.

U starom gradu razgledali smo najprije stari dio, sa pokućstvom i slikama iz doba Ljudevita Gaja. Razumljivo da smo se svi najdulje zadržali u promatravanju kićene i svečane odore samoga Gaja. Pokazali su nam i razne uzorce bilikuma, tog simbola dobrodošlice.

U drugom dijelu muzeja imali smo prilike vidjeti oružje, slike i razne dokumente najnovije prošlosti, iz vremena NOB-e.

Od starog grada lijep je pogled na Krapinu i okolicu. Sa obronka tog brda Krapine pokazao nam je naš domaćin drug Horvat druga dva brda Psar i Šabac i ispričao narodnu predaju, koja kazuje, da su tri brata imala svaki svoj grad na vrhovima tih triju brda, a vrhovi su bili spojeni visećim pletenim mostovima, kojima su mogli prelaziti jedni drugima bez silaženja u dolinu.

Pioniri PD »Zagreb« u Krapini

Gostoljubivi domaćin nas je otpratio još komad puta obronkom do vrha, odakle se pružao pogled preko doline Strahinje sa tekstilnom tvornicom, sve do Donatske planine nad Rogaškom Slatinom. Desno pred nama bio je naš drugi cilj Strahinščica. Gledajući je ovako sa susjednog brda, nije nam ni izgledala da ima 847 m visine. No ipak je jedan dječak rekao, da ne bi škodilo da sad jedan viseći most vodi na Strahinščicu. Međutim nije preostalo drugo nego se spustiti u kotlinu do rudnika a onda polagano uzbrdo.

Na Strahinščici

Foto: R. Lisac

Da početnike ne uplašimo, uz šale smo dodali i nekoliko zastanaka, koji su nam dali ujedno prilike da uživamo u gledanju na lijepo brežujke, koji su se nizali prema Zagrebačkoj gori.

Planinarski dom bio je pozdravljen veselim usklicima. U njemu su vodići već bili priredili čaj, te su uz dežurnog »Krapinca« preuzeli i oni dežuranje u nošenju čaja toj zamorenoj i gladnoj četi. Pod zvucima glazbe iz radio-aparata zaboravilo se brzo na umor i sve više plesača je ispunjalo sredinu blagovaone. Dobrim plesačkim pokretima se isticala jedna mala planinarka inače učenica V. razreda. U razgovoru s njom zamolio sam je neka mi priča, kako je naučila plesati. U djetinjoj iskrenosti, a potaknuta i pohvalom da lijepo pleše odala mi je svoju »tajnu« učenja: »Ujaka sam zamolila i on mi je često pokazivao korake za pojedini ples, a kad sam ostala sama kod kuće«, nastavila je mala planinarka, »uzimala sam metlu, kako su mi uz raganje znali preporučiti, i ja sam s njom marljivo plesala.«

Zabavu je trebalo ipak prekinuti, jer smo morali ispuniti još jednu planinarsku obavezu. Tu smo obavezu sami povećali još više time, što smo svoje legitimacije okitili ne samo štampljem doma, nego i vrha Strahinšćice, a na vrhu još nismo bili.

Vani je u međuvremenu počela padati sitna kiša. Vrijeme je odmicalo, te nismo smjeli više odgadati. Ili ići — ili se nepravedno kititi registriranim, a neispunjenum zadatkom. To nismo htjeli i zato smo odlučili da krenemo. Ali, to je bilo lakše reći, nego izvršiti. Ne možda radi daljine ili strmine, nego radi kiše, koja je na ilovači načinila klizačku stazu. Nastupilo je sveopće nehotično klizanje popraćeno brzim, upravo akrobatskim kretnjama, uz dodatak dječjeg vriska i nevinog smijeha radi klizanja u vodoravnom položaju, na toj ni malo priježljikanoj podlozi.

Plaća za časno izvršenu obavezu, bila nam je sada još ugodnija topla peć u domu lijepa glazba s radija, te ostale vesele zgodе.

Kiša je prestala. Počeo se spuštati mrak, pa smo to i mi učinili i laganim spustom prema Strahinju se kretala četa planinara, koja se bez komande svrstala u kolonu po jedan, ne zaostajući ni časka, jer je vidljivost postajala sve slabija.

Veselo smo pozdravili asfalt Krapine, jer nam nije prijao mekani prilaz do nje.

Na kolodvoru nas je opet ugodno iznenadio svojom pažnjom predsjednik planinara Krapine, koji je došao da se s nama oprosti.

Put do Zagreba je prošao opet vrlo ugodno i brzo u društvenim igrama naših mladih planinara.

Radovan Lisac

RENATI GORENAC IN MEMOARIAM

Upravo je prošla godina dana, kako su se članovi PD »Risnjak« u Zagrebu, za uvijek oprostili od svoje članice Renate Gorenac, koja je nakon duge bolesti umrla 6. V. 1957. u 34 godini života.

Renata Gorenac isticala se kao požrtvovan i nesebičan planinar, a za vrijeme svoje duge bolesti pratila je stalno rad i uspjehe svojih drugova i drugarica u društvu.

R. K.

Dr. VILIM VRKLJAN

Dana 28. listopada 1957. godine umro je u Slavonskom Brodu dr. Vilim Vrkljan, višegodišnji predsjednik Planinarskog društva »Dilj«. Planinari Slav. Broda izgubili su u njemu vrijednog radnika i savjetnika.

STJEPAN ŠOIĆ

Prvi predsjednik Planinarskog društva »Japetić« u Samoboru Stjepan Šoić bio je jedan od osnivača ovog društva poslije Prvog svjetskog rata i svojim neumornim radom širio je planinarstvo u Samoborskom kraju. On je dao poticaj za gradnju planinarske kuće na Japetiću i one pod Lipovcem, koja i danas nosi njegovo ime.

Stjepan Šoić je bio već godine 1902 jedan od osnivača kluba »Šišmiš«, čiji su članovi među prvima počeli obilaziti Plješevicu, Oštrelj, Japetić, Lipovec i Okić, otkrivajući tako ljepote i zanimljivosti Samoborskog gorja.

On je bio svestrani sportaš, pa se tako nalazio među prvim igračima hokeja u Hrvatskoj, među prvima vozačima ručnih saonica i među prvima sokolskim vježbačima. Pošto je prošao mnoge planine naše domovine, stekao je veliko iskustvo, pa je oko sebe okupljao mlađe planinare, dajući im mnoge korisne upute i savjete.

Sve do zadnjih dana života svoje duboke starosti živo se zanimalo za rad i probleme društva.

Za njegov dugogodišnji rad izabran je bio počasnim predsjednikom P. D. »Japetić«, a Planinarski savez Jugoslavije odlikovao ga je srebrnim planinarskim odlikovanjem.

Njegova smrt je za planinare naše domovine velik gubitak.

D. M.

Umro je predsjednik P. D. »Dubovac« KARLO ANDRAŠEVIĆ

Dana 14. veljače 1958. g. nenadano je zatvorio svoje oči mg. ph. Karlo Andrašević, dugogodišnji i zasluzni predsjednik P. D. »Dubovac« u Karlovcu. Nenadano je klonuo u svojoj 71 godini života. Pokopan je u Zagrebu na Mirogoju, gdje ga na vječni počinak ispratiše uz planinare Karlovcu i njegovi planinarski drugovi iz Zagreba. Oduševljeni planinar od svojih mlađih dana pok. Andrašević posvećivao je veliku brigu i ulagao mnogo truda i energije za razvitak i širenje planinarske ideje u Karlovcu. Neobično štovan i voljen od sveg društva kojem je bio na čelu, znao je s puno poleta i žara oduševljavati svoju okolinu za ljepote planinske prirode i život u njoj. Karlo je bio svijetli primjer planinarskog drugarstva i bratstva, solidarnosti i poštovnosti. Njegovim nastojanjem bila je konačno uređena i špilja Vrlovka kod Ozla. Volio je svaku planinu, no najviše mu je srcu prirastao Mangart u Julijskim alpama, pa je na njem i proveo prošle godine svoje posljednje slobodne dane. U pokojnom Karlu gube najboljeg i najpredanijeg druga ne samo planinari Karlovcu, već i njegovi zagrebački drugovi, kao i svi oni planinari širom naše domovine, koji su ga prigodom raznih planinarskih uspona i manifestacija upoznali i prigrli.

Karlo Andrašević rođen je u Zagrebu 26. V. 1887. g. Nad otvorenim grobom s pokojnikom se uime karlovačkih planinara oprostio ing. Satler. Dragog Karla zadržat će svi njegovi planinarski drugovi u časnoj i trajnoj uspomeni!

Dr. L. I.

VIJESTI

OKRUŽNICE PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

U 1958. godini održava se skupština Planinarskog Saveza Jugoslavije i skupština Planinarskog Saveza Hrvatske. Da bi se za obje skupštine mogao srediti cijeli materijal o radu naših društava i radu Planinarskog Saveza Hrvatske, potrebno je da se do kraja ožujka 1958. god. održe sve skupštine planinarskih društava Planinarskog Saveza Hrvatske.

Molimo društva da pravovremeno pošalju Planinarskom Savezu Hrvatske obavijest o danu održavanja skupštine, kako bi pojedini članovi izvršnog odbora Planinarskog Saveza Hrvatske mogli istima prisustvovati.

Sav materijal sa skupštine potrebitno je dostaviti Planinarskom Savezu Hrvatske najkasnije do 1. V. 1958. godine. Materijali koje treba dostaviti Planinarskom Savezu Hrvatske su slijedeći:

1. Izvještaj tajnika,
2. Izvještaj finansijsko-materijalnog referenta,
3. Izvještaj nadzornog odbora,
4. Pravila društva
5. Zaključci skupštine,
6. Zapisnik skupštine,
7. Podaci o članovima upravnog odbora društva (ime i prezime, zanimanje, gdje radi, tel. broj, točna adresa stana).
8. Adresa društva ili člana upravnog odbora, koji će primati poštu za društvo.

Umjesto druge obavijesti.

Iz sekretarijata Planinarskog Saveza Hrvatske

II.

Na plenaru Planinarskog Saveza Jugoslavije 8. i 9. XII. 1957. god. na Kosmaju, donesen je slijedeći zaključak: »U 1958. god. navršava se 10 godina djelovanja Planinarskog Saveza Jugoslavije. Da planinarska organizacija tu godišnjicu što bolje proslavi, ona će u toj godini pojačati svoje djelovanje na svim sektorima svog rada.«

Da ispunimo gornji zaključak treba da su nam zadaci u 1958. god. slijedeći:

1. Povećati broj članova, a naročito sa omladinom i pionirima;
2. Osnovati u našim društvima stručne sekcije i komisije;

3. Organizirati što veći broj logora i izleta uz što prikladnije materijalne uvjete za članstvo;

4. Prirediti što veći broj predavanja, tečajeva i izložbi;

5. Organizirati što veći broj orijentacionih marševa,

6. Osporobiti što veći broj planinara, za zimsko pohadanje planina, t.j. naučiti ih skijati;

7. Srediti finansijsko-materijalno poslovanje kako društava, tako i planinarskih objekata;

8. Obnoviti i markirati puteve na sektoru pojedinog društva i t. d. Kako u 1958. god. i naš Savez, a i pojedina naša društva navršavaju 10 godina djelovanja proslaviti 10-godišnjicu našeg postojanja.

Planinari i planinarski rukovodioци neka 1958. god. pokaže rezultate našeg rada!

Iz sekretarijata Planinarskog Saveza Hrvatske

III.

Planinarski Savez Hrvatske raspolaže sa stanovitim brojem šatora, koje će u 1958. god. posudivati planinarskim društvima na teritoriju naše Republike za logorovanja, kampove i sletove.

Da bi se mogla napraviti pravilna raspodjela šatora, mole se sva društva, koja će u 1958. god. organizirati bilo kakvu gore navedenu akciju, u kojoj će trebati šatore iz fonda Planinarskog Saveza Hrvatske, da svoju planinarsku akciju jave ovom Savezu sa slijedećim podacima:

1. Dan i mjesto akcije (datum početka akcije)
2. Trajanje akcije (datum završetka akcije)
3. Broj predviđenih učesnika
4. Broj potrebnih šatora (iz fonda Plan. Saveza Hrvatske)

Gornje podatke treba dostaviti Planinarskom Savezu Hrvatske najkasnije do 15. V. 1958. god.

Cijene šatora po danu, a koje planinarsko društvo plaća Savezu za posudeni šator jesu:

1. Šator za dvije osobe	Din 40.—
2. Šator za 4 osobe	Din 60.—
3. Šator za 5 osoba	Din 70.—
4. Šator za 8 osoba	Din 100.—

Za posudene šatore plaćat će se unaprijed kod preuzimanja šatora.

Satori iz gornjeg fonda pojedinim članovima kao pojedincima ne će se posudivati.

Umjesto druge obavijesti.

Iz sekretarijata Planinarskog Saveza Hrvatske

IV.

Na izvanrednoj skupštini Planinarskog Saveza Hrvatske koja je održana 28. VI. 1958. god. na Štirovcu, Velebit, donesen je slijedeći zaključak:

„Doprinos 10% od brutno utroška na planinarskim kućama, koje je trebalo predavati u fond za deficitne planinarske kuće, u Planinarskom Savezu Hrvatske, ukida se, i sa tim sredstvima raspolaže društva pod čiom upravom se nalazi planinarski objekt.“

Time se ukida zaključak redovite godišnje skupštine Planinarskog Saveza Hrvatske, koja je održana 29. i 30. XI. 1956. god. na Slijemu.

Taj doprinos ne treba plaćati unazad za cijelu 1957. god.

Iz sekretarijata Planinarskog Saveza Hrvatske

DAN MLADOSTI — NAŠA PROSLAVA

Da bi se što bolje i sa što više uspjeha dočekao i proslavio Dan mladosti, Omladinska komisija, u svom okviru planirala je niz korisnih i lijepih akcija. Od siječnja mjeseca komisija će početi, samostalno ili u suradnji sa nekim društvima ili sekcijama izvršavati akcije koje je planirala.

Pojedine sekcije i Uprave trebale bi takoder, da se pozabave time, da Dan mladosti dočekaju sa što više akcija. Ukoliko pojedine sekcije i uprave nemaju same dovoljno snage da poduzmu neku organizaciju, moguće je i preporučljivo, da se povežu susjedna društva, jer će tako program biti raznovrsniji i bolji, a učvrstit će se i veza između pojedinih društava.

OMLADINSKI TEČAJEVI

Skoro na svim tečajevima, koje organiziraju razne stručne komisije saveza a i društava, u najvećoj mjeri sudjeluju omladinci. Često se pri tim tečajevima konstatira, da izvjestan dio tečajaca nema dovoljnog predznanja, te koriste samo dio onoga što se na tim tečajevima izvodi. Tako se dio finansijskih sredstava,

koja su određena za stručni rad ne koriste dovoljno. Da bi se poboljšala takva situacija Omladinska komisija će ove godine slati na zahtjev i uz prethodni dogovor sa društvima, ekipu od 1—2 instruktora na tri do pet dana u pojedina mjesto. Te ekipa će raditi sa omladinima u društvenim prostorijama (predavanja, diskusije, vježbe), sa eventualno 1 do 2 poludnevna izlaska radi praktičnih demonstracija. Na taj način će se obuhvatiti sve osnove planinarstva i vještina. Sa druge strane finansijski troškovi za ove tečajeve bit će mali, jer društva trebaju osigurati prenošte instruktora za te dane, dok će Omladinska komisija snositi troškove puta i prehrane. Jasno je da društva, koja budu reflektirala na održavanje takvih početničkih tečajeva, treba da imaju bar petnaestak članova koji će pratiti tečaj.

Prvenstvo kod održavanja takvih tečajeva imat će ona društva, koja nisu do sada bila u stanju iz bilo kojih razloga da održe ovakve ili slične tečajeve.

NAJBOLJI OMLADINSKI ČLANCI

Prilično malo omladinskih članaka u našoj planinarskoj literaturi zahtijevalo je, da se na neki način aktiviziraju naši omladinci planinari u pisanju članaka sa planinarskom tematikom. Omladinska komisija će ove godine podjeliti nekoliko nagrada. U konkurenciji mogu učestvovati članovi planinarskih društava, koji imaju u svojim legitimacijama omladinsku markicu, a što će biti potvrđeno od matičnog društva prilikom slanja članka.

Rok za slanje članaka određen je do uključivo 20. V. o.g. kada će žiri sastavljen od predstavnika saveza, Omladinske komisije i »Naših planina« odrediti tri najuspjelija članka. Osim nagrada članci će biti redovito i honorirani.

PREDAVANJA

Popularna i lijepa predavanja uvijek privlače velik broj planinara i ljubitelja prirode. Međutim koji put iz finansijskih razloga ili nekih drugih, a pogotovo kod nekih manjih društava, nije bilo moguće organizirati dobra predavanja. Zbog toga je u planinarske omladinske komisije stavljeno, da se pobrinu za održavanje predavanja (prvenstveno u organizaciji omladinskih grupa i sekcija), s time da se pomogne predavanje bilo finansijski ili pronašlaženjem teme, predavača, filma ili sl. I ovdje imaju prvenstvo društva koja su udaljenija od centra.

OMLADINSKI MARŠEVI I LOGOROVANJA

Osim gornjih priredaba, još će se do Dana mladosti održati dva orientaciona marša i to, kako je dosad predviđeno, vjerojatno će se jedan održati u Samoborskom gorju, a drugi na potezu Platak-Risnjak (i to ovaj drugi vjerojatno za 1. maja).

Jednodnevna ili dvodnevna logorovanja za više blžih društava, već su i prošle sezone imala svoja opravdanja, jer se na takvim kratkim sastancima našlo i desetak predstavnika i grupa raznih društava. Uz zabavu i razonodu su našla mjesto i kratka savjetovanja, te stvarani planovi za zajednički rad.

O svim ovim gore navedenim točkama, a i o drugim nespomenutim trebala bi društva ili omladinske grupe, da daju svoje prijedloge omladinskoj komisiji.

IZVJEŠTAJ O RADU SA DJECOM

U planinarskoj organizaciji možemo dijeliti dva različita načina rada sa djecom, t.j. sa djecom roditelja planinara članova naših osnovnih organizacija i djecom van redova naših organizacija, zapravo djecom čiji roditelji nisu članovi naših organizacija.

U prvom redu, djeca roditelja planinara, već su obuhvaćena u društvenoj organizaciji, njihovi roditelji vode ih u planine, nedjeljom ili čak i preko školskih raspusta. Ta djeca često su posjetioci raznih predavanja u našim organizacijama, ona sudjeluju na logorima, sletovima i ukoliko postoje pionirske sekcije ili grupe u društvinama onda su ona tamo članovi. Rad sa takvom djecom ne zadaje velikih poteškoća, jer roditelj planinar takvu djecu već od malena odgaja u društvenom duhu. Naša organizacija u tu svrhu i dijeli članstvo prema dobi, na članove, omladinu i pionire, a njihova članarina je različita.

Sa drugom grupom djece, t.j. djecom van naših organizacija, uglavnom se radi preko škola.

Ukoliko na školi postoji nastavnik ili učitelj koji je planinar, onda je rad jednostavan, jer on rukovodi s djecom na školi, on djecu odvodi na izlete, a roditelji te djece sa punim povjerenjem puštaju ih u prirodu bilo na izlet, logor ili dulju turu.

Gdje ne postoji nastavnik planinar teškoće su velike, jer teško je naći odgovarajuću osobu, koja bi imala volje, vremena, a i razumijevanja da se bavi djecom.

Početkom ove školske godine naša planinarska društva uzela su u zadatku da nad pojedinim školama imaju patronat. To je donekle uspjelo, a ovisilo je opet o čovjeku koji je u društvu primio zadatok kontakta sa školom i djecom. Ukoliko je to bio nastavnik uspjeh je bio veći.

Na primjer u osmogodišnjoj školi na Jordanovcu u Zagrebu, nastavnik je planinar, postoji grupa planinara djece, imaju svoje rukovodstvo, štetnu zadrugu, priređuju predavanja i izlete, njihovi planovi su veliki, svaki mjesec jedan izlet, svakih 14 dana jedan sastanak, skupljaju stari papir i željezo, da skupe sredstva za izlete i revkvizite.

Škola u Hrašćini u Hrvatskom Zagorju, učitelj je također planinar, pa su djeca tog malenog zagorskog sela napravila niz lijepih izleta u planine i posjetila mnogo kulturnih i historijskih spomenika.

Škola u Kutini, imala je jaki planinarski aktiv, tako dugo dok je na njoj bio nastavnik planinar, danas jedva da postoji, jer je taj nastavnik premješten.

Osmogodišnja škola u Vrapču, nastavnik je planinar, priređuje izlete i predavanja, ali nemaju potpunu podršku od direktora škole.

Imali smo slučaj, da je škola na Horvaćanskoj cesti gdje postoji planinarski aktiv, organizirala planinarsko predavanje za djecu, a prihod je trebao ići za ekskurziju djece, ali je Dom kulture na Horvaćanskoj cesti tražio naplatu za upotrebu dvorane Din 2.500.—, što bi ustvari bio cijeli prihod od predavanja. Jasno je, da je time odmah opao broj članova djece i da takva predavanja pod ovakvim uslovima nisu ostvarljiva.

Jedna od osmogodišnjih škola u Daruvaru ima jaki planinarski aktiv. Obuhvaćeno je oko stotinu djece, a na toj školi je nastavnik planinar i djeca dobivaju za izlete i logore hranu iz fonda Medunarodne dječje pomoći. Jasno je, da je ovdje rad s djecom vrlo lagan.

Tako bi se moglo nizati redom više škola, sa kojima naša društva drže kontakt, ali se može napomenuti, da su rezultati polovični ili skoro nikakvi. Sve ovisi o nastavnicima na školi, o direktoru škole i o materijalnim uslovima.

Materijalno financijsko stanje je odlučujuće za odlazak djece u prirodu. Ni ti jedna od organizacija ni društvena ni politička ne može financirati razne akcije djece. U mnogo slučajeva imali smo priliku vidjeti, da su djeца na poziv bilo koje naše organizacije spremna i odu-

ševljena za akciju, željna promjene sredine i željna putovanja, pa mačkar u najblju okolicu, ali kada se postavi pitanje troškova za put ili hranu, onda akcija zamre. Tako se redovno ponavlja, da uvijek odlaze jedna te ista djeca i to djeca onih roditelja, koji imaju veće prihode, te da nastavnik ili naš član organizator opazi, da baš ono dijete kome je najviše potrebna promjena nije obuhvaćeno.

S druge strane, rekviziti, i oprema za odlazak u prirodu manjkavi su kod djece. U početku ove godine neka naša društva organizirala su skijaške škole za pionire. Hranu smo sakupili, planinarske kuće dale su povlaštenu cijenu za noćenje i odaziv djece bio je ogroman, ali smo raspolagali samo sa nekoliko pari skija, te djeca koja nisu imala skije, odjeću i obuću za snijeg uglavnom su otpala.

Veoma je malen broj ljudi, koji rade sa djecom, što se naročito osjeća u unutrašnjosti republike. Oni koji rade uglavnom su nastavnici na školama. Ti ljudi isto tako žele imati svoje slobodno vrijeme, nedjelju ili praznik, pa i to umanjuje njihov elan za rad sa djecom u slobodno vremensko vrijeme. Nastavnik ili rukovodilac neke akcije sa djecom često se osjeća osamljen, nema razumijevanja od rukovodstva škole i ne dobija podršku od raznih organizacija, koje ustvari treba da rade sa djecom, kao što su »Naša djeca«, Zajednica doma i škole i »Crveni križ«.

Naša organizacija uz ostale zadatke ima i zadatak da omogući radnom čovjeku, omladincu i djetetu, nakon rada u tvornici ili ustanovi, nakon škole i učenja rekreaciju u prirodi, time da ih vodi u planine, da im omogući ugodan i jeftin boravak u prirodi. Prema tome se uglavnom i naši prijedlozi za poboljšanje rada sa djecom i omasovljenje takvog rada odnose na naše djelovanje.

1. Nužno je potrebno da se prosvjetiti kada nastavnici na školama što više angažiraju u radu sa djecom. To bi se moglo postići tako, da se stavi na raspolaganje 1–2 dana mjesечно (od školskih dana), nastavnici ma i djeci za organiziranje izleta, fiskulturnih i kulturnih priredaba. U tom slučaju nastavniku bi ostao slobodan njegov dan (nedjelja ili praznik) za njega lično, a u danu koj je predviđen za akciju sa djecom on bi morao i po svojoj dužnosti da se angažira i da radi sa djecom. (U NR Sloveniji prema nekim obaveštenjima to već postoji pod nazivom »Fiskulturni dan«)

2. Da pojedine društvene organizacije imaju pojedine škole pod svojim starateljstvom što znači, da može i više društvenih organizacija sa raznolikom djelatnošću djelovati na istoj školi, samo je potrebno da budu obuhvaćene sve škole, a da djeca prema svom nahodaju i svojoj načlonosti izaberu onu društvenu djelatnost koja im najviše odgovara i koja ih najviše privlači. Tu treba da se angažira nastavnički zbor, tako da pojedini nastavnik preuzme pojedinu grupu daka i to opet onu grupu iz one društvene djelatnosti za koju on ima najviše smisla i razumijevanja.

3. Da se djeci dodijeli hrana iz pomoći »Međunarodni dječji fond«, za njihove izlete, logore i bilo kakve akcije, koje su jednodnevne ili višednevne, a koju djeca dobivaju kada su u školi na nastavu. Time bi se djeci smanjio njihov izdatak za hranu kada odlaze bilo gdje van škole. Jasna je stvar da takvu raspodjelu mora da vrši rukovodstvo škole, a to će biti onda ako su zato angažirani nastavnici koji će i rukovoditi djecom akcijom.

4. Da se oforme kod pojedinih narodnih odbora, općina, kotara, gradova i republičkih odbori, na koje bi se pojedine organizacije, ukoliko ne bi imale podrške i pomoći na školama, obraćale i dobivale potrebnu pomoć ili podršku. Ti odbori u stvari bi vodili brigu o radu sa djecom i oni bi bili centri, gdje bi se razmatrala cijela problematika oko ukopčavanja djece u društveni rad. Nositoci tih odbora trebali bi da budu: Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije, Društvo »Naša djeca«, »Zajednica doma i škole«, »Crveni križ« i Pionirska organizacija.

5. Društvene organizacije ne raspolažu sa finansijskim sredstvima, koja bi se mogla trošiti za rad sa djecom, ili ukoliko ih imaju onda su ona vrlo skromna. Nužno je potrebno da se stvore neka sredstva bilo dotacijom, bilo nekom akcijom, fiskulturni dinar, kazališni i kino dinar i t. d., i da se raspodjele na svu školu dieci podjednako i dodijele onoj organizaciji koja provodi neku akciju sa djecom (izlet, logor, nabavka rekvizita, nabavka materijala za modele i t. d.)

6. Naša organizacija je već prošle godine na svojoj skupštini izglasala zaključak, da se grupama školske djece koja budu najavljeni i vodeni nekim rukovodiocem (nastavnik, roditelj ili organizacija), dade popust u hrani i smještaju na svim našim objektima (planinarskim kućama), pa prema tome to

treba prihvati i publicirati na svim školama i organizacijama, koje rade sa djecom.

7. Pojedini drugovi iz naše organizacije spremni su da drže predavanja za djece na školama; jasno, ta predavanja će biti sa tematikom iz rada naše organizacije.

Iz svega naprijed je vidljivo, da škole treba da budu centri gdje će započinjati svaka akcija, a da se profesionalni kadar na školama (nastavnici) treba u tome što više angažirati.

TREĆE ORIENTACIONO TAKMIČENJE U ČAST DANA PLANINARA

Trećeg studenog planinari kotara Split održali su vrlo uspješno orientaciono takmičenje na Mosoru. Za ovo takmičenje prijavilo se 19 ekipa, među kojima i jedna iz Knina.

Orientaciona takmičenja su vrlo privlačna. Osobito ih voli omladina, jer na njima dolazi do izražaja znanje iz orientacije pomoću karte i kompasa, pružanje prve pomoći, zatim opće planinarsko znanje, dok kondicija, upornost, izdržljivost i zajedničko rješavanje zadataka dolazi do punog izražaja.

U subotu 3. XI. navečer u planinarskom domu Ljuvač, 16 ekipa izvlačilo je redoslijed startanja. Ekipu su sačinjavali tri takmičara. Oni su prema dobivenom zadatku, uz pomoć karte i kompasa, trebali zajednički pronaći kontrolne točke, odgovarati na postavljena pitanja i stići na cilj u određenom vremenu.

Slijedećeg jutra padala je kiša. Oblaci su bili vrlo niski. Vidljivost je bila loša. Uza sve to sa starta je kretala ekipa za ekipom u određenim razmacima. Četiri ekipa su ipak odustale. Interesantno je bilo pratiti kako mladi takmičari pronalaze pravac kretanja pomoću azimuta. Mnogi su prvi put primjenjivali stečeno znanje iz vanarmijskog vojnog odgoja u praksi, pa nije ni čudo što je vladala velika uzbudjenost.

Maršruta je vodila u krugu kroz predio gdje se je za vrijeme NOB-e nalazila partizanska štamparija te natrag preko omladinske kuće do doma Ljuvač.

Oko deset sati počele su stizati prve eiske. Planinari su ih dočekali aplauzom. Dok je takmičarska komisija zbrala bodove, u napetom isčekivanju pravile su se razne kombinacije. Alpinisti su postigli odlično vrijeme, no ni omladinci »Mosora« nisu bili ništa lošiji. Takmičari planinarske sekcije ce-

mentne tvornice u Majdanu pokazali su vrlo dobro snažanje na terenu, a omladinci radnici »Jugovinila« i »Prvoborac«, i članovi Planin. društva »Kozjak« neobičnu upornost.

Kada se takmičarska komisija pojavila za čas je dvorana bila ispunjena. Zavladala je tišina. Vrijedne nagrade očekivale su najbolje. Predsjednik takm. komisije drug Vlado Jelaska, zahvalio se svim organizatorima, osobito kontrolorima na pozrtvovnosti i disciplini, a zatim je pročitao redoslijed ekipa.

Najveći broj bodova, 298 od 320 mogućih dobila je kombinirana ekipa u sastavu:

Krželj Drago, član planinarskog kluba »Split«

Dvornik Željko, član planinarskog društva »Mosor«

Vitaljić Josip, član planinarske grupe Učiteljske škole i time osvojila prvu nagradu — sportski kombinezon. Na drugo mjesto plasirali su se alpinisti »Mosora« (Filipović-Kulić-Gerželj), pa su im uručene nagrade — planinarske torbice. Treća nagrada pripala je prvoj omladinskoj ekipi »Mosora« (Poljičanin-Kriška-Ligutić) a time i nagrada — sportske kutije. Daljni redoslijed plasiranih je slijedeći: PD »Dinara« iz Knina, plan. sekcija »Drago Marković« iz Majdانا, šumarska škola, »Drago Marković« 1, »Kozjak« 3, iz Kaštela Sućurac, Omladinska ekipa 2 »Mosora«, »Kozjak« 2.

U posebnoj konkurenciji učiteljske škole, pobijedile su drugarice: Viculin Grozdana, Ivanček Stanka, Franković Marica i dobili poklon alpinista — bonbonjere.

Mali broj prijavljenih srednjoškolskih ekipa, pored redovite nastave fizičke kulture i vanarmijskog vojnog odgoja i neodaviz škola: srednje tehničke, ekonomski, učenika u privredi, više pedagoške, prve gimnazije i klasične, govori o indolentnom stavu nekih nastavnika. Organizatori se nadaju da će slijedećeg takmičenja, vjerojatno prvog maja, biti potpuniji odaziv.

Uspjela organizacija ovog vida van armijskog vojnog odgoja i odaziv govori da ovakva takmičenja postaju sve popularnija, pa je potpuno opravdano što je planinarska organizacija nosilac zlatnog pehara Saveza boraca.

IZ KOMISIJE ZA PLANINARSKO SKIJANJE

Obavijesti

Pošto se nalazimo neposredno pred zimskom planinarskom sezonom, to je potrebno da društva ožive rad svojih skijaških sekcijskih i skijaštvu uopće. Društva se upućuju na izdane »Upute za rad i program skijaških sekcijskih u planinarskim društvima«.

Društva koja imaju skijaške sekcije potrebno je da registriraju stare članove. Članarina za registraciju iznosi na području Skijaškog podsaveta Zagreb 1.200 dinara za čitavu sekcijsku, a za ostalo područje 600 dinara. Uplata se vrši na adresu: Skijaški savez Hrvatske, Zagreb, Margaretска ul. 3/1.

Nove legitimacije stoe 80 dinara, a za omladinu i pionire 20 dinara.

Međutim, to ne znači da se društva koja nemaju registrirane i organizirane skijaške sekcije ne trebaju baviti skijanjem i skijaškim akcijama.

Prema prilikama i mogućnostima potrebno je organizirati tečajevae za članove bilo početnike bilo naprednije. Na kraju tečaja treba upriličiti nagradno natjecanje.

Uz to se mogu organizirati masovni skijaški izleti, ture, patrolno gađanje i orijentacioni marševi s nekim nagradama.

Društvo treba nastojati da članovi mogu doći jeftinije do skija preko neke radionice u mjestu, pilane ili slično.

Osobito je potrebno iskoristiti školski raspust u siječnju mjesecu za aktiviranje školske omladine. U tu svrhu potrebno je povezati se sa školama i naćiniti program za što masovniji izlazak omladine u prirodu na skijanje. Sigurno je, da se dio novčanih sredstava može dobiti od škola, dio od Kotarskog saveza sportova, jedan dio će snositi sami omladinci, a nešto će i samo društvo doprinjeti. Živežne namirnice se mogu dobiti od odbora Crvenog Križa.

Kod toga treba dobre volje i upornosti, pa će se naći i sredstva. Važno je da društvo bude kod toga dobar organizator i da dade potrebne skijaške učitelje. Ovu priliku treba iskoristiti za propagiranje planinarstva uopće putem

predavanja, filmova i slično tako, da omladina zavoli preko skijanja i planinarstvo, te poslije ostane stalno u našim redovima, a što je jedan od osnovnih zadataka planinarskih organizacija.

I. PLENUM KOMISIJE ZA SPELEOLOGIJU PSH

U Zagrebu je 15. XII. o. g. održan I. plenum planinara — speleologa Hrvatske, kojemu je učestvovalo 23 speleologa iz 5 speleoloških odsjeka i to SO PD »Javor«, »Velebit«, SO PD »Zagreb« i SO PD »Željezničar« iz Zagreba i SO PD »Dubovac« iz Karlovca.

Učesnici plenuma saslušali su izvještaje o radu Komisije za speleologiju Planinarskog saveza Hrvatske i Speleoloških odsjeka. Iz izvještaja se vidi, da je postignut znatan uspjeh u radu Komisije za speleologiju PSH, kojega je najznačajniji rezultat izobrazba novih kadrova za samostalan rad na topografskom snimanju pećina. Za taj rad ospособljen je 21 planinar — speleolog, prilikom održanog speleološkog tečaja u Ogulinu.

Iz izvještaja o radu speleoloških odsjeka vidi se, da su pojedini odsjeci postigli velike rezultate u istraživanju. Tako je speleološki odsjek PD »Željezničar« iz Zagreba postigao do sada najdublju dubinu prilikom istraživanja jame Čudinke u Lici. Dostignuta dubina iznosila je 205 m, što predstavlja rezultat svjetskih razmjera, ako se uzme u obzir, da je ta dostignuta u jednokratnom silaženju.

Značajan uspjeh je postigao i speleološki odsjek PDS »Velebit«, koji je organizirao speleološka istraživanja na području nacionalnog parka Velika Paklenica.

Nakon izvještaja o proteklom radu, učesnici su diskutirali o budžetu i planu rada Komisije za speleologiju PSH za 1958. godinu. Zaključeno je, da se težište rada Komisije za speleologiju i dalje svodi na izobrazbu novih kadrova. Predviđeno je, da se u 1958. god. održe dva tečaja: tečaj za rukovodioce speleoloških odsjeka i tečaj za instruktore primijenjene speleologije. Po završetku ovih tečajeva upriličilo bi se rekognosciranje speleoloških objekata Sjevernog Velebita. Velika je šteta, što speleološki odsjeci PD »Mosor« iz Splita i PD »Rudar« iz Raše nisu na plenum poslali svoje delegate, kojima je bila osigurana nadoknada troškova puta i boravka u Zagrebu.

KAKO JE PROTEKLA SVEČANOST DANA PLANINARA NA MOSORU

Proslava Dana planinara postala je tradicija u Dalmaciji. Svake jeseni, kada popusti vrućina, planinarska društva organiziraju masovnije posjete planinarskim domovima i vrhovima. Ovogodišnja proslava splitskih planinara održala se u nedjelju 3. studenog na Mosoru u planinarskom domu Ljuvač. Unatoč kiši, koja je padala u subotu i dobar dio jutra u nedjelju, sakupilo se oko 300 planinara članova PD »Mosor«, PD »Kozjak« i PK »Split«.

Svečani dio otvorio je predsjednik PD »Mosora«, drug Branislav Cerović, koji je istakao ulogu planinarske organizacije, njene zadatke uopće, a posebno u rekreacionom pravcu. Pozvao je prisutne da budu inicijatori i propagatori planinarstva u poduzećima, tvornicama i školama. Omladini je preporučio učešće u planinarskim seminarima koji uskoro otpočinju.

Sedamdesetrogodišnji Stipe Vrdoljak pročitao je uspjeli sastav o pozitivnom djelovanju planina na radnog čovjeka.

Delegat Planinarskog saveza Hrvatske pozdravio je učesnike uspjele manifestacije. Obavijestio je planinare o sletovima u Slavoniji i o Sletu planinara Jugoslavije, koji će se održati sljedeće godine. Sugerirao je mlađim planinarama da budu inicijatori sleta mlađih planinara Hrvatske. Iстакао је потребу jednog koordinacionog tijela planinara Dalmacije.

Nakon svečanog dijela učesnici su sa zanimanjem razgledavali retrospektivnu izložbu planinarske fotografije, koja je pružala uvid u rad društava. PD »Mosor« povjerilo je postavljanje izložbe svojim članovima Anti Jurišić i Stanku Marinčić, koji su smjelo postavili ekspone u okviru modernističkih linija i figura. Skromniji pano iz života društva postavili su članovi PK »Split«. Primjećujemo da je izložba djelovala neujednačeno, pa bi društva trebala u buduće koordinirati svoje akcije.

V.

SAVJETOVANJE PLANINARA HRVATSKOG ZAGORJA

U nedjelju 10. XI. održano je na Cesogradu V. savjetovanje planinara Hrvatskog Zagorja. Pored domaćina PD »Cesograd« iz Klanica, savjetovanju su prisustvovali predstavnici svih planinarskih društava čitavog Zagorja: »Rav-

ne gore« — Varaždin, »Ivančice« — Ivanača, »Kuna Gore« — Pregrade, Čakovac, Donje Stubice.

Iz Zagreba su bili prisutni delegati iz PD »Cepina«, »Zagreba«, »Risnjaka«, »Željezničara«, Planinarskog Saveza Hrvatske, Savjeta planinara grada Zagreba i PD »Japetića« iz Samobora.

Tema je bila I. planinarski put kroz Hrvatsko Zagorje, koji će vezivati sve značajnije vrhove od Kalnika, Hama, Ivančice, Ravne Gore, Strahinjsice, Kuna Gore, Kumrovcu na Cesargradu Tuhejskih i Krapinskim Toplica do Sljeme na Medvednici.

Kako su sve radnje uglavnom završene, put će biti osposobljen u proljeće, pa će prvi planinari obići čitavo Hrvatsko Zagorje u vrlo kratkom vremenu, ne mimošavši ni jedan značajniji predio.

Oni koji će htjeti imati i uspomenu na taj put, moći će nabaviti dnevnik, u koji će biti ubilježeni svi punktovi na kojima će dobiti posebne žigove, a po završetku kao priznanje jednu vrlo ukusnu značku.

GODIŠNJA SKUPŠTINA PD »JAVORA«

PD »Javor« održalo je u nedjelju 10. XI. u 9 sati dopodne svoju godišnju skupštine, na kojoj je biran upravni i nadzorni odbor. To je društvo, koje je prvo održalo skupštinu na teritoriju Zagreba za 1958. godinu. U novi upravni i nadzorni odbor izabrani su slijedeći drugovi: Dragomir Šurić (predsjednik), Božidar Naumović nastavnik (potpredsjednik), Zvonimir Perhaj (tajnik), Branka Poduška (blagajnik), Budimir Roca (ekonom), te članovi: Dragica Jakušić i Ivanka Genc. Nadzorni odbor: Tomislav Imenšek, Mirko Horvat, Ivan Filipčić. Sud časti: Božidar Naumović, Tomislav Burić i Dražica Ledić.

Društvo ima speleološku sekciju, koja će suradivati sa najjačom speleološkom sekcijom u Zagrebu, t. j. PD »Željezničar«.

GODINA DANA SAVJETA PLANINARA

Devetog listopada navršila se godina dana od osnivačke skupštine za Savjet planinara grača Zagreba. Članovi Savjeta su sva društva na području kotara Zagreb, kojim rukovodi izvršni odbor. Prvenstveni zadatak mu je koordinacija u radu među planinarskim društvima. Dosadašnjim svojim djelovanjem opravdao je svoje postojanje.

SAVJETOVANJE PLANINARA DALMACIJE

Savjetovanje je proteklo vrlo zanimljivo uz diskusiju delegata PD »Kamerama« iz Šibenika i PD »Dinare« iz Knina, kao i domaćih planinarskih društava. Doneseni su mnogi zaključci od kojih je svakako najznačajniji dogovor za osnivanje Savjeta planinara Dalmacije u Splitu dne 8.XII. o. g. Na prvom zasjedanju raspravljat će se o mogućnostima izgradnje novih planinarskih domova o izvedbi jedinstvenog planinarskog puta kroz dalmatinske planine, o maršruti Titove plan. štafete, o koordiniranju svih zajedničkih akcija.

U okviru proslave organizirano je i orientaciono takmičenje.

ALPINISTIČKI ODSJEK U PD »RISNJAK«

U subotu 12. o. mj. održao se osnovni sastanak Alpinističkog odsjeka u kući PD »Risnjak« na Medvednici. To je u posljednjih 6 mjeseci (u lipnju mjesecu u PD »Griču«) drugi takav odsjek osnovan na teritoriju grada Zagreba. Sastanku su prisustvovali predstavnici PSH, Savjeta planinara i Alpinističkih odsjeka ostalih društava. U odsjeku ima 7 suradnika i alpinističkih pripravnika sa tehničkim referentom, alpinistom Kukecom. Želimo im mnogo uspjeha.

SAVJETOVANJE PLANINARA NA PODRUČJU SAMOBORSKOG GORJA

U nedjelju 13. listopada održano je Savjetovanje planinara sa područja Samoborskog gorja. Raspravljanje je o transverzali kroz Samoborsko gorje, markacijama u vezi s tim putem, te o međusobnoj povezanosti u radu između svih društava sa tog teritorija.

VJEŽBE UČESNIKA PLANINARSKE ŠKOLE

U okviru planinarske škole, koju održava PD »Željezničar« — održane su prve vježbe iz orijentacije na terenu Ponikava. Učestvovalo je 22 učesnika — omladinaca, koji su prvi put radili sa kompasom na terenu. Uspjeh je bio izvan očekivanja i svaki učesnik je dobio deset zadatka iz orijentacije, koji je trebao da se kreće po azimutu, a isto tako trebao je u svoj zadatak i da unese azi-

Nakon završene vježbe prešlo se na Glavicu, gdje je rukovodstvo pregledalo sve radove, a nakon toga podijeljene su nagrade najboljim učesnicima.

JOŠ JEDNA GODIŠNICA

Sekcija vodiča PD »Zagreb« proslavila je 12. X. u domu na Puntijarki godišnjicu svog postojanja. Analizirajući rad u proteklom periodu, donijeli su članovi sekcije odluku: nastaviti i nadalje propagandom za što kvalitetnije izlete za sve planinare.

NOVE MARKACIJE NA OŠTRCU

Markaciona sekcija PD »Željezničar« vršila je markiranje puteva na Oštrcu. Tako su nanovo stavljenе markacije na putu od Samobora preko Palačnika do doma, od doma prema Braslovčju i Rudem, te putem od doma hrptom prema starom gradu Lipovcu, dok su istovremeno prokrčeni i očišćeni od granja putovi na tim relacijama.

CROSS-CONTRY U SAMOBORU

U organizaciji Ski-sekcije Planinar. društva »Japetić« iz Samobora održano je u nedjelju 27. X. cross-contry natjecanje za »Prvenstvo Zagrebačkog Skijaškog podsavza«. Natjecanje je bilo za sve kategorije članova, a sudjelovali su pioniri raznih škola iz Zagreba, Podsušeda, Stenjevca i Samobora.

Start je bio u 11 sati prije podne pred Gradskim muzejom u Samoboru, gdje je ujedno bio i cilj.

PROŠIRENJE PLANINARSKOG DOMA NA KALNIKU

U subotu, dne 2. XI. 1957. planinari Križevaca održali su masovni sastanak, da se dogovore o daljnjem radu na proširenju doma na Kalniku.

Uz stari planinarski dom nalazi se već novo krilo doma pod krovom. Taj dio predstavlja masivnu gradnju sa solidno izrađenom izolacijom, a sa starom zgradom čini skladnu cjelinu, pogotovo i za to, što je nadzorni inženjer pazio, da krov novog krila bude u istom stilu, kao i onaj stare zgrade. Poznato je naime, da dom na Kalniku ima osobito lijep stil krovista.

Novim krilom dom na Kalniku će dobiti znatno na kapacitetu, koji je ovoj kući nužno potreban, jer je posjet planinara i izletnika ovdje veoma jak.

Nedavno su sela u podnožju Kalnika elektrificirana, pa je dom dobio električno svjetlo. Do potpunog dovršenja bit

će potrebna još znatna sredstva, jer dom treba opremiti namještajem.

Mjesna narodna vlast pomogla je društvu materijalnim sredstvima, a sindikati polažu mnogo važnosti ovom ugodnom domu odmora radnih ljudi.

U planinarskom društvu »Kalinik« vrla veliki elan oko izgradnje i dovršenja ovog objekta, a najviše je zagrijan i okupiran time predsjednik društva, čijom je zaslugom uglavnom i došlo do ovih velikih radova.

PLANINARSKO PREDAVANJE O HRVATSKOJ U MAKEDONIJI

Prigodom višednevnog izleta skupine seniora PD »Zagreb« u zapadnu Makedoniju prošle godine, naši su planinari posjetili jedno od najnaprednijih zadružnih sela čitave Jugoslavije, slike to Lazaropole, smješteno 1300 do 1400 m visoko na širokim padinama planine Bistre. Tom prigodom jedan od voda izleta prof. Vladimir Blašković održao je u lazaropoljskom Domu kulture informativno predavanje o prirodnim značajkama i gospodarskoj strukturi Narodne Republike Hrvatske. Predavanje je saslušao velik broj Lazaropoljaca, Dom kulture bio je duplikom pun. Veliko kulturno i političko značenje ovakvih predavanja neosporno je, te mnogo doprinosi učvršćivanju bratstva i jedinstva naših naroda.

Primjer seniora PDZ-a trebali bi da slijede i ostali naši planinari.

NAKON 45 GODINA

Upravo doznajemo, da je dom na Kleku pod krovom. To je svakako još jedan doprinos našeg zalaganja, koji se ostvario ništa manje, nego nakon punih 45 godina, kada su tadašnji planinari željni imati takav objekat na toj planini.

Poslije II. svjetskog rata, pomisao na izgradnju tog objekta ponovo je oživjela. S tim u vezi alpinistički odsjek PD »Zagreba« otpočeo je sa pripremama izgradnje skloništa (bivaka). Za to su se živo zainteresirali članovi PD »Klek« u Ogulinu, pa je sada nakon punih četiri i po decenija prvobitna zamisao i ostvana.

»KROZ SAMOBORSKO GORJE«

Na III. Savjetovanju, koje je održano 15. XII. na Oštrcu zaključeno je, da društva, koja teritorijalno spadaju Samoborskom gorju pristupe radu oko uređenja planinarskog puta »Kroz Samoborsko gorje«. Zainteresirana društva PD

»Japetić«, »Jastrebarsko«, »Željezničar« i »M. Plotnikov« zajednički su zaključili, da će se put kretati od Samobora preko Kleke na Okić, Poljanica do vrha Plješevice, Gaja, Prilipja, preko Sopota na Velika Vrata i Japetić, zatim Dragonoš, Šipackim bregom do Cerinskog Vira, Šoćeve kuće na stari grad Lipovec, hrptom na Oštre te preko Palačnika u Samobor.

Na tom putu bit će postavljeno osam posebnih žigova.

PIONIRSKI SKIJAŠKI CENTRI

Ski-sekcija PD »Japetić« iz Samobora organizirala je u narodnim osmogodišnjim školama Ruda, Smerovišća i Noršića sela pionirske skijaške centre.

Interes među školskom omladinom je velik, pogotovo jer imade djece, koja do nedavno nisu znala za skije. Đaci s nestripljenjem očekuju prvi snijeg, a mnogi će upotrebljavati skije kao prevozno sredstvo od kuće do škole.

Održani treninzi dali su vrlo dobre rezultate.

NOVI ŽIGOVI PD »JAPETIĆA«

Kako su stari žigovi dotrajali PD »Japetić« nabavio je nove žigove i to: Samobor »Stari grad« koji se nalazi u muzeju Planinarskog Saveza Hrvatske u Samoboru; »Šoćeve kuća« u domu pod Lipovcem, gdje se nalazi i žig »Lipovački stari grad«. Žig »Okić grad« dobije se u selu Klade kod »Strinke«. Žigovi su vrlo učesni, a dostupni su svakom planinaru.

NOVOMARKIRANI PUTEVI NA MEDVEDNICI

Jedanaestorica članova Planinarskog društva »Cepin« izvršilo je markaciju puta od bivše općine Vrapče — autobusna stanica preko Jačkovine i Borčeca do planinarskog doma na Glavici, t. j. zapadni dio Medvednice. Poslije toga markirali su put od Glavice, (poprečna staza) prema tvornici »Riso« i bolnici Vrapče, te uz dom nogometnog kluba »Mladost« do autobusne stanice Vrapče — aleja, kao i željezničke stanice Vrapče.

POSJET KLEKU

Nedavno je posjetio predsjednik Planinarskoga Saveza Hrvatske drug Vječeslav Holjevac u društvu tajnika PSH Dragutina Mlača, direktora »Borbe« i predsjednika NOK Ogulin gradnju doma na Kleku.

Nakon razgledavanja izgrađenog objekta, uspeli su se na vrh Kleka. Svi su oduševljeni građnjom, kao i mjestom gdje se nalazi. Dom još uvjek nije otvoren, jer je prije potrebno izvršiti unutarnji uredaj.

Od Bjelskog vodi lijepa cesta do doma.

Cisterna za pitku vodu već je sagradena. Čim bude elektrificirano Bjelsko i Musulin potok, bit će uvedeno električno svjetlo i u ovaj novi planinarski dom.

PATRONAT NAD OSMOGODIŠNjom ŠKOLOM

PD »Risnjak« u zajednici sa upravom Osmogodišnje škole u Kustosiji izradilo je plan rada sa učesnicima te škole. Društvo je osnovalo omladinsku sekciju za koju vlada velik interes među đacima. Vrše se razgovori, predavanja iz oblasti planinarstva uz prikazivanje diapositiva, za što su angažirani naši najbolji predavači.

Priređeni su već i izleti u bližu okolicu, a tako isto i veći prihvati djece u planinarskoj kući »Risnjak« na Pongračevom — Medvednica za »Međunarodni dječji tjedan«.

Kroz zimske mjeseca usmjerit će se rad više na predavanja i pripreme za slijedeći ljetni period, kada se ima u planu organiziranje rekreativnog logora za učenike te škole.

NOVO PLANINARSKO DRUŠTVO NA RIJECI

Na Rijeci je postojala podružnica planinarskog društva »Sljeme« iz Zagreba. Reorganizacijom PTT službe i osnivanjem Direkcije PTT na Rijeci, te prili-

vom većeg broja članstva, ukazala se potreba za osnivanjem samostalnog društva.

Društvo PTT službenika na Rijeci uzele je ime PD »Učka«, a okuplja velik broj članova sa čitavog područja NOK Rijeka.

Za Dan Republike priređuje sa svojom bivšom maticom, t.j. PD »Sljeme-nom« iz Zagreba trodnevni izlet u Postojnu i Nanos.

ZAVRŠENA PLANINARSKA ŠKOLA

Trideset omladinaca završilo je s uspjehom planinarsku školu, koju je organiziralo PD »Željezničar«. Uz teoretska predavanja vršene su i praktične vježbe na terenu.

Završni izlet svih učesnika bio je 15. XII. na Ivančici, gdje se još jednom provjerilo steceno znanje pod vodstvom nastavnika iz orientacije i pružanja prve pomoći.

»RISNJAKOVCI« GRADE

Iako je gradevna sezona prestala Planinarsko društvo »Risnjak« marljivo radi. Na zapadnoj strani kuće grade terasu sa podrumskim prostorijama, koja će služiti za ostavu. Nad podrumom bit će betonska deka na kojoj će biti lijepo uredena terasa za sunčanje i odmor planinarima i ostalim izletnicima.

Dom još uvjek nema ni vodovoda, ni električno svjetlo. Kako se u neposrednoj blizini gradi lugarnica, nadati se, da će nadležni organi uzeti u plan elektrifikaciju i tog dijela Medvednice, a time bi ujedno i planinarska kuća »Risnjak« dobila elektriku, za kojom se osjeća sve veća potreba.

Planinarske vijesti iz svijeta

AIGUILLE DU MIDI

Uslijed tehničke nezgode 180 turista iz Chamonixa koji su »teleferique-om« posli na izlet na Aiguille du Midi, ostalo je uslijed zastoja u postrojenju blokirano na vrhu. Vraćanje izletnika moralno je biti izvršeno linijom Aiguille du Midi-Col du Geant, koja još nije za javnost otvorena, jer još nisu izvršeni pregledi (kolaudacija) mostova i prelaza. Za ovaj prevoz moralna je biti zatražena iznimna dozvola od prefekta Haute-Savoie, kao i inženjera za mostove i nadvožnjake.

NESRETNI SLUČAJEVI

Na Matterhornu. Avijatičar Geiger nije bio žrtva obmane, kako se je to pretpostavljalo. Pronadeni su ostaci dvojice njemačkih alpinista, koji su 10. augusta pali silazeći s talijanskog grebena malo poslije prolaza »La Grande Corde«. Protivno uvjerenju dnevne štampe nije se radilo o padu na sjevernoj stijeni, jer su njihovi ostaci bili pronađeni na podnožju stijene ispod »Linceul«.

Uslijed iscrpljenosti. Nepredviđene bure, toliko jake kao što su bile iznenadne, prouzročile su velik broj smrtnih

slučajeva od iscrpljenosti na relativno laganom terenu. Navest ćemo samo slučajev prof. Herbert Ory (sekcija Argentina) u području Loetschenpassa (prijevoja Loetschen), gdje je proučavao trage rimske ceste (22. VII.); slučaj dvojice alpinista od 43 i 55 godina u području Fluhberg (Švicarska, 10. VIII.); slučaj četvorice njemačkih alpinista na silazu od skloništa Marco e Rosa (Bernina, oko 20. VIII.); konačno slučaj dviju mladih djevojaka iz Hamburga, koje su pošle iz Zinala (18. VIII.) stazom preko sedla Durand, kao i njihovog druga, jednog alpiniste iz Salquenena, sa kojim su se putem upoznale. Njihova tjelesa su poslije nekoliko dana pronađena nedaleko sedla. Smrt je bila nastupila uslijed iscrpljenosti i hladnoće.

Drugi nesretni slučajevi. Bili su tako brojni, da ih ne ćemo nabrajati. Koja nam je korist od cijelog popisa imena, ako ne možemo taj popis nadopuniti korisnim podacima o detaljima. Uostalom godišnji izvještaj CAS-a sadržavat će potpuni popis nesretnih slučajeva, koji su se dogodili u Švicarskim Alpama.

Ove godine su uz gore spomenute nesreće uslijed iscrpljenosti značajni i brojni nestanci planinara na glečerskom terenu u područjima Mont Blanc, Aiguille de Deux Aigles (»Igla dvaju jastrebova«), Monte Rosa, »kuloar« Marinelli i dr. A nesreća na stijeni Eiger ima značajku kolektivne katastrofe, o kojoj je u dnevnoj štampi već mnogo pisano.

PLANINE I TEHNIKA

Osvajanje planina uz pomoć tehničkih pomagala prije svega je djelo onih alpinista, čija tehnička oprema se sve više usavršuje. Katkada su dapače dijelovi opreme izrađeni vanrednom domišljatošću, jer često treba udovoljiti raznim, pa i suprotnim zahtjevima. Cvrtstoga ne smije biti poboljšana na uštrb lakoće; efikasnost ne smije biti povećana na štetu jednostavnosti. Dio opreme ne smije postati dio stroja. Mechanizacija ne smije uništiti sport. Briga za sigurnost ne smije sasvim eliminirati čar opasnosti.

Osvajanje visna vrši se već i pomoću

strojeva. Dne 28. augusta o. g. su se na vrh Mont Aiguille-a spustili jedan avion i jedan helikopter. Izgradnja »teleferique-a« Geant-Midi sada je već dovršena, iako još nije predan javnom saobraćaju. Time će odsada biti omogućeno svima da se dive ovom području prekrasne, skoro djevičanske prirode.

VAĐENJE KLONOVA

Problem vađenja klinova iz smjerova, koji se u zadnje vrijeme pojavio u svjetskom alpinizmu odrazio se i u našoj organizaciji. Počeli su se javljati pojedinci, koji prisvajaju pravo vađenja klinova iz smjerova sa većim brojem, kao iz Zajede u Voglu, Kočevjarjevog smjera u Stenaru, Comicijevog brida u Jalovcu, Šarenem Peči u Dedecu, a i u smjerovima Kleka. Motivi, kojim obrazlažu vađenje klinova bili bi:

Što se više neki smjer ponavlja, to više u njemu ostaje klinova, a time težinska ocjena smjera pada. Prolaskom kroz takav smjer mlađi penjači dolaze do nestvarne spoznaje vlastitih mogućnosti. Misle da su dorasli ekstremnim teškoćama, kojima je taj smjer bio očijenjen u tehničkom opisu i ulaze u sličan smjer, koji ne obiluje tolikim klinovima. Uslijed toga dolazi do intervencija GSS-a, nepotrebnih troškova i izlaganja života spasavalaca.

Penjači koji osuduju vađenje klinova imaju protuargumente.

Težina smjera je relativna. Ona se povećava pogoršanjem vremena (sjetimo se katastrofalnih posljedica minulog ljeta). Kada nastupi loše vrijeme, a to je u Alpama vrlo često, klinovi omogućavaju brži izlaz iz smjera, a time se sprečava intervencija GSS-a.

Osim toga u neugodnu situaciju dolazi savez kada ne nađe na klinove iz tehničkog opisa, s kojima je računao. Zašto bi mi priečili veselje i zadovoljstvo penjačima sa manjom kondicijom kada prolaze kroz takav smjer, pitaju se baš mlađi i stariji penjači. Oni koji se osjećaju sposobni ne moraju upotrebljavati svaki klin. Svoju sposobnost i mogućnost mogu iskušavati i prvenstvenim usponima.

Na temelju diskusije upotpunjene člankom »Odstranjevanje klinova« (Planinski vesnik br. 7/1957.), zaključeno je da pojedinci nemaju pravo vaditi klinove pa makar i u smjerovima sa velikim brojem. Da li će se smjerovima sa većim brojem klinova smanjiti težinska ocjena ili će se odstraniti ti klinovi na teritoriju NRH donijet će odluku jedino komisija za alpinizam.